

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÖNETİM VE ORGANİZASYON BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KADIN KOOPERATİFLERİNDE KOOPERATİFÇİLİK
İLKELERİNİN UYGULANMA DÜZEYİ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuğba IRMAKLIOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Ersin IRK

TOKAT-2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Ersin IRK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Kadın Kooperatiflerinde Kooperatifçilik İlkelerinin Uygulanma Düzeyi: Samsun İli Örneği” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

29/01/2025

Tuğba IRMAKLIOĞLU

JÜRİ KABUL VE ONAY

TUĞBA IRMAKLIOĞLU tarafından hazırlanan “Kadın Kooperatiflerinde Kooperatifçilik İlkelerinin Uygulanma Düzeyi: Samsun İli Örneği ” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 29/11/2024 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan) :.....

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

ONAY

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

İTHAF

Bu tez çalışmasını, çalışma sürem boyunca hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen ve her aşamada yanımda olan canım aileme ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı yaptığım süre boyunca desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Ersin IRK'a teşekkürlerimi sunuyorum. Her başarımda yanımda olan ve beni ayakta alkışlayan sevgili aileme, kıymetli annem Fatma IRMAKLIOĞLU'na, hayatımın her alanında bana destek olan ve yol gösteren kıymetli babam Musa IRMAKLIOĞLU'na, desteğini benden esirgemeyen tecrübe ve bilgileriyle bana yoldaşlık eden maddi manevi her zor anımda yanına koştuğum abim Ali IRMAKLIOĞLU'na, her başarımda benden daha çok sevinen ve bana yardımcı olan abim Abdurrahman IRMAKLIOĞLU'na, tez çalışması sürecinde yalnız olmadığımı hissettiren ablalarım ve yeğenlerime, samimiyetinden ve bana olan desteklerinden hiçbir zaman şüphe duymadığım arkadaşlarıma sonsuz minnet duyar, sevgi ve şükranlarımı sunarım.

ÖZET

Kadın Kooperatiflerinde Kooperatifçilik İlkelerinin Uygulanma

Düzeyi: Samsun İli Örneği

IRMAKLIOĞLU, Tuğba

Yüksek Lisans İşletme Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ersin IRK

Ocak 2025, xiv + 88 sayfa

Kooperatiflerin en önemli rolleri bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktır. Bu rolleri nedeniyle giderek etkisi güçlenen bir örgütlenme modelini oluşturmaktadırlar. Kooperatifler anayasası niteliğini oluşturan kooperatifçilik ilkelerine sahip kuruluşlardır. Bu ilkeler 1934 yılından itibaren sürekli olarak değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Değişim ve gelişimin sebebi ekonomik hayatta meydana gelen rekabet, bütünleşme ve küreselleşme olgularının olmasıdır. Kooperatifçilik ilkelerinin ilki “gönüllü ve serbest giriş” ilkesidir. İkinci ilke “üyeler tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim” üçüncü ilke “üyelerin ekonomik katılımı”, dördüncü ilke “özerklik ve bağımsızlık” beşinci ilke “eğitim, öğretim ve bilgilendirme”, altıncı ilke “kooperatifler arası işbirliği” yedinci ve son olan ilke de “topluma karşı sorumlu olma” ilkeleridir. Kooperatifçilik ilkelerinin doğru ve eksiksiz uygulanması kooperatiflerin başarılı olmasına sebep olan itici güçtür. Buna bağlı olarak bir kooperatifin başarılı olabilmesi için ortaklarının da kooperatifçilik ilkelerini bilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın çalışma alanını oluşturan kadın kooperatifleri de ülkemizde giderek gelişim göstermektedir. Kadın girişimci kooperatifleri kadınların emeğini bir araya getirerek, kadınları ekonomik ve sosyal alanda güçlendirmeyi ve kadınların yerel girişimcilik potansiyelini bölgesel kalkınmaya dahil etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerin kooperatifçilik ilkelerini ne düzeyde uyguladığını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile kooperatif başkanlarının görüşleri alınmış ve bu görüşler betimsel ve içerik analizi yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Çalışma, kooperatifçilik ilkelerinin uygulanma düzeyine dair literatürdeki eksikliği doldurmayı ve kooperatiflerin gelişimine katkıda bulunmayı

hedeflemektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerin genel olarak kooperatifçilik ilkelerini benimsedikleri ve uygulamaya çalıştıkları belirlenmiştir. Ancak, kooperatiflerin bu ilkeleri uygulama düzeyleri arasında farklılıklar vardır. Özellikle, gönüllü ve herkese açık üyelik, demokratik denetim ve topluma karşı sorumlu olma gibi ilkelerde bazı kooperatiflerin daha etkin olacağı, ancak ekonomik katılım ve eğitim, öğretim, bilgilendirme gibi alanlarda eksiklikler olduğu görülmektedir. Kooperatiflerin daha etkili ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için bu ilkelerin tüm yöneticiler tarafından daha iyi anlaşılması ve uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, kooperatiflerin üyelerine ve topluma sağladığı faydaları artırmak amacıyla kooperatifler arası işbirliğinin güçlendirilmesi ve eğitim faaliyetlerine daha fazla önem verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu bulguların, hem mevcut kooperatiflerin gelişimine katkı sağlayabileceği hem de yeni kurulacak kooperatifler için yol gösterici olacağı öngörülmektedir. Bu araştırmada, kooperatifçilik ilkelerine yönelik olarak katılımcı kooperatiflerin faaliyetleri ve uygulamaları incelenmiştir. Bulgular, kooperatiflerin ilkelerine bağlılık düzeylerinin yüksek olduğunu ancak her bir ilkenin uygulanmasında farklılıklar olabildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatifçilik, İşbirliği, Kadın Kooperatifleri, Kooperatifçilik İlkeleri, Kooperatif Tarihi

ABSTRACT

The Level of Implementation of Cooperative Principles in Women's Cooperatives: The Samsun Province Example

IRMAKLIOĞLU, Tuğba

Master's Thesis, Business Scientific

Advisor: Doç. Dr. Ersin IRK

January 2025, xiv + 88 page

The most important role of cooperatives is to contribute to regional development. Due to these roles, they constitute an organization model whose influence is gradually strengthening. Cooperatives are organizations that have the principles of cooperatives that constitute their constitution. These principles have been in a constant state of change and development since 1934. The reason for the change and development is the competition, integration and globalization phenomena that occur in economic life. The principles of cooperatives consist of seven principles. These principles are; voluntary and open membership, democratic control carried out by members, economic participation of members, autonomy and independence, education, training and information, cooperation between cooperatives, and being responsible to the society. The correct and complete implementation of cooperative principles is the driving force that causes cooperatives to be successful. Cooperatives are organizations managed by their members. Accordingly, in order to be a successful cooperative, its members must also know the principles of cooperatives.

Women's cooperatives, which constitute the field of study of the research, are also developing in our country. Women's entrepreneurial cooperatives aim to bring together the labor of women, strengthen women in the economic and social fields and include the local entrepreneurial potential of women in regional development. This study was conducted to examine the level of implementation of cooperative principles by women cooperatives operating in Samsun province. In the study, the opinions of cooperative chairmen were obtained by using a qualitative research approach with semi-structured interview technique and these opinions were evaluated with descriptive and content analysis methods. The study aims to fill the gap in the literature on the level of

implementation of cooperative principles and to contribute to the development of cooperatives.

The results obtained from the research determined that women's cooperatives operating in Samsun generally adopted and implemented cooperative policies. However, cooperatives have differences in the level of implementation of these strategies. It seems that some cooperation will be more effective, especially in principles such as voluntary and open participation, democratic control and being responsible to society, but there are deficiencies in issues such as economic participation and education, training and information. In order for cooperatives to achieve a more efficient and sustainable structure, these policies need to be better understood and listened to by all managers. In addition, it was agreed to expand cooperation between cooperatives in order to increase the number of units and lengths of members of the countries and to provide conditions for giving more importance to educational activities. It is envisaged that this development will both contribute to existing cooperatives and provide guidance for newly established cooperatives. In this research, the activities and solutions of cooperatives regarding cooperative policies. The findings show that the stability of the policies is high, but only one principle can be successful.

Keywords: Cooperatives, Cooperation, Women's Cooperatives, Cooperative Principles, Cooperative History

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ETİK SÖZLEŞME.....	i
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
İTHAF.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. KOOPERATİFÇİLİK.....	4
1.1. Kooperatifçilik Kavramı.....	5
1.2. Kooperatifçilik Tanımları.....	6
1.3. Kooperatifçiliğin önemi.....	8
1.4. Kooperatifçiliğin değerleri.....	12
1.5. Kooperatifleri şirketlerden ayıran farklar.....	15
1.6. Kooperatifçilik ilkeleri ile ilgili yapılmış çalışmalar.....	15
İKİNCİ BÖLÜM.....	17
2. KOOPERATİFÇİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	17
2.1. Dünyada Kooperatifçiliğin Tarihsel Gelişimi.....	17
2.1.1. Kooperatifçilik Hareketinin Ortaya Çıkışı ve gelişimi.....	19
2.1.2. Modern kooperatifçiliğin ortaya çıkışı.....	20
2.1.2.1. Fransa’da kooperatifçilik hareketinin ortaya çıkışı....	20
2.1.2.2. İngiltere’de kooperatifçilik hareketinin ortaya çıkışı....	23
2.1.2.3. Rusya’da kooperatifçilik hareketinin ortaya çıkışı....	25
2.2. Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihsel Gelişimi.....	26
2.2.1. Cumhuriyet öncesi kooperatifçilik.....	26

2.2.2.	Cumhuriyet dönemi kooperatifçilik.....	30
2.2.3.	Anayasa ve kalkınma Planlarında kooperatifçilik.....	33
2.2.3.1.	Birinci Beş yıllık kalkınma planında	33
2.2.3.2.	İkinci Beş yıllık kalkınma planında.....	34
2.2.3.3.	Üçüncü Beş yıllık kalkınma planında.....	34
2.2.3.4.	Dördüncü Beş yıllık kalkınma planında.....	34
2.2.3.5.	Beşinci Beş yıllık kalkınma planında.....	35
2.2.3.6.	Altıncı Beş yıllık kalkınma planında.....	35
2.2.3.7.	Yedinci Beş yıllık kalkınma planında.....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		37
3. KOOPERATİFÇİLİĞİN İLKELERİ.....		37
3.1.	Gönüllü ve Herkese Açık Üyelik.....	39
3.2.	Üyeler tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim	40
3.3.	Üyelerin ekonomik katılımı.....	41
3.4.	Özerklik ve bağımsızlık.....	41
3.5.	Eğitim, öğretim ve bilgilendirme.....	42
3.6.	Kooperatifler arası işbirliği.....	43
3.7.	Topluma karşı sorumlu olma.....	44
3.8.	Kooperatifçilik İlkelerinin Sonuç Olarak Değerlendirilmesi.....	44
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		46
4. ARAŞTIRMA BİLGİLERİ.....		46
4.1.	Araştırmanın Konusu.....	46
4.2.	Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	46
4.3.	Araştırma Veri Toplama Araçları	47
4.4.	Araştırmanın Yöntemi.....	47
4.5.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	48
4.6.	Mülakat Sorularının Hazırlanması.....	50
4.7.	Verilerin Toplanması.....	51
4.8.	Bulgular.....	51
4.8.1.	Kooperatiflere İlişkin Genel Bulgular.....	51
4.8.2.	Kooperatifçilik İlkelerine Yönelik Bulgular.....	52
4.8.2.1.	Gönüllü Ve Serbest Giriş İlkesi.....	52
4.8.2.2.	Ortağın Demokratik Yönetimi İlkesi.....	56

4.8.2.3.	Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi.....	59
4.8.2.4.	Özerklik Ve Bağımsızlık İlkesi.....	61
4.8.2.5.	Eğitim, Öğretim Ve Bilgilendirme İlkesi.....	63
4.8.2.6.	Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesi.....	66
4.8.2.7.	Toplumsal Sorumluluk İlkesi.....	68
4.8.3. Kooperatifçilik İlkelerinin Uygulama Düzeylerine İlişkin Genel Görünü		
.....		70
SONUÇ VE ÖNERİLER.....		72
KAYNAKÇA.....		78
EKLER.....		87
ÖZGEÇMİŞ.....		88

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No.....	Sayfa
Tablo 1. Kooperatif bilgileri tablosu.....	48
Tablo 2. Mülakat Bilgileri Tablosu	49
Tablo 3. Kooperatif Faaliyet Alanları.....	49
Tablo 4. Katılımcılara yöneltilen tanımlayıcı sorular.....	50
Tablo 5. Katılımcılara yöneltilen Kooperatif ilkelerine yönelik sorular.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No.....Sayfa

Şekil 1. Uluslararası Kooperatifleri Birliği Kooperatifçilik Düşüncesi.....9

Şekil 2. Kooperatifçilik İlkeleri Zihin Haritası.....71

KISALTMALAR

ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
TTK	Türk Ticaret Kanunu
VUK	Vergi Usul kanunu

GİRİŞ

İnsanın doğumundan başlayıp ölümüne kadar olan yaşamı boyunca sorumlulukları vardır. İnsana yüklenen bu sorumluluk kişinin bireysel ve toplumsal yaşantısında çok önemlidir. İnsan yaşantısının meydana getirdiği toplumsallık olgusundan ötürü aynı toplumda yaşayan insanların birbirine karşı ve kendilerine karşı sorumlulukları vardır. İnsan hayatta tek başına var olamaz. Yaşamını devam ettirebilmek için başkalarına ihtiyaç duyar. Bir insan her şeyi kendi üretemez ve her şeyi kendi başaramaz ama insan başkalarıyla birlikte ortak bir doğrultuda hareket ederse yapılması güç işleri başarır ve toplum yararına üretime katkı sağlamış olur. Burada kastedilen insanların hayatlarının hemen hemen her alanlarında iş birliği içerisinde olması gerektiğidir.

Kooperatifçilik tarihine bakıldığında kooperatifçilik ortalama beş bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Kooperatif kavramı “dayanışma” ve “ortaklaşa iş yapma” anlamlarında kullanılmıştır(Mülayim, 2006,s. 29).

1163 sayılı Kooperatifler Kanuna göre kooperatif; *“meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif”* denir.

19. yüzyıldan günümüze kadar gelen ve devamlılığını sürdüren kooperatifçiliğin temelleri İngiltere’de atılmıştır. Temeli İngiltere’de atılan kooperatifçiliğin İsviçre ve İskandinav ülkelerinde devam ettiği ve gelişim gösterdiği görülmüştür (İnan, 2008: 24). Tarım üzerine kooperatifçiliğin ilk örnekleri toprakların toplu halde işlenmesi uygulamasıdır. Bu uygulamalar Çin ve Babil’de bulunan tarımsal topraklar üzerinde yapılmıştır (Mülayim, 2006,s. 29).

Ülkemiz açısından bakıldığında kooperatifçilik 19. Yüzyıla dayanmaktadır fakat Osmanlı devletinin sahip olduğu toprak sisteminin niteliği açısından güçlü bir gelişme gösterememiştir. Günümüzde kooperatifçilik gelişmiş ülkelerde olumlu şekilde hız kazanmış ve gelişim göstermiştir (Kılıç, Aydoğan,2022,s.49).

Kooperatif kavramı ekonomi alanında ortaklarının ihtiyaçlarını uygun şartlarda gidermek amacıyla kurulan birlik anlamına gelir. Toplumların ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda ortak ihtiyaçları vardır (Öcal,2019,s.1). Gönüllü insanlar bu ihtiyaçları ortak bir paydada

buluşturur onu da demokratik bir şekilde idare edilen bir kurum aracılığıyla dile getirirler. Kooperatifin öncelikli amacı bireyin ekonomisini geliştirmektir. Bireyden hareketle insanlar arasındaki işbirliğini ve ortak çalışmayı hedefler böylelikle toplumsal dayanışmaya katkı sağlamış olur. Kooperatifçilik ülke ekonomileri için önemli ve etkili kalkınma araçlarından birisidir özellikle de gelişmekte olan ülkeler için çok daha fazla önem kazanan bir kavramdır (Yıldız, 2020,s.2360).

Kooperatifçiliğin en önemli özelliklerinden biri ilkeli kuruluşlar olmasıdır (Özmen, 2018,s.25). Kooperatifçiliğin ilkeleri, kooperatifler tarafından yapılacak olan çalışmalarda uyulması gereken kuralları içermektedir. Kooperatifler, işletme, kurum ve kuruluşlardan bu ilkeler sayesinde ayrılmaktadır. Kooperatiflerin gerçek kimliğine kavuşması kooperatifçilik ilkelerini ne ölçüde özümlediklerine bağlıdır. Araştırma bu bağlılığı tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleriyle gerçekleştirilmiştir. Günümüzde kooperatifçilik faaliyetleri açısından önemli bir olgu olan kadın kooperatifleri son yıllarda dikkat çekmeye başlamıştır. Kadın kooperatiflerinin kadınları güçlendirmek, istihdam etmek, kalkındırmak gibi amaç ve hedefleri vardır. Bu amaç ve hedefleri yerine getirmek isteyen kadın kooperatifleşmelerine Ticaret Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı tarafından sağlanan katkı ve destek bulunmaktadır (Yıldız, 2020,s.2360). Simurg Kadın Kooperatifleri Birliği 2014 yılında kurulmuş bir birlik olup kadın kooperatiflerin sosyal ve ekonomik anlamda ki güçlerinin arttırılmasını desteklemiştir. Bu birliğin kadın kooperatifleri tanımı ise yerel kadın ekipleri aracılığıyla oluşturulan hizmet geliştirmeyi amaçlayan, hizmeti öncelik ve ihtiyaçları ön planda tutarak geliştirmeyi hedefleyen yapılar olarak tanımlamaktadır (Adar, Dedeoğlu,2023,s.18).

Çalışmanın amacı kooperatifçilik kavramını ve ilkelerini açıklayarak bu ilkelerin kooperatiflerde uygulanma düzeyini belirlemektir. Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatif başkanları ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen verilen analiz edilmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde kooperatifçilik kavramı, kooperatifçilik tanımları, kooperatifçiliğin önemi, kooperatifçiliğin değerleri, kooperatifleri şirketlerden ayıran farklardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde Dünyada ve Türkiye’de kooperatifçiliğin tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde

kooperatifçilik ilkeleri açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Çalışmanın bulguları ifade edilerek yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KOOPERATİFÇİLİK

Kooperatifçilik hareketinin yayılması Batı Avrupa’da da Doğu Avrupa’da da gerçekleşmiştir. Bu yayılım Batı’dan Doğu’ya doğru yayılmıştır. Hızlı kentleşme ve sanayileşme hareketlerinin yayılmasıyla birlikte kooperatifçilik hareketi de yayılma göstermiştir. Kooperatif hareketinin yayılmasının hızlanmasının sebebi sanayileşmeye bağlı olarak hızla artan üretimin pazarda alan genişletme ihtiyaçları ile ekonomik ve sosyal sorunların ortaya çıkması olmuştur. Kooperatifler yayılma gösterdikleri ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına bağlı olarak farklı tanımlarla ortaya çıkmaktadır (Bal,2002,s.4).

Kooperatifler kar amacı gütmeyen ekonomik ve demokratik işletme niteliğine sahip kuruluşlar olup ortaklarına hizmet etmek amacıyla çalışırlar. Kooperatiflerin amacı verimli çalışmayı sağlamak, ortakların ihtiyaçlarını karşılamak, emek ve ürünleri değerlendirmek şeklinde sıralanabilir (Kılıç, Aydoğan,2022,s.45).

“Birlikten kuvvet doğar” sözü birlik ve beraberlik içerisinde yapılan işlerin daha iyi sonuçlar vereceğini ve sıkıntılı konuların bile birlik olduğu sürece kolay halledilebileceği anlamı taşır. Bu sözden yola çıkarak kooperatiflerin birlik ruhunun kalesi olduğu sonucuna varılabilir. Kooperatif kurarak insanlar kendi başlarına başaramadıkları şeyleri ortaklaşa yaparak başarabilirler. Kooperatif gücü kişinin yapamadığı ya da daha iyi yapmak istediği işlerin üstesinden gelmesini sağlamaktadır.(Altuğ,1994,s.3).

Mal ve hizmet üreten üreticiler çabalarının karşılığını alabilmek ve ürünlerini değerinde satabilmek isterler. Tüketiciler ise kaliteli ürünü ucuz fiyata almak isterler. Hem üreticiler hem de tüketiciler isteklerini tek başlarına başaramazlar. Üreticiler tek başlarına hareket ederlerse ürünleri değerinden düşük satmak zorunda kalabilirler ve çabalarının karşılığını alamazlar. Aynı şekilde tüketiciler tek başlarına hareket etmeleri durumunda fazla fiyat ödeyip kalitesiz ürün almak zorunda kalabilirler

Kooperatifçilik hareketinin başarılı olmasının sebebi başlangıcından itibaren ilk olarak dağıtımı başarıp üretime emin adımlarla yürümesidir. Gönüllü bir topluluk olan kooperatif ortaklığı ortakların ihtiyaçlarını giderip ortakların aralarında eşitlik, yardım ve dayanışma ilkelerine bağlı kalarak kurulur ve işleyişini de bu bağlılıklar çerçevesinde

yürütür (Altuğ,1994,s.3).

Kooperatifler bir devletin ekonomik ve sosyal yönden yetersiz kalmasına bağlı olarak ortaya çıkardığı toplumsal kurum olma özelliği taşır. Ekonomik nedenlere bağlı olarak devletin görevini tam anlamıyla gerçekleştiremediği ya da görevinde yetersiz kaldığı durumlarda, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuştur. Devletin hizmetlerini tamamlayıcı özelliğe sahip olan kooperatifler karşılıklı güç birliği esasına dayanan kurumlardır (Gülpak,1997,s.4).

1.1. KOOPERATİFÇİLİK KAVRAMI

Kooperatifçilik kavramının kalıp halinde kabul edilmiş tek bir tanımı yoktur. Genel olarak ortaklaşa iş yapma, karşılıklı yardım şeklinde elbirliğiyle yapılan eşitlik ilkesi gözetilen, amacı insanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını gidermek olan ve bu amacı gerçekleştirmek için kurulan bir ortaklıktır. Kooperatif kelimesin farklı dillerde kullanılmakta ve bu kelimenin farklı dillerde karşılıkları vardı. Bu karşılıkları aşağıda ele alınmaktadır.

Latin ve anglosakson dil gruplarında

Latince bir kelimedenden çıkarılan kooperatif sözcüğü anlam olarak “ işbirliği” veya “ birlikte çalışma” dır. Kooperatif sözcüğünün ilk kullanımı Latin ve anglosakson ülkelerinin lisanlarında olmuştur. Kooperatif Latince “co” ve “operative” kelimelerinin birleştirilmesi sonucunda türetilmiş bir kelimedir. “Co” ile ve birlikte anlamı taşır, “operative” ise bir fiili yerine getirmek, çalışmak ve iş manasına gelmektedir. Co-operative kelimesini İngiltere’nin kooperatifçilik öncüleri olan Robert Owen ve Doktor (Dr.) William King ilk kullanan isimlerdir (Özcan,2007,s.5).

Almanca’da

Almanca’da Latinceden gelen kooperatif kelimesinin yerine “Genossenschaft” kelimesi kullanılmaktadır ve bu kelime yoldaş, arkadaş ve meslektaş anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu kelime, bir işi ortak yapma, aynı amacı gerçekleştirme,

işbirliği veya eylem birliği, yoldaş olma, arkadaşlık anlamlarına gelmektedir (Özca,2007,s.5).

Türkçe’de

Türkiye’de kooperatifçilik faaliyetlerinin geçmişi eski zamanlara dayanır. Kooperatif kelimesi Cumhuriyetle birlikte dilimize yerleşmiştir. Bu kelime günümüze gelene kadar farklı kelimeler ve kavramlarda kullanılmıştır. İlk zamanlarda Arapça ‘da bulunan iki kelime kullanılmış ilki “Teavün” , ikincisi “Tesanüt” kelimeleridir. İlk kelime “Yardımlaşma” ikinci kelime “Dayanışma” anlamına gelmektedir. Yıllar içerisinde bu kelimeler yerini ortaklık, imece, dernek, birlik, dayanışma gibi kelimelere bırakmıştır (Kara,2003,s.12).

1.2. KOOPERATİFÇİLİKLE İLGİLİ TANIMLAR

Kooperatifçilik toplumların sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli rol oynar. Ülkelerde farklı şekillerde tanımlanmış, farklı anlamlarda algılanmıştır. Genel anlamda kooperatifler bir şahıs topluluğu olan sosyal ve ekonomik özelliğe sahip, kendine ait ilkeleri bulunan ve hukuk kurallarına bağlı kalarak, demokratik bir alan içerisinde, özellikle kalkınma amacı bulunan ülkelerde toplum kalkınması açısından önemli olan ve değişik tanımlarının yapıldığı bilinen bir kelimedir. Toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan kuruluşlardır. Bu ihtiyaçlar sosyal ve ekonomik ihtiyaçlardır. İhtiyaçların elbirliği, ortaklaşa, karşılıklı yardım ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda giderilmesini ifade etmektedir. Ülke insanları tarafından kullanılan ve kabul edilmiş herhangi bir tanıma sahip değildir (Özcan,2007,s.6).

Kooperatif kelimesi, Latince kökenli bir kelimedir. İlk olarak Latin ve Angolasakson ülkelerinin dillerinde yerini almıştır. Latince co (birlikte, müşterek, ortak)sözcüğü ile operari (çalışmak) sözcüklerinden türetilmiştir. Ortaklaşa çalışma ve birlikte iş yapma düşüncesi kooperatifçiliğin temelini oluşturmaktadır (Atasoy,1991,s.171).

Kooperatif herkes tarafından kabul edilen tek bir tanıma sahip değildir. Genel olarak hukuki ve ekonomik tanımları yapılabilen kooperatifin 1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 1. Maddesinde “*Tüzel kişiliği haiz olmak üzere*

ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir.” şeklinde tanıımı yapılmıştır.

Ekonomik tanım,

Ülkemizde birçok tanıımı yapılmış olan kooperatif kelimesinin uluslararasıda da birçok tanıımı yapılmaktadır. Kooperatif kelimesini ilk kez kullanan Robert Owen kooperatifi tanımlamamıştır. Alman bir ekonomist olan Profesör (Prof.) Dr. Gerhard Kessler kooperatif kelimesini; Kooperatif, üretim ve tüketim ihtiyaçları konusunda ortaklarına yardımcı olabilmeyi amaçlayan ve üyelerinin kendilerine ait işletmeler bünyesinde çalışmak amacıyla insanların serbestçe ve iktisaden birleşip bir araya gelmeleri şeklinde tanımlamıştır. William Pascoe Watkins ise kooperatifi bir eğitim cihazı olarak görmüş ve bu cihazın ekonomik hareketlerden faydalandığını düşünmüştür. Maurice Colombian’nın kooperatif kavramı aynı iktisadi zorluklarla karşı karşıya olan, eşitlik ilkesine bağlı olarak bir araya gelen kişilerin iktisadi sorumluluklarını, maddi ve manevi yarar sağlamak ve temel zorlukları gidermek maksadıyla farklı sayıdaki bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları kurumdur. Charles Gide’e göre kooperatif karı ortadan kaldırmayı amaçlayan bir birleşmedir (Özcan,2007,s.6).

Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ülkemizde kooperatif konusunda otorite kabul edilen isimdir. Kooperatifi Ekonomik ihtiyaçların giderilmesi amacıyla kendi istekleriyle bir işyeri oluşturan insanların birleşme teşebbüsü olarak tanımlamıştır. Prof. Dr. Cahit Talas’a göre kooperatif insanların eşit şartlar altında birleşip ekonomik çıkarlarını savunmak için meydana getirilen teşkilatlanma şeklidir. 1931 yılında Muhittin Birgen kooperatifi şu şekilde tanımlamıştır: Bir iktisadi faaliyette gelir verme ilkesini ortadan kaldırıp, faaliyetle ilgili olan bireylerin ilgilerini birleştirip, birliğin elde ettiği iktisadi çıkarları ilgililerin oranına göre pay etmek amacıyla kurulan, değişir ortak ve değişir sermayeye sahip teşebbüse kooperatif denir.

Hukuki Tanımlar,

Hukuksal olarak kooperatife ilk yer veren ülke Fransa’dadır. Fransa’da Kooperatifler Kanunu’nun kooperatif tanımı: Konuları belli olan malların, hizmetlerin

maliyet fiyatlarını ve satış fiyatlarını; maliyetlerine karlarının eklendiği girişimcilerin veya aracı kişilerin gerçekleştirdiği işleri yerine getirmek şartıyla kendi ortaklarının çıkarına çevirip ve ortakların birlikte hareket edip, ortak bir çaba göstererek düşürmek; ortaklarına temin ettiği ya da ortaklar tarafından üretilip tüketiciye satılan eşyaların ve malların kalitesini düzeltmeyi amaçlayan kuruluşlardır (Gülpak,1997,s.5).

İtalyan Medeni Kanunu ise kooperatifi: “Karşılıklı yardımlaşmayı amaçlayan, değişir sermayeye sahip ve sınırsız ortağı olan ve ortaklarının en büyük payı tespit edilmiş ekonomik teşebbüslere kooperatif denir” şeklinde tanımlamaktadır.

Türkiye’de Kooperatifler Kanunu’ göre kooperatif: Ortakların belirli ekonomik çıkarlarını, meslek ya da geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücünü kullanarak ve parasal katkı sağlayarak karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir (Kooperatifler kanunu ,2005,s.5)

Sosyoekonomik açıdan tanım,

Prof.Valenti’nin kooperatif tanımı: “ Kooperatif dağılımından zarar görenlerin, bu zararı ortadan kaldırmak ve dağılımında bir denge yaratmak amacıyla, kendi istekleri üzerine birleşip meydana getirdikleri kollektif bir işletmedir.” şeklindedir. Bu tanım kooperatifin asıl amacının gösterilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu tanımında yola çıkarak, kooperatifin olması için dönem içinde meydana gelen gelir dağılımında zarar gören bir topluluğun olması, zarar gören topluluğun kendi istekleriyle bir araya gelip işletme kurarak zararı ortadan kaldırmayı amaçlaması gerekmektedir (Bekar, 1997,s.6-7).

1.3. KOOPERATİFÇİLİĞİN ÖNEMİ

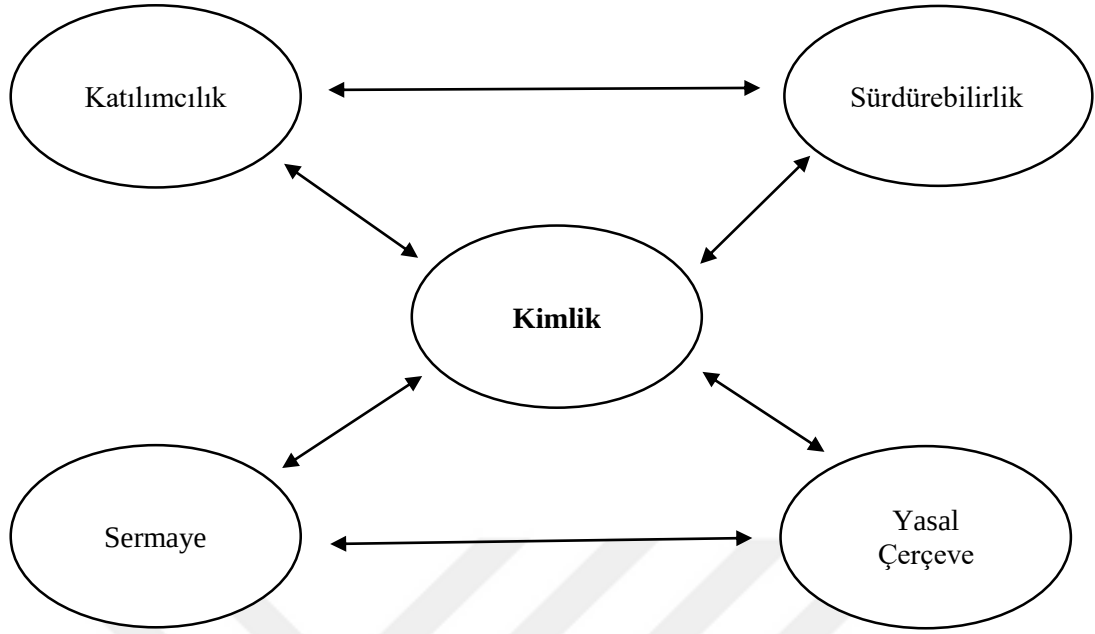
Kooperatifler gönüllülük esaslı ve kar amacı gütmeyen kurumlardır, ne bir devlet kurumu ne de bir özel mülkiyete sahip kurumdur bunlara bağlı olarak kooperatifler 3.sektör olarak adlandırılır. Kooperatiflerin demokratik olarak yönetilmesi kooperatifleri önemli kılan noktadır. Ortaklaşa yönetimin olması kooperatifleri devlet kurumlarına ve özel mülkiyete sahip kurumlara karşı farklı kılar. Kooperatiflerden sadece kendi üyelerinin çıkarlarını sağlamaları değil içinde bulundukları toplumun kalkınmasına da

destek olmaları beklenmektedir (Reyes ve Harnecker, 2013,s.28). Kooperatifler bu bağlamda “*dayanışma ekonomisi ve sosyal ekonomi*”nin bir parçası sayılır. Dayanışma ekonomisi kapitalizmin sonucunda ortaya çıkan yıkıma karşı oluşturulan bir kavramdır. Sosyal ekonomi ise kapitalizmin içerisindeki iyileştirmeye dayanan ve yeni kuşak kooperatiflerin dayanağıdır (Lorenzo, 2013,s. 63).

Kooperatif; ekonomik sıkıntılar içinde yer alan kişilerin, grupların, kitlelerin, yerel veya uluslararası toplulukların, toplumsal, sosyal ekonomik gelişiminde kayda değer bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Kooperatifçiliğin önemli bir özelliği ise gerek tek başına yeteri kadar gücü elde edemeyecek olan küçük üreticiler gerekse tüketim ihtiyacını karşılamaya yetecek kadar geliri bulunmayan tüketiciler için ortaya çıkan sorunları çözmektir. Bahsi geçen üretici ve tüketiciler kurmuş oldukları kooperatifleri aracılığıyla ortaya koydukları emeklerini, üretmiş oldukları ürünlerini, bunların neticesinde elde edilen birikimlerini ve nihayetinde ellerinde kalan gelirlerini birlikte korumalarının sağlandığı bir örgüt biçimidir(Geray,2014,s.25).

Dünya’da kooperatifçiliğin uluslararası düzeyde yapılan en büyük ve en eski örgütlenmesi Uluslararası Kooperatifler Birliği(ICA)’dır. ICA 1895 yılında Londra’da kurulmuştur. ICA, bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur. Dünya çapında kooperatifleri birleştiren, kooperatiflere hizmet eden ve kooperatifleri temsil eden kuruluştur. 1895 yılında kurulmuş olup dünyadaki en eski ve en büyük sivil toplum kuruluşlarındandır.

ICA benimsemiş olduğu kooperatifçilik düşüncesi Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Uluslararası Kooperatifleri Birliği Kooperatifçilik Düşüncesi

Kaynak: Özdemir, 2016,s. 27.

Katılımcılık, üyeler arasındaki katılımcılığı ve denetimi yeni bir seviyeye yükseltmeyi, sürdürülebilirlik, kooperatifçileri sürdürülebilirliğin geliştiricileri olarak görevlendirmeyi, kimlik ise kooperatifçiliğin vermeye çalıştığı mesajı derleyip, kooperatifçilik kimliğini güvence altına almayı, yasal çerçeve, kooperatifçiliğin gelişmesi için destekleyici çerçeveler temin etmeyi, sermayede kooperatif sermayesini korumayı ifade etmektedirler (Özdemir,2016,s.27).

ICA'nın temel amacı; birliğe üye olanlar arasında yeni iş birlikleri veya ortaklıklar geliştirmek, birliğe üye olan kuruluşları gerek uluslararası gerekse yerel toplantı ve organizasyonlarda bir araya getirerek fikir üretilmesine katkı vererek paylaşılmasını sağlamak, kooperatifçiliği uluslararası alanda tanıtılarak yaygınlaştırılmasını sağlamak, kooperatiflerde bulunan bilgi ve tecrübelerin diğer üyelere aktararak kooperatifçiliği yaygınlaştırmaktır. Ulusal ve uluslararası etkinlik düzenleyerek kuruluşlarının fikirlerini aktarmaktır.

Demokratikleşmenin yayılmasına bağlı olarak toplumda bulunan zayıf gruplar ve insanlar baskı ve yoksulluğa uğramaktadırlar. Toplumlarda işsizlik, yoksulluk ve sosyal çözülme, şiddet gösterme, toplumdan kendini soyutlama ve marjinalleşme ile sonuçlanmaktadır (Özdemir, 2016,s.15).

Ülkeler istihdama yönelik engellerin üstesinden gelmek amacıyla yeni yollar bulma çabası içindedirler. Tam bu noktada devreye kooperatifler girmektedir. İnsan kaynaklarının gelişimine önemli boyutta katkıda bulunabilmek için bağımsız kooperatifler ortaklarının mesleki kabiliyetlerini ve eğitimlerini artırarak bunu yerine getirebilirler. Ayrıca bu kooperatifler nüfus içerisindeki zayıf gruplara yapılan olumsuz etkileri ortadan kaldırmaya yardımcı olacaktır (Özdemir, 2016,s.16).

Kooperatifler ortak bir çalışma ruhuna sahiptirler ve bu ortak çalışma ruhu kişiden kişiye değişiklik göstererek toplumun ekonomik olarak zayıf olan kesiminin pazarlıkta ki gücünü arttırmada ve toplumsal olarak birlikte olma isteğini kuvvetlendirmede genellikle başarılı olmaktadır. Bu ortak çalışma ruhu devlet tarafından karşılanmayan toplumu kapsayan hizmetlerde etkili bir hale gelmiştir. Yoksul toplumlarda çalışmak için dayanışma düzeyinin yüksek olması ve yerel liderliğin güçlü olması gerekmektedir. Küreselleşmenin gidişatını şekillendirmede sivil toplumun diğer üyeleri ve kooperatifler önemli rol oynarlar.

- Kooperatifler diyalog ve karşılıklı ilişkileri güçlendirmektedirler.
- Kooperatifler demokrasi okulları olarak bilinmektedir.
- Ekonomik kapasiteyi güçlendirmektedirler.
- Yerel ihtiyaçlara eğilmektedirler.
- Ekonomik ve sosyal değerleri ve uygulamaları bağdaştıran yenilikçi kurumlardır.
- Ekonomik açıdan toplumun zayıf grupları; sorunlarını çözmek ve dezavantajlı durumdan kurtulabilmek için mutlaka ulusal düzeyde ve özellikle bölgesel ve uluslararası düzeylerde koordinasyon ve birlikte çalışmayı öğrenmelidirler(Özdemir, 2016,s.16).

Bu amaçla *Kooperatifler, bağımsız, kendiliğinden kurulan, kendi kendine yardımcı olan organizasyonlar olarak, yerel davranış standartları ile tam anlamıyla uyumlu olmayan ve hedef grubun ekonomik ihtiyaçlarına mutlak bir şekilde hizmet etmeyen ithal edilmiş yapılara kıyasla daha kendi ayakları üzerinde durabilir bir durumdadırlar* (Özdemir, 2016,s.16).

Kooperatifler, güçlü bir ortaklık tabanı sağlamak ve ortaklarının, kooperatiflerin yönetimine ve kontrolüne aktif olarak katılımını sağlamak zorundadırlar. Ancak bu şekilde kişileri aktif olarak üretime katarak dezavantajlı durumdan avantajlı duruma getirir ve toplumsal kalkınmayı sağlayabilirler(Özdemir, 2017,s.16).

1.4. KOOPERATİFÇİLİĞİN DAYANDIĞI DEĞERLER

Kooperatiflerin dayandıkları temel değerler;” kendine yardım, kişisel sorumluluk duygusu, demokrasi, eşitlik, adalet ve dayanışmadır.” Bu temel değerlere ek olarak kooperatif ortaklarının inandıkları ahlaki değerler ise;” dürüstlük, açıklık, sosyal sorumluluk ve başkaları ile ilgilenmedir.” Aslında temel ve etik değerler tüm dünyada kabul edilen ve toplumlara benimsetilmeye çalışılan evrensel değerlerdir (Karanlık, 2009,s.4).

Kooperatiflerin dayandığı değerlerin gelişimine bakıldığında, Uluslararası kooperatifler birliği kuruluşundan günümüze kadar kendisine bağlı olan bütün kooperatiflerin “ kooperatif değerleri ve ilkelerinin koruyucusu ve emanetçisi olarak kabul edilmektedir (Özolgun,2018,s.66). ICA kooperatifçilik ilkelerine ve değerlerine sahip çıkmaktadır. Kooperatifçilik ilkeleri gerekli görüldüğünde sadece ICA tarafından gözden geçirilmekte ve düzenlenebilmektedir. Kooperatif ilkeleri Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından üç kez değişikliğe tabi tutulmuştur. Bu değişiklikler 1937,1966 ve 1995 yıllarında gerçekleştirilmiştir. 1995 yılında yapılan değişiklikler ile ilgili çalışmaların başlangıcı diğer çalışmalara göre farklılık göstermekte olup bu farklılığın ise kooperatif ilkelerinden önce kooperatif değerleri konusunda genel bir karara varılıp çalışmalara başlanmasıdır.

ICA’nın 1980 yılında Moskova’da yapılan genel kurula sunulan “2000 Yılında Kooperatifler” konulu rapor ile başlayan kooperatifçiliğin temel değerlerini tanımlama ve kooperatif ilkelerinin yeniden düzenlenmesi süreci, 1995 yılında Manchester’da yapılan genel kurul ile tamamlanmıştır. Bu genel kurulda kooperatifçiliğin tanımı, temel değerleri ve ilkeleri bir bütün olarak alınmış ve *Kooperatif Kimlik Bildirgesi* içerisinde yer almış, kabul edilmiş ve tüm dünyaya ilan edilmiştir (Polat,2017,s.31).

Temel değerlere son şekli veriliyor

ICA’nın 1992 Tokyo Kongresi Böök Raporunu onayladı ve bu raporu esas alarak kooperatif değerleri ve ilkelerini kaleme almak üzere Kanadalı kooperatifçi bilim adamı Prof. Lan MacPherson’ın yazmanlığını yapacağı bir teknik komite oluşturdu. Bu komite, öncelikli kooperatif değerlerinin belirlenmesi ile yola çıkılmasını kararlaştırdı (Polat,1997,s.310). İkinci olarak kooperatifin tanımı ve nihayet kooperatif ilkelerinin yeniden düzenlenmesi üzerinde çalışılmasını uygun buldu. Bu sıralama önemliydi. Zira

kooperatifler, değe tabanlı işletmeler olarak biliniyorlardı. Komite hem kooperatif değerleri ve ilkeleri hem de yeni kooperatif kimliği üzerinde uzun süre çalıştı. Tartışmalar kimi zaman ICA'ya bağlı örgütlerden ve kooperatifçi düşünürlerden gelen bilgi ve öneriler doğrultusunda içerik ve yöntem değişikliklerine uğradı. ICA'ya bağlı örgütlerden 10 bin kişi bu tartışmalara katıldı (Polat,1997,s.310). Komite, ICA Genel kuruluna sunulmadan önce 14 değişik taslak üzerinde çalıştı. Üç yıl süren bu çalışmanın sonunda 1995 Manchester Kongresine getirilen taslak için hem komite üyeleri, hem de ICA örgütlerinin üzerinde mutabık kaldıkları bir metin olduğunu söylemelerine karşın kimi kooperatifçiler bu metin için yalnızca “ asgari müştereklerde uzlaşmış bir metin” yorumunu yapmaktaydılar.

ICA'nın 1995 Manchester Kongresinin onayladığı ve günümüzde de geçerliliğini koruyan *Kooperatifçiliğin Temel Değerleri* şunlardır:

- Kendi kendine yardım
- Kişisel sorumluluk üstlenme
- Demokrasi
- Eşitlik
- Hakkaniyet/ adalet
- Dayanışma

Bu temel değerlere ek olarak, Kooperatifçiliğin kurucularına göre kooperatif ortakları;

- *Dürüstlük*
- *Açıklık*
- *Sosyal Sorumluluk*
- *Başkalarını Düşünme*

Gibi etik değerlere de inanmaktadırlar. Bunlara “ikincil” değerler de denilmektedir.

Değerlerin uygulamaya yansımaları

Temel değerlerin ilki olan kendi kendine yardım uygulandığında birey kendi potansiyeline ulaşma konusunda teşvik edilir, kendine saygı duyar, görüşlerini açıkça ve dürüstçe ifade eder, işletmeyi geliştirme konusunda önerilerde bulunur (Polat,2017,s.31).

Kişisel sorumluluk değeri uygulandığında verilen sorumluluklarını gerçekleştirme konusunda cesaretlendirilir ve desteklenir, motive edilerek ve işlerinde verimli olmaları konusunda özendirmeler yapılır, bir konuda hareket etme noktasında ortak bir anlaşma olduğu takdirde fikirleri uygulamaya aktarıp örgütü yöneten, ilkeleri,

değerleri ve kuralları anlar (Polat,2017,s.31).

Demokrasi değeri ise kendilerini birebir etkileyecek olan etkileyen kararların alınmasına katılır, görüşlerini açık bir şekilde belirtmede eşit şartlara sahiptir, değişimi yerine getirebilecek güce sahip olduğunun farkına varma hissine sahip olup stratejik planlamada görev üstlenir (Polat,2017,s.31).

Eşitlik değeri herkesin görüşlerine saygı duyar, eşit olanakları sunup başarmayı amaçlar, iş bölümünde işin kendisine düşen kısmı yerine getirmede sorumlu hisseder, kendisine, cinsiyet, ırk, etnisite, inanç, sakatlık, cinsel oryantasyon veya kendi rollerine uygun düşmeyen diğer karakteristikleri önemsemeden eşit biçimde davranılır (Polat,2017,s.32).

Adalet değeri adil ve makul bir biçimde davranır, ayrıcalık göstermeden hareket eder, tarafsız davranır, yapılan iş sonucunda adil biçimde ödüllendirilir (Polat,2017,s.32).

Dayanışma değeri değişik açıları kabul eder ve kabul ettiği açılara değer verir, öğrendiklerini başkalarına aktarır, diğer kooperatifleri ticarete yönlendirir ve kooperatifleri destekler ayrıca benzer kuruluşları da teşvik edip destekler (Polat,2017,s.32).

Dürüstlük değeri gerektiğinde tepkisini belli eder ve sesini yükseltir, gerektiğinde de diğerleriyle uyumlu bir şekilde hareket eder, dürüst ve güvenilir etkileşim içerisinde oldukları fark edilir. Gerilim ve anlaşmazlık durumunun çözülmesi için dinlenme ve diyalog yolu ile tercih edilir (Polat,2017,s.32).

Açıklık değeri kapsayıcı olduğu için hiç kimse dışarıda kalmaz, bu değer kalkınmayı, geri dönüşüme ve öğrenmeye öncelik verir. Doğru ve uygun bilgiye uygun bilgiye ulaşma yeteneğine sahip olur, farklı yaklaşımlara değer verir (Polat,2017,s.32).

Sosyal sorumluluk değeri çevresel ve sosyal sorunlarla ilgilenir bunun sonucunda kooperatifin topluma olumlu yönde katkıda bulunmasını destekler. Gelecek neslin ihtiyaçlarını göz önüne alarak kararlar, yapılan işin sonucunda başkaları üzerinde bıraktığı etkiyi takip eder, topluma yardımcı olur (Polat,2017,s.32).

Başkalarını düşünme değeri doğal çevrenin korunması için taahhütte bulunur, başkalarına incelikli davranır, Başarıyı tebrik eder ve başkalarındaki farklılığı takdir eder (Polat,2017,s.32).

1.5.KOOPERATİFLERİ ŞİRKETLERDEN AYIRAN FARKLAR

- Ticaret şirketleri ortaklarının sermayelerine fazla kar elde etme hedefini güderler, bu yapabilmek içinde çalışanlara mümkün olduğu kadar az ödeme yapıp müşterilere ise çok ödetmeye çalışmaktadırlar. Kooperatifler ortaklar tarafından üretilen ürünleri değer fiyatına satın almaktadırlar. Aynı zamanda üretim araçlarını ortaklar için kaliteli ve ucuz olarak temin etmektedirler (Özmen, 2012,s.17).
- Sermaye sahipleri hisseleri oranında şirketlerinden kar almaktadırlar. Bu dağıtım temettü denir. Kooperatiflerde ise risturn dağıtım yapılmaktadır. Bu dağıtım ortakların kooperatifleriyle yaptıkları alışveriş nispetine göre gerçekleştirilmektedir (Özmen, 2012,s.17).
- Hisse senetleri ticaret şirketlerinde herhangi bir mal gibi serbestçe alınıp satılabilir. Kooperatiflerde ise hisse senetleri ancak kooperatiflere satılır veya başka bir kooperatif ortağına devredilir. Böylece spekulasyon imkanı ortadan kalkar (Özmen, 2012,s.17).
- Ticaret şirketlerinde ortaklar sahip oldukları hisse senedi miktarına göre oy sahibi olmaktadır Bir şahıs hisse senetlerinin %50'sinden fazlasına sahipse, şirketin yönetiminde söz sahibi olmaktadır. Kooperatiflerde ise bir ortağın hisse senedi miktarı değişiklik gösterse bile oy hakkı değişiklik göstermez ortağın sadece bir oy hakkı bulunmaktadır (Özmen, 2012,s.17).

1.6.KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ İLE İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Türkiye'de kooperatifler üzerine yapılan akademisyenler tarafından çeşitli araştırmalar olduğu görülmektedir.

Ünal ve Yercan (2006) tarım, balıkçılık üzerine yapılan araştırmada sübvansiyon, pazarlama, rekabet, fiyat, koruma, kontrol, gözetim, istatistik ve örgütlenme sorunları tespit edilmiştir.

Yarcan (2007) tarımsal kalkınma üzerine yapılan araştırmada kooperatif üyeliğinin azlığı sorunları tespit edilmiştir.

Özdemir vd. (2011) bu araştırmada eğitim azlığı, teşvikler, muhasebe teknikleri konusunda bilgi azlığı sorunlarını tespit etmiştir.

Bronzlaşmak, Kara Önder (2013) kooperatifler üzerine yapılan araştırmada tespit edilen sorunların mevzuat üzerine olduğu görölmektedir.

Semerci(2015) tarım kooperatifleri üzerine yapılan bu araştırmada mevzuat, sorumluluğun birden fazla bakanlıkta olması, çok başlı yönetim anlayışına sahip olunmasının tespit edilen sorunlar olduğu görölmektedir.

Güreřçi, Gönç (2017) bu araştırmada tespit edilen sorunları kooperatifçiliğe modem bir bakış ačíısıyla yaklaşılmaması olduğu görölmektedir.

Karlı vd. (2018) bu araştırmada tespit edilen sorunların etkinlik olduğu görölmektedir.

Pakdemirli (2019) kooperatifler üzerinden bir araştırma gerçekteşirmiştir bu araştırmada tespit edilen sorunların yapısal sorunlar olduğu görölmektedir.

Benzer şekilde, Yercan ve Kınıklı (2018) tarafından İzmir ili sütçölük kooperatifleri üzerinde yapılan bir çalışmada, ortakların yönetime katılımını etkileyen faktörler incelenmiş ve demokratik yönetim ilkesinin uygulanmasında bazı engellerin olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, Türkiye'deki tarımsal kooperatiflerin genel durumu ile örtüşmektedir. Örneğin, Everest ve Yercan (2016) tarafından yapılan bir araştırmada, Tarım Kredi Kooperatifleri ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılama düzeylerinin yüksek olduğu, ancak bu ilkelerin uygulanmasında bazı zorluklar yaşandığı belirtilmiştir.

Uluslararası literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, Yunanistan'da tarımsal kooperatifler üzerine yapılan bir değerlendirmede, kooperatiflerin gönüllü üyelik ve demokratik yönetim ilkelerini benimsedikleri, ancak ekonomik katılım ve eğitim alanlarında eksiklikler yaşadıkları belirtilmiştir (Paksoy, 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KOOPERATİFÇİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kooperatifçilik, dayanışma, beraber hareket etme, ortaya çıkan sorunlara ortak bir çözüm bulma anlamında ele aldığımızda bu kavramın tarihi insanlık tarihi kadar eskiye dayandığını söyleyebiliriz.

Kooperatifçilik ilkel toplumlardan başlayarak günümüze kadar gelen bir kavramdır. İnsanlar tek başlarına üstesinde gelemeyecekleri işleri başarmak için işbirliğine gitmişlerdir. Geçmiş tarihlerde okul, ibadet yeri, çeşme, su kanalı gibi kamu hizmetlerine ait tesisleri yapma konusunda, ortaklaşa hareket etme ve dayanışma görülmüştür (Bilgin,2008,s.137).

M.Ö. 3000 yılında Babilonya’da arazi kullanımı kooperatiflerine, Ostia’da duvar işçilerinin kurdukları kooperatiflere rastlanmaktadır(Mülayim,1992).

Kooperatifçilik Avrupa, Amerika, Afrika, Asya, Antarktika kıtalarının hepsinde tüm ekonomik sistemlerde vardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde kooperatifler piyasasında pay sahipleridir. Kooperatifler her ne kadar yerel ortaklarına hizmet sunsalar da küresel çapta iş birliğine girmektedirler.

Kooperatifçilik sosyal ve ekonomik hareket olarak günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere büyük bir öneme sahiptir; dünyada barışı sağlama, içinde yaşanılan ortamı koruma ve iş alanı yaratma, bulunan kaynakları aktif hale getirme, yatırım oluşturmaya ve ekonomiye, sürdürülebilir kalkınmaya ve yoksullukla mücadelede katkıda bulunan önemli araçlardır. Kooperatifçilik gelişmede hızlı ekonomik büyüme ile toplumsal ve sosyal adaleti, demokrasiyi bir arada gerçekleştirmeye en yararlı sektör olup, bütün gelişmekte olan ülkeler için bir çıkar yol olarak kabul edilmiştir (Bilgin,2008,s.137).

2.1. DÜNYADA KOOPERATİFÇİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sivil Kooperatifçilik düşüncesi birbirinden farklı uygulamalara yer verir. Bunlar; tarım, üretim, tüketim, gibi alanlarda faaliyette bulunmaktadır. Faaliyet alanına bakılmaksızın toplumların sosyal görüşünü ve iktisadi görüşünü yansıtmaktadırlar Bu düşünce dayanışma ve birlik içerisinde ortak ürün meydana getirmeyi amaçlamaktadır.

Diğer bir açıdan ise sosyal ve iktisadi diğer sorunların çözümü için ele alınan farklı kurallar ve ilkeler karşısında hayalleri kırılan insanların ümidi olmuştur. Kooperatifçilik, topluma işlerini kendilerinin yapması gerektiğini öğretmiştir (Ürper,1989,s.3)

Dünyada kooperatifçiliğin oluşumu eski çağlardan başlayıp gelişme göstererek eski günümüze kadar gelmiştir, bu gelişme belirli bir süre içerisinde olmuştur. Kooperatifçilik insanların toplu yaşama geçtikleri süreçte işleri birlik halinde yaptığı ve iş bölümü yaparak yerine getirdiği, refah seviyelerini arttırmak için ortak bir çıkara sahip olanların bir araya gelerek gerçekleştirebileceklerini anlamaları sonucu başlamıştır. Toplumda göçebe olanların toprak sulama işlemi için kurdukları sistemde işbirliği vardır. Yunan gemiciliğini ve büyük balıkçılık hareketlerini Homeros'un destanlarında yer almaktadır ve eski kooperatif çalışması olarak görülmektedir. Global olarak, kooperatifler ortaya çıktığı günden bugüne sektör olarak çok etkili ve büyük adımlar atmışlardır (Geray,1992,s.426). Dünyada kooperatifçilik hareketi her ülkede farklı özellikler göstermiştir. Bunun sebebi ise her ülkenin kendine ait farklı sosyal-kültürel-ekonomik-siyasal durumlarının olmasıdır.

Tarım ve sanayi işletmelerinin büyük bir kısmı sınırsız rekabet ortamında kurulu olan bu yeni düzene uyum sağlayamayıp ortadan kalkmıştır. Büyük sermayeye sahip olanlar ile rekabet edemeyen Küçük esnaflar ve zanaatkarların loncaları yıkılmıştır. Sebebi ise büyük sermaye sahipleri ile rekabet edememeleridir. Serfliğin kalmasına bağlı olarak bireysel ve ekonomik anlamda özgür olan köylüler örgütlerini de kaybettikleri için zor bir duruma düşmüşler bunun sonucunda ise tefeci ve tacirlerden borç almışlardır. Avrupa'da geçen yüzyılda yaşanan gelişmeler ve değişmeler dünya ülkelerine yayılmış bu yayılıma bağlı olarak kooperatifleşme eğilimi meydana gelmiştir. Feodal bir üretim düzeni hakimdi bu düzenden kapital üretim düzenine geçildi bu geçişte de kooperatifçilik hareketi meydana gelmiştir. Bu hareket, işçilerin ve küçük üreticilerin ekonomik olarak yeni bir birleşmeye ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Çağdaş kooperatifçilikte ilk sıra İngiltere'nindir. Bu durum sanayi devriminin de İngiltere'de olmasının rastlantı olmadığını göstermektedir. " Rochdale kooperatifleri kooperatiflerin ilk örneğidir ve İngiltere'de doğmuştur. Kooperatifçilik hareketinin yönlendirilmesi, düşüncelerin gelişimi ve ilerlemesini sağlayan kişilerin çoğunlukla bu ülkeden yetişmesi, Sanayi Devriminin İngiltere'de başlaması ve sonuçlarının burada hissedilmesiyle yakından ilgilidir."

İngiltere'de 19. yüzyılda Sanayileşme sürecinde makineleşme, tarım alanlarındaki nüfusun boşta kalmasına sebep olmuştur. Bu nüfus şehirlere doğru artan sayıda göç etmiş, bu göç ile ortaya çıkan nüfus artışına bağlı olarak yeni sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Sanayi bölgelerinin çevrelerinde meydana gelen yerleşimlerin plansız olması düzensiz yerleşim bölgelerinin oluşmasına sebep olmuştur. Oluşan bölgelerde çevre ve sağlık sorunları meydana gelmeye başlamıştır. İnsan ihtiyaçlarını karşılamada sorunlar oluşmuştur. Fabrika sahiplerinin Sanayi Devriminin başlangıcı sürecinde yeni kurulmuş olan sanayi kentlerinde kalabalık gruplar oluşturmasıyla baş edilemeyen toplumsal sorunlar oluşmuştur (Can,Sakarya,2012,s.29).

Kooperatif hareketi toplumun sorunlarına çözüm sağlayacak bir sistem olup özellikle İskoçya'da bulunan sanayi ve madencilik bölgelerinde ortaya çıkmıştır. 1816 yılında İngiltere'de bu hareket Robert Owen isminde bir fabrika sahibinin kooperatif fikrini ortaya atmasıyla başlamıştır. İngiltere'nin küçük bir kasabası olan Rochdale'de, 1844 senesinde, 28 dokuma işçisi tarafından kurulan kooperatif, modern kooperatif modelinin meydana gelmesine öncülük ve kaynaklık etmiştir. Günümüzde yürürlükte olan kooperatifçilik ilkelerini yukarıda bahsedilen kişiler ortaya koymuştur (Can,Sakarya,2012,s.29).

21 Aralık 1844'te günümüzdeki kooperatif kavramına uyan ilk kooperatif İngiltere'de bulunan bir kasabada kurulmuştur. Dünyada 21 Aralık günü "Kooperatifçilik Günü" kabul edilmektedir ve her yıl kutlanmaktadır. Kooperatifler üretkenliğin ve sosyal dayanışmanın artmasının sağlanmasına gösterilen çabanın somut bir göstergesidir. Dünyada pek çok çeşitte kooperatif olması ve birbirinden farklı alanlarda faaliyette bulunmaları sadece ortaklarına katkı sağlamayıp ülkelerine de refah düzeylerini arttırmada katkı sağladıkları anlaşılmıştır (Can,Sakarya,2012,s.29).

2.1.1. Kooperatifçilik Hareketinin Ortaya Çıkışı

Bireyler, geçmişten bu güne işbirliğine dayalı toplumsal, ekonomik birçok faaliyet gerçekleştirmişlerdir. Bu faaliyetler zamanla toplumsal değişikle birlikte yeni ve farklı kapsamlar kazanmıştır. Herhangi bir toplumda meydana gelen değişim diğer toplumları da etkileyerek o toplumlarında değişmesini sağlamıştır. Buna bağlı olarak bütün toplumlardaki kendi kendine yardım hareketleri uluslararası seviyede algılanmaya başlanmıştır. (Ürper,1989,s.3).

İlkel toplumlardan başlayıp günümüze kadar gelerek insanların temel gereksinimlerini karşılayabilmek, hayatlarını idame ettirebilmek, sosyal, psikolojik ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla bireysel olarak baş edemeyecekleri sorunlar karşısında çözüme ulaşmak için işbirliğine gittikleri ve sonuç olarak ekonomik anlamda çözüme ulaşamaz diye yorumlanan işleri başardıkları görülür (Alparslan,2005,s.5-6). İlkel zamanlarda toplumlar bütün uğraşlarını, hayatlarını idame ettirebilmek için harcayanlar ilerleyen dönemlerde meydana gelen sorunların çözüme ulaşması için sosyal birimler oluşturmuşlardır. Bu birimleri aileler, kabileler ve büyük gruplar oluşturmaktadır. Böylelikle bireylerin ihtiyaçlarını ve ihtiyaçlarının giderilmesi amacını yerine getirecek olan yöntemlerin değiştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Buna bağlı olarak zaman ilerledikçe işgücünün önemi ve rolü ortaya çıkıp toplum içerisinde etkisini göstermeye başlamıştır.

Toplumda mesleklerin sınıfları ortaya çıktıkça buna paralel şekilde ekonomik hayatta işbölümünün ve uzmanlaşmanın önemi anlaşılmıştır. Üretim yöntemlerindeki ilerlemenin görülmesi, üretim araç ve gereçlerinin gelişmesine bağlıdır (Alparslan,2005,s.5-6). İnsanların ekonomik gruplara ayrılmaları zamanla zorunlu hale gelmiş ve bunun sonucunda toplum içinde ayrı meslek dalları ve kolları meydana gelmiştir. Meslek gruplarının ve dallarının belirginleşmesiyle bunlar, amaçlarına ulaşabilmek için kendi aralarında örgütlenerek işbirliği yapmaya başlamışlardır. İnsanoğlunun içgüdüleri ve duyduğu ihtiyaçlar kooperatifçilik hareketinin ortaya çıkmasına hızlandıran etkenlerdir (Alparslan,2005,s.5-6).

2.1.2. Modern Kooperatifçiliğin Ortaya Çıkışı

Kooperatifçilik hareketinin gelişmesinde Fransa, İngiltere, Almanya ve bu üç ülke önemli yer tutmaktadır. Zamanla kooperatifçilik hareketi Danimarka, İsveç ve İsviçre'ye geçmiştir (Kurtaslan,2004,s.14). Bu ülkelerden ortaya çıkan kooperatifçilik hareketi bütün dünyaya yayılıp kökleşmiştir. Kooperatifçilik ilkeleri ise yukarıda belirtilen ülkelerdeki elde edilen deneyimler sonucunda evrensel bir hale gelmiştir.

2.1.2.1. Fransa'da Kooperatifçilik Hareketinin Ortaya Çıkışı

Fransa’da ekonomik bir denge kurulması amaçlanarak kooperatifçilik başlatılmıştır. Bu ülkede kooperatifçiliğin öncülüğünü Philippe Buchez, Charles Fourier, Charles Gide ve Louis Blanc yapmıştır. Bu kooperatifçilik hareketi öncüleri, çalışmalarının da fikir ve düşünce düzeyini ele almıştır.

2.1.2.1.1. Philippe Joseph Benjamin Buchez (1796-1865)

Philippe Buchez üretim kooperatiflerinin oluşturulması fikrini ortaya kişidir. Philippe Buchez farklı dergilerde, kitaplarda düşüncelerini anlatmıştır. Kalkınmanın temelini üretime bağlı olduğunu savunmuş ve buna bağlı olarak üretim kooperatiflerini ön planda tutmuştur. 1890 yılında Paris’te Halk sandığı kurulmasına önderlik eden isimdir. Bu önderliğin altında yatan sebep ise tarımsal üretimin yanında sanatkar ve küçük esnafın desteklenip kredi ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. (Kara, 2003, s.39).

1844 İhtilalinden sonra, Philippe Buchez’in Cumhurbaşkanlığı yaptığı sırada Hükümetin 5 Temmuz 1848 tarihli kararı ile kooperatiflere 3 milyon frank kredi sağlanmıştır. Hükümet tarafından sağlanan kredinin yarısından çoğu geri verilmediği için amacına ulaşamamıştır. Kooperatif üreticileri piyasanın koşullarını bilmedikleri için uyum sağlayamayıp, kooperatiflerin işlerini devam ettirecek bilgi ve beceriden yoksun oldukları, kendi başlarına yönetecek donanımına sahip olmamaları başarısız olmalarına sebep olmuştur. Üreticiler para kazandıklarında kooperatifçilik ruhundan uzaklaşmış buna bağlı olarak kapitalist düşünce ön plana çıkmıştır (Kara, 2003, s.41).

2.1.2.1.2. Fraçois Maria Charles Fourier (1772-1837)

On dokuzuncu yüzyılın başlarında İngiltere’de kooperatifçiliğin uygulanması gelişim gösterirken, Fransa’da da bazı kooperatifçilik hareketleri gözlemlenmiştir. Fransa’da meydana gelen kooperatifçilik hareketi fikir ve düşünceler yönünde olmuştur. Bu kooperatifçilik hareketinin önderliğini Charles Fourier yapmıştır. Fourier düşüncelerini muhtelif kitaplarda bir araya getirmiştir. Kooperatifçilik yönünden öneme sahip olan kitap “*Yeni İşçi Dünyası ve Kooperasyon*” kitabıdır. Eserinde “falanj” ismini koyduğu hayali toplumlar oluşturur ve oluşturulan toplumlarda ekonomik bir sistem kurup bu sistem içerisinde herkes kendine en hoş gelen işi yapacaktır

(Kara,2003,s.38). Oluşturulacak olan falanjlar tüketim kooperatifi olarak oluşturulacaktır. Her falanj için 400 ile 2000 kişiyi barındıracaktır. Bu falanjlarda her bireye yaklaşık olarak bir hektarlık arsa verilecektir. Çalışmalar için gruplar oluşturulacak ve her bir grubun başına kadın görevlendirilecektir. Falanjlarda bazı işler toplu olarak yapılacaktır. Bu işler; yeme, içme, çamaşır yıkama ve ütüleme 'dir (Kara,2003,s.39).

Fourier, hayatını kaybetmeden önce falanjları uygulamaya koyabilmek için çok fazla çaba harcamıştır. İlerleyen zamanda, Fourier'in düşüncelerinden yola çıkarak farklı tüketim kooperatifleri kurulmuştur. Fourier tarafından başlatılan kooperatlflere yönelik çalışmalar geliştirilip toplumun sosyo-ekonomik yapısına göre düzenlenmiştir. (Kara,2003,s.39).

2.1.2.1.3.Charles Gide(1847-1932)

Charles Gide Fransa'daki kooperatifçiler içinde yer alan önemli bir isimdir. Bilim adamı ve aynı zamanda profesördür. Farklı okullarda kooperatifçilik fikirlerini yaymaya başlamıştır. Nimes okulunun kurulmasında ki fikir mimarıdır. Bu okul Fransa'da tüketim kooperatifleri ile ilgili bireylerin fikir birliğinin adı olarak kabul edilir. Gide'e herkesi tüketici olarak kabul etmektedir. Bundan dolayı bir toplumu oluşturan bütün tüketiciler yani halkın ortak olacakları kooperatif bir tüketim kooperatifi olacaktır. Gün geçtikçe tüketim kooperatifleri federasyonları kurulacaktır. Bütün insanlar aynı inanış ve umut etrafında birleşerek bir "kooperatif cumhuriyeti" ni teşkil etmiş olacaktır.(Çıkın,Karacan,1994,s.32).

Fransa'da üretim kooperatifçiliği kurulmuştur. İngiltere'de ise ilk kooperatif tüketim kooperatifleri olup bu kooperatifler ülkenin birçok yerine yayılmıştır. Fransa üretim kooperatiflerinin öncüsü kabul edilmektedir.

2.1.2.1.4..Jean Joseph Louis Blanc(1811-1882)

Blanc Fransa'da bulunan bir diğer kooperatifçidir. Yazarlık ve gazetecilik yapan Blanc felsefe ve hukuk eğitimleri de almıştır. "Emeğin Teşkilatlanması" adlı eserini 1840 yılında yayınlamıştır. Bu eserde kooperatifçilik hakkında düşüncelerini anlatmıştır (Kara,2003,s.41).

Blanc dernek rejimini destekleyen ayrıca kapitalizmin yerini dernek rejimine bırakmasını savunan bir kooperatifçidir. Bahsi edilen derneklerin devlet tarafından teşvik edilip denetlenmedir. Toplumsal atölyeler üretim kooperatifi olarak

kurulmalı ve devlet tarafından düzenlenmelidir. Ortaya üretim fazlasının üçe bölünerek üçte biri emeğin kara katılma payı olan ücrete eklenmeli, üçte biri maluliyet ve işsizlik fonu; kalan payın ise malzeme alınması amacıyla yeni ortaklara verilmelidir (Çıkm, Karacan, 1994, s.32).

2.1.2.2. İngiltere’de Kooperatifçilik Hareketinin Ortaya Çıkışı

İngiltere’de ortaya çıkan kooperatifçilik hareketi 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. İngiltere ilkel çalışma koşullarına sahiptir. Sermayesi olan bireyler işçileri uzun süreli ve düşük ücretle çalıştırıyordu ayrıca çalışan işçilerin herhangi bir güvencesi yoktu. Küçük yaşlardaki çocukların düşük ücretle kötü şartlarda çalıştırılması normal kabul ediliyordu. İşçilerin kendilerini savunup, haklarını koruyacakları bir kuruluşun olmaması dayanışma içerisinde daha iyi bir yaşam koşuluna sahip olmak ve insanca yaşayabilmek için farklı çözüm yolları aramalarına sebep olmuştur. Bu ağır koşulların olması İngiltere’de kooperatifçilik hareketinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İngiltere’de Rochdale Öncüleri, Dr. William King ve Robert Owen kooperatifçilik hareketinin gelişmesinde önemli rolleri olan isimlerdir (Karalar, 2000, s.21).

2.1.2.2.1. Rochdale Öncüleri

Modern kooperatifliği başarıyla uygulayan öncüler Rochdale Haksever Öncüleri’dir. Kurulmuş olan ilk kooperatif bu kooperatif değildir. Robert Owen sosyal ve ekonomik açıdan düzeltimci fikirleri olan diğer kooperatif öncülerinden biridir. Günümüzdeki anlamda kooperatifçilik ifadesini kullanan ve bu alanda birçok ilkeye imza atan Dr. William King kooperatifçilik alanında önemli isimlerden biridir.

21 Aralık 1844 tarihinde 28 işçi tarafından Rochdale kasabasında kurulan ve amacı karşılıklı yardım olan kooperatiftir. Yoksullara yardım derneği olarak tescil edilmiş bunun sebebi ise içinde bulunulan dönemdeki İngiliz ticaret mevzuatında kooperatiflerin düzenlenmemesidir. Rochdale öncüleri İngiltere kooperatifçilik hareketi öncülerinden olan R. Owen’a lider olması için teklif götürmüşler fakat R. Owen teklifi reddetmiş bunun sebebi ise Rochdale ilkelerine katılmamasıdır (Gülpak, 1997, s.29).

Bu harekete rehberlik eden isim Charles Howarth isimli işçiydi. Kooperatifin kuruluşu aşamasında her bir ortaktan 1 İngiliz Sterlini sermaye olarak alınmıştır. Oluşturulan sermaye ile ortaklar dükkan açmışlardır. 28 işçiden oluşan bu ortaklara

kooperatifçilik tarihi boyunca “Rochdaleliler” denilmiştir. Rochdaleliler faaliyete başladıktan iki yıl sonra başarıya ulaşmıştır. Bu başarı da ülkede bulunan diğer insanlara örnek olmuş ve benzer birçok kooperatifin kurulmasına önderlik etmiştir (Alpaslan,2004,s.12).

Rochdaleliler tarafından kurulan tüketim kooperatifinin programı belirleme şekilleri şöyledir; (Alpaslan,2004,s.12).

- 1-Zorunlu olan tüketim maddelerini ortaklarına sağlamak,
- 2-Ortakların konut ihtiyaçlarını sağlamak,
- 3-Ortakların ihtiyaç duyduğu tüketim maddelerinin üretim şartlarını inceleyip araştırmak,
- 4-Ortak olan çocuk için okul açmak,
- 5-Meydana gelen istihdam sorununu ortadan kaldırmak için ortaklara arazi satın alıp arazi üzerine yeni iş yerleri kurmak ve bu yeni iş yerlerinin işletmek

Rochdale öncüleri kurmuş oldukları kooperatiflerin işleyişinin devamlı olması için bazı ilkeleri kendi bünyelerine almışlardır. Bu ilkeler; satılan ürünün fiyatının piyasayla aynı olup kalitesinin piyasa standartlarının üzerinde olmalı, peşin satış ilkesinin benimsenmesi, ortaklara satın aldığı ölçüye bağlı olarak fiyat farkının ödenmesi, ortaklara eşit hukuki hak ve yetkiler verilmesi, siyasal ve inanış yönünden tarafsızlık, ortakların tasarrufları istedikleri yönde yatırma imkanının sağlanması,(Hazar,1970,s.81) ortaklık paylarına faiz ödüyorlardı, karın belirli bir oranını eğitim ve kültür amacıyla ayırıyorlardı (Alpaslan,2004,s.12)

28 kişiden oluşan Rochdalelilerin ortaya çıkardığı ilkeler yalnızca tüketim kooperatiflerini değil bütün kooperatifleri kapsamaktadır ve günümüzdeki kooperatiflerin ilkelerinin temelini oluşturmuştur.

2.1.2.2.2..Dr. William King (1786-1865)

Dr.William King kooperatifçilik hareketinde İngiltere’de önde gelen isimlerden bir tanesidir. King tüketim kooperatifinin kurulmasında ve gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Kooperatifler kurmasının amacı gösterilen emeğin sermaye karşısında asıl değerini bulmasını sağlamak ve emekçinin satın alma konusunda gücünü artırmak olmuştur (Kara,2003,s.35-36).

Dr. William King, fakirliğin ve sefaletin ortada kaldırma yollarını araştırmıştır. Bu konudaki düşüncelerini çıkardığı Kooperatifçi “The Co-operator” dergisinde açıklayarak, bir kooperatifçilik sistemi geliştirmiştir (Koç,2001,s.11).

2.1.2.2.3.Robert owen(1771-1858)

Kooperatifçilik hareketi Dünya’da Robert Owen isimli fabrika sahibinin 1816 yılında kooperatif fikrini ortaya atması ile başlamıştır. Kooperatifçilik fikri gün geçtikçe gelişme göstermiştir (Koç,2001,s.11).

İngiliz kooperatifçiliğinin babası kabul edilen Owen, ortağı olduğu fabrikaya toplumsal bir anlayışı ve insancıl yaklaşımı sokma teşebbüsüne girmiştir. Bu girişimi kooperatifçilik tarihi açısından ciddi bir önem taşımaktadır.

Owen üretim araçlarının bakımı iyi yapıldığında ürünün daha iyi ortaya çıkacağını bilip, işçiyede iyi bakıldığı zaman daha iyi işlerin çıkacağını düşünmeye başlamıştır.

Owen işçilerin çalışma ortamlarını ve yaşama şartlarını iyileştirmek için düşüncelerini uygulamaya koydu. Bu uygulamanın örnek alınarak uygulanması için devlete başvurular yaptı fakat olumsuz sonuçlar aldı. Bu olumsuzluk üzerine “Yeni Ahenk- New Harmonie” adı altında temelinde toplu üretim olan tarımsal kooperatif kuruluşları oluşturmaya çalışıp onda da başarısızlığa uğradı. Düşüncelerinde ödün vermeyip İngiltere’de kooperatifçilik üzerine konferanslar verdi, yayınlar yaptı. Owen girişimlerde bulunarak yeni kooperatifler kurmaya çalışmıştır (Hazar,1970,s.57).

Owen yaptığı yeni girişimleriyle yalnızca işçiler açısından değil bütün topluma ve para sistemine etkili olmak istemiştir. Kooperatifçilik ve diğer sosyal konulardaki kendine ait düşüncelerini topluma yaymak için fazla sayıda yapmış ve konferanslar vermiştir. Amacını yerine getirebilmek için büyük bir salonda konferans vermiş ve işçilerle tartışmalar yapmıştır. Owen kooperatifçiliğin önemli öncülerindendir. Owen’a ait özgün kooperatifçilik düşünceleri yirminci yüzyılda ve halen birden fazla ülkede uygulama vardır (Hazar,1970,s.57).

2.1.2.3.Almanya’Da Kooperatifçilik Hareketi

Kooperatifçiliğin öncülüğünü yapan bir diğer ülke de Almanya’dır. İngiltere’de tüketim kooperatifçiliğinin, Fransa’da üretim kooperatifçiliğinin, Almanya’da da kredi kooperatifçiliğinin öncülüğünü yapmıştır. Almanya’ da kooperatifçilik hareketini

doğması esnafa kredi bulmak ve köylünün tarımsal kredi ihtiyacının ortaya çıkmasına bağlıdır. Almanya 'da 19.yüzyılın başında zor durumlar meydana geldiğinde tam anlamıyla çalıştırmayı sağlamak için yardım sandıkları, öğretim fonları ve burslarını kullanmaya başlayan ve birbirine yardım ilkesi, kısıtlı uygulanıp başarısız olması üzerine daha geniş çerçeve içinde ele alınmıştır (Hans,1966,s.30).

Almanya'da kooperatifçilik hareketinin öncüleri: Hermann Schultze-Delitzsch ve Frederich Raiffeisen'dir.

2.2.TÜRKİYE' DE KOOPERATİFÇİLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ülkemizde kooperatifçilik, Mithat Paşanın Memleket Sandıkları denemesi ile 1863 yılında başlamaktadır. Günümüzdeki anlamıyla kooperatifçilik ise Mustafa Kemal ATATÜRK'ün önderliğinde başlamıştır. Cumhuriyet döneminde, Atatürk'ün *"Muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zeka ve maharetleri birleştirmektir"* diye belirtmiştir.Sonrasında Kooperatifçilik hareketi gelişim göstermiş ve yurtta yayılmıştır. (Özdemir,2016,s.27).

2.2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Kooperatif kavramı karşılığı olarak "Tedavün cemiyeti" veya "Tedavün şirketi" kavramları kullanılmış ve bazen "tesanüd" kelimesi de kullanılmıştır. Tedavün kelimesi Arapça bir kelime olup yardımlaşma anlamına gelmektedir.1913 yılında ortaklık kelimesi yerini Fransızca'dan gelen kooperatif kelimesine bırakmaktadır (Fındıkoğlu,1953,s.55).

Türkiye'de geçmişte ve günümüzde devam eden geleneksel yaşamın olduğu bölgelerde imece şeklinde ortak çalışmalar yapılmaktadır. İnceleyeceğimiz memleket sandıklarının yürütülmesi de gerçekte imeceye dayanmaktadır. Kişilerin tek başına yapamayacakları ve kısa zamanda bitirmeleri gereken işleri karşılıklı yardımlaşma ile yapmalarına imece denilmektedir ve birçok konuda uygulanmaktadır. Ortak süthaneler, çamaşırhaneler, ortak çoban tutma vb, uygulamalar birer ortak dayanışma örnekleridir. Mithat Paşa'nın memleket sandıklarının kurmasında imece sisteminin yanında ahi birliklerinin de etkilediği ileri sürülmektedir. Ahilik sisteminin Osmanlı imparatorluğunun kurulmasında önemli rolü olduğu belirtilmektedir. Anadolu'da

13.yüzyılda kurulup 18.yüzyıla kadar varlıklarını sürdüren belirli kurallar altında işleyen esnaf ve sanatkarların meydana getirdikleri birliklere Ahi Birlikleri denilmektedir. (Hazar 1986).

Ahilik kurumu amaç ve işleyişleri itibarı tarikatlar ve loncalara benzememektedir. Bu oluşumlardan etkilenmiş fakat kendine özgü yapıları vardır. 1913 yılında loncalar kapatılmış ve gedik hakları ortadan kalkmıştır. Daha sonraki dönemlerde benzer meslek kuruluşlarının eksikliği duyulmuş ve esnaf cemiyetleri kurulmuştur. Ahi Birlikleri 17.yüzyıldan itibaren loncalara dönüşmeye başlamıştır. Devletin uygulamış olduğu merkezîyetçi politikaya ayak uyduran loncalar güçlenmiştir. Loncalar, Avrupa'daki benzerleri gibi, üyeleri ve aile bireyleri için hastalık, evlenme, doğum, iş kurma, işsizlik, ölüm gibi birtakım sosyal risklere karşı ayni ve nakdi yardım sağlayan dayanışma sandıkları kurmuşlardır. Loncalar sosyal yardımları kurduğu yardım sandıklarıyla yapmıştır. Bu sandıklara "Orta Sandığı" veya "Tedavün Sandığı" adı verilmiştir.

David Urquhart tarafından 1833 yılında yayınlanan "Turkey and Its Resources" adlı eserde, o zaman Osmanlı toprağı olan Yunanistan'ın Ambeliaka köyünde 1778 yılında kurulan "Common Company and Brotherhood of Ambelakia" örgütü kooperatif olarak tanıtmaktadır (Holyoake 1908). 1780 yılında kurulmuş 6000 ortaklı örgütün dünyada ilk kooperatif olduğu bilgisine bazı kaynaklarda rastlandığı söylenmektedir. (Spilioti 2008). İçinde bulunulan dönemde pamuğı işleyip bölgesel pazarlama amacıyla oluşturulmuş ortaklıklar vardır. 1875 ve 1910 yılında bu organizasyonun ana sözleşmesi tarihi bir belge yayınlanmıştır (Loizos 2001).

Kooperatifçilik hareketinin Türkiye'de Mithat Paşa tarafından kurulan Memleket Sandıklarıyla başlamış olduğu kabul edilmektedir. 1822 yılında İstanbul'da doğan Mithat Paşa'ya Ahmet Şefik adı verilmiştir. Babıaliye katip olmuş ve ismi Ahmet Mithat olarak değiştirilmiştir (Fındıkoğlu 1953). 1861 yılında Niş'e vali olmuştur. Bu dönem içerisinde vezirlik rütbesine sahiptir. Mithat Paşa "Memleket Sandığı" adını verdiği ilk tarım kredi yapısını, Niş şehrinin Pirot kasabasında 1863 yılında kurmuştur. Mithat paşa o dönemin Niş şehrinin valisidir. İlk denemesi olmasına rağmen istediğı gibi sonuçlar almıştır. Olumlu sonuçlar alması sandıkların tüm ülkede kurulmasının faydalı olacağını düşünmesine sebep olmuştur. Bu düşüncelerini uygulamayı amaçlamış ve bunu gerçekleştirmek için bir nizamname hazırlamış bu nizamname 1867 yılında hükümetçe

kabul edilmiştir. Valilere memleket sandıkları adı verilen teşkilatın kurulması görev olarak verilmiştir. Buna bağlı olarak devlet tarımla da yolla ilgilenmeye başlamıştır. Nizamname Türkiye'de kooperatifçilik hukuku ile ilgili ilk yazılı belge olarak kabul edilmektedir (Saka 1974). Bu nizamname 29 maddeden ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde borç para verme, sermaye, idare ve kazanç, ikinci bölümde ise sandığın izlemesi gereken muhasebe usulü belirtilmiştir. Mithat Paşa'nın bu nizamnamesi ile Türkiye de tarım kredi kooperatifçiliğinin temeli atılmış olmaktadır. Memleket sandıkları yalnız il merkezlerinde kurulmuştur. Memleket sandıklarını köylüler zamanla benimsenmişlerdir. Sandığın gelirleri başlangıçta devlete ait işlenmeyen arazilerin işlenmesi yoluyla elde edilen ürünlerin satışı ve daha sonra da bir çift öküz başına 15 kg buğday alınması yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. İmece yoluyla üretilmiş ürünün satış fiyatı ile bir çift öküz başına toplanan buğdaylardan sağlanan gelirler ortaklık payı yerine geçmekteydi (Hazar 1970:27). Bir Sandığın sermayesi 200 lirayı bulunca borç verme işlemi başlıyordu. Sandıklar halk tarafından seçilmiş Emin adı verilen kişiler tarafından yönetilirken, kayıtların tutulması için ücret alan katipler çalışmaktaydı. Katip ücretlerini karşılamak amacıyla çiftçilerden kaydiye adıyla ayrı bir para alınmaktaydı. Sandıklarda, faizleri aylık % 1, yıllık % 12 olan vadeleri 3 ay ile 1 yıl arasında değişen kredi uygulaması yapılmaktaydı, birçok ilde kurulmuş olan memleket sandıkları, her ilde istenilen şekilde gelişim gösterememiş ve zamanla iyi işleyen sandıkların sayısı azalmıştır. Sandıkların karşılaştıkları bu olumsuz durum karşısında sandıkları yeniden harekete geçirebilmek için 1883 yılında bazı önlemler alınmıştır. Sandıklara sürekliliği ve eşitliği sağlayacak bir gelir yolu aranmıştır. Aşar vergisi sandıklara sermaye olması amacıyla alınan vergilere denilmektedir. Alınan önlemler içerisinde aşar vergisinin bir miktar çoğaltılması kararı yer almaktadır. 1883 tarihinden başlamak üzere aşar vergisi onda bir oranında artırılmıştır. Aşara yapılan bu artırım "menafî hissesi" adı verilmiş ve memleket sandıkları da bundan böyle "menafî sandıkları" adını almıştır (Mülayim 2003). Menafî sandıkları doğrudan devletin denetimi altına girmiştir. Ülkenin her tarafına dağılmış bulunan menafî sandıklarının kontrolü devlet tarafından kolaylıkla sağlanamamış ve devam eden aksaklıklar artmış ve alınan önlemlerin yetersizliğine bağlı olarak sandıkların iyileştirilmeleri sağlanamamıştır.

Menafî Sandıklarının yeniden faaliyete geçirilememesi ve tarımda kredi ihtiyacının giderek artmasına bağlı olarak yeni bir kredi sisteminin kurulmasını

gerektirmiştir. Türkiye'de Menafi Sandıkları tamamen kaldırılarak sermayeleri 1888'de kurulan Ziraat Bankası'na aktarılmıştır. Kooperatifçilik alanında 1913 yılına kadar önemli bir girişim bulunmamaktadır. Dönem içinde yerel uygulamalar ve fikir çalışmalarının olduğu bilinmektedir. Kooperatifçilik alanında katkı sağlayan iki önemli çalışma vardır. Bu çalışmaların ilki Cemal Bey'in Kooperatif Şirketler Kanunu ve Esbabı Mucibe Layihası adlı kitap ve Ahmet Cevat Bey'in yayınladığı kitap ve yapmış olduğu çalışmalarıdır (Saka 1974). Cemal Bey'in 1913 yılında bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışma kooperatifçilik hukuku açısından önemli sayılmıştır. Ahmet Cevat Emre 1908'de İngiltere'ye bir gezi için gitmiş. Bu gezi sırasında Rochdale öncülerinin kooperatifçilik alanında gerçekleştirdiği hareketleri ve hareketler sonucunda elde edilen başarılarını inceleme olanağı bulmuştur (Hazar 1970:28). Ahmet Cevat fikirlerini gerçekleştirdiği konferanslar aracılığıyla yaymaya çalışmış ve 1913 yılında "İktisatta İnkılap: İstihlak Teavün Şirketleri" "Ekonomide Reform: Tüketim Kooperatifleri" eserini yayınlamıştır. Eserin sonunda o dönemde İstanbul'da Çırçır ve Çarşamba mahallelerinde kurulan tüketim kooperatif şirketlerinin kabul ettikleri bir nizamname örneği de verilmiştir. Nizamnamenin yeniler için örnek olabilecek nitelikte olduğu belirtilmektedir (Nasuhi 1929).

1913 yılında memleket sandıkları deneyiminden hareketle İl İdaresi Kanununa "Zirai Tedavin Sandıkları" (Tarım Yardımlaşma Sandıkları) kurulmasına ilişkin bir madde eklenmiştir (Akyol 1967). 1911 yılında Aydın'da kurulan "İncir Himayeyi Zürra Anonim Şirketi" yerel bir girişim olup uzun süre faaliyette bulunamamıştır. 1913' te "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi" kurulmuştur. Bir yıl sonrasında Milli Aydın Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kurulma amacı ise üreticiye kredi temin edebilmek ve kurulmuş olan ilk tarım satış kooperatifine mali yardımda bulunabilmektir. Dönem içerisinde ki yasalarda kooperatiflere ilişkin özel bir düzenlemenin bulunmaması sözü edilen örgütlerin şirket adını taşımasının sebep olmaktadır. (Akyol 1967).

1908-1913 yılları arasında bazı illerde tüketim kooperatifleri kurulmuş ve faaliyetlerini sürdürmeye çalışmış ancak savaş sonrasında yok olmuşlardır (Saka 1974). 1921 yılında İstanbul'da kurulan "Memurin Erzak Kooperatifi" Cumhuriyetin ilanından önce kaydına rastlanan tek kooperatiftir (Hazar 1981).

2.2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ

Cumhuriyetin ilanından önce kooperatifçiliğin geliştirilmesi çalışmaları başlamıştır. Mustafa Kemal Hükümeti tarafından 1920 yılında hazırlanan Kooperatif Şirketler Kanun Tasarısı yasalaşmayınca, 1923 yılında "İstihsal, Alım ve Satım Ortaklık Kooperatifleri Nizamnamesi" çıkarılmıştır. Bu nizamname 97 maddeden oluşmaktadır. Nizamnamede Tarım başta olmak üzere birçok kooperatif kurulduğunu belirtilmektedir (Mülayim 2006). Atatürk'ün yaratmak istediği çağdaş cumhuriyet anlayışı ile kooperatifçilik hareketini özdeşleştirmek yanlış olmaz. Bu dönemde öne çıkan ilk hareket 19 Mart 1923'de yayınlanan "Kooperatif Şirketler" kitapçığıdır (Uzgören 1983). Türkiye'de cumhuriyet dönemi kooperatifçilik düşünce ve hareketinin temelini "Kooperatif Şirketler" kitapçığı oluşturmaktadır (TKK 1981). Bu kitapçık kooperatifçilikle ilgili tartışmaların ve kooperatif fikrinin ortaya çıkmasının da kaynağını oluşturmuştur. Atatürk'ün dönem içerisinde kooperatifçiliğin gelişmesine katkı sağlayacak bir kurum kurulması için zamanın işleri bakanına doğrudan görev verdiği konusunda görüşler de bulunmaktadır (Taluğ 1981). Bunun üzerine "Türk Kooperatifçilik Kurumu" adını alan oluşum 20 Mayıs 1931'de hayata geçmiştir (Uzgören 1983). İstanbul Üniversitesi Öğretim üyelerinin ve milletvekillerinin üyeliği ile Türk Kooperatifçilik Kurumunun kuruluşu ilan edilmiştir. Daha sonra kurum Ankara'ya nakledilmiştir.

Kooperatifçiliğin cumhuriyet döneminde gelişmesi çıkarılan kanunlarla devletin öncülüğüne bağlıdır. Kanunların çıkarılmasında Atatürk büyük bir role sahiptir. Atatürk'ün tarıma ve köylüye önem vermektedir. Atatürk kooperatif hareketi içinde yer almış ve bu hareketi fikir, söylev ve eylemleri ile desteklemiştir (Rehber 1988). 1924 yılında Ziraat Bankası'nca hazırlanan bir kanun tasarısı 1925 yılında 13 maddeden ibaret olarak yasalaşmıştır (Uzgören 1983). 1925' te çıkarılan "İtibari Zirai Birlikleri Kanunu" göre kredi dağıtılacak örgütler kurmaları öngörülmüştür. Bu kredilerin ile ortakların kişisel ve müşterek borçlu esasına göre yapılması gerektiği belirtilmiştir. 1926 yılında Kararname çıkarılmıştır. Bu kararname İtibari Zirai Birliklerinin kuruluş ve yönetimi hakkında bilgilerini bulunduran 58 maddeden oluşan bir kararnamedir ve Türkiye'de uygulanamamıştır.

O dönemde Ticaret Kanunu (Ticareti Berriye-Kara Ticaret Kanunu) kolektif, komandit ve anonim diye üç farklı şirket öngörürken, 1924 yılında kanunun 15. Maddesine ekleme

yapılarak kooperatif şirketler de bu yasaya dahil edilmiştir (Hazar 1981). 1926'da Ticaret Kanunu yenilenmiştir. Adı geçen 865 sayılı Türk Ticaret Kanununda sermaye şirketlerine ayrılan bölümde kooperatiflere ilişkin bir bölüm konulmuş ve buna bağlı olarak yasaya göre kooperatifler kurulmaya başlamıştır (Mülayim 1967). 1929 da çıkarılan "Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu" ile Raiffeisen ilkelerine uygun tarım kredi kooperatiflerinin kurulması yoluna gidilmiştir. Atatürk 1 Kasım 1929 da TBMM'nin açılış konuşmasında zirai kredi kooperatiflerinin kurulmaya başlamış olmasından memnuniyetini dile getirerek, bu kooperatiflerin ülkenin her yanına yaygınlaşmasını desteklediğini belirterek kooperatifçiliğe verdiği önemi bir kez daha vurgulamıştır. İlk İtibari Zirai Birliklerin Trabzon'un Yeşilköy köyü ve Seyran köyünde kuruldukları bilinmektedir. Bu kooperatifler kararlılık gösterememiş ve devamlılık sağlayamamışlardır. 1932 sonuna kadar Ziraat Bankasının önderliğinde 572 tarım kredi kooperatifi kurulmuştur (Herslag, 1958). Atatürk 1 Şubat 1931'de yaptığı bir konuşmada özetle kooperatifçiliği destekleyen ve karşı çıkanlar olduğunu belirterek, kooperatifçiliğin maddi ve manevi güçleri, zeka ve yetenekleri birleştirmek olduğunu altını çizmiştir. Atatürk kooperatifçiliğin güçlü ile zayıfın birleşmesi olmadığını, böyle bir birleşmenin gücünün zayıfı ezmesi demek olacağını belirtmiştir. Ayrıca, gerçek anlamda birleşmenin çok yararlı olacağını, ancak bu durumdan bazılarının da memnun olmadıklarını gözleyerek, bu oluşumdan gerçek ticaret insanların bir zarar görmeyeceklerini vurgulamıştır (Arıburnu,1973).

Cumhuriyet döneminde tarımsal örgütlenmeyle ilgili en önemli gelişme, 1935 yılında kabul edilen "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu" ile 2836 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri" kanunlarının kabul edilmesidir. Atatürk'ün bu konuda da katkı ve destekleri olmuş ve 30 Haziran 1936 yılında Silifke'de Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu'na göre bir kooperatif kurulması için verilen dilekçeye imzasını koymuş ve böylece bir kooperatifin de kurucu üyesi olmuştur. Adı Tekir Çiftliği olan bu kooperatif Silifke'ye taşınarak "Atatürk Tekir Tarım Kredi Kooperatifi" adını almıştır. Kooperatifin kuruluş dilekçesinin verildiği 30 Haziran günü bazı kooperatiflerce "Kooperatif Günü" olarak kutlanmaktadır (Mülayim,1999). Ayrıca Atatürk 1925 yılında Ankara'da kurulan Ankara Memurları Kooperatifinin de bir numaralı üyesidir.

Türkiye'de tarım alanında tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri mevcut yasal düzenlemelere göre kurulmuş, diğer alanlardaki kooperatifler ise Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuştur. 1969 yılında 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu"nu kabul edilmiştir.

Bu yasanın Türk Kooperatifçilik mevzuatı içinde önemli bir boşluğu doldurduğu bir gerçektir. Bu yasa ile Türkiye özel bir kooperatif yasasına kavuşmuştur. Tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri dışında kalan kooperatifler için özel bir yasa ortaya çıkmıştır. 2834 sayılı "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu" önce 1985'de 3186 sayılı yasa ile sonra da 2000'de 4572 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. 2836 sayılı Tarım kredi Kooperatifleri Kanunu da önce 1971'de 1581 sayılı yasa ile, sonra 1985'de 3476 sayılı yasa ile yeniden düzenlemeye çalışılmıştır. 1163 sayılı kooperatifler kanununun ise 3476 sayılı yasa ile 1988 yılında 23 tane maddesinin bazıları tamamen bazıları kısmen değiştirilmiştir, 2 tane ek madde, 2 tanede geçici madde eklenmiştir. 2010 yılında yine Yasanın bazı maddeleri tekrar düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ilgili kooperatiflerin incelendiği bölümlerde daha kapsamlı olarak ele alınacaktır.

Türkiye'de kağıt üzerinde de olsa kooperatifin desteklenmesi anayasal güvenceye alınmıştır. Nitekim 1961 (Madde 51) ve 1982 (Madde 171) tarihli anayasalara kooperatifçilik hakkında devlete önemli görevler yükleyen hükümler konmuştur. 1973'te ilk defa bir bakanlığın başına "kooperatif" kelimesi eklenmiştir; eklenen kooperatif kelimesi daha sonra kaldırılmıştır.

Türkiye'de kooperatifçilik tarım dışı alanlarda da gelişme göstermiştir. 1950 yılında Roma'da toplanan Halk Bankası Kongresinde İsviçre delegesince sunulan rapordan esinlenerek 1951 tarihinde ilk girişimde bulunulmuştur (TKK 1955). Bu şekilde Türkiye'de ilk Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi 1951 yılında Ankara'da kurulmuştur. Eskişehir ve Bursa'da da kurulan kooperatifler bu kooperatifi izlemiştir. Bu konuda ki ilk bölge birliği 1954 yılında kurulmuştur.

Türkiye'nin ilk tüketim kooperatifi İstanbul'da 1913 yılında kurulmuştur. Bunun hemen arkasından Unkapanı, Kadıköy ve Sultanahmet semtlerinde birer kooperatif daha kurulmuştur. Türkiye'de sözü edilen ilk tüketim kooperatiflerinin hepsi 1918 yılında kapanmıştır. Bu olaydan sonra yine İstanbul'da, 1921 yılında, "Memurin Erzak Kooperatifi" adıyla, bir memurlar tüketim kooperatifi kurulmuştur. 1925 yılında kurulan Türkiye'de düzenli bir çalışma gösteren ilk ciddi kooperatif "Ankara Memurları İstihlak Kooperatifi" dir. Türkiye de ilk yapı kooperatifleri 1934'de Ankara da kurulan Bahçelievler Yapı Kooperatifi'dir (TKK 1955). Sigortacılık üzerine ilk olarak 1958'de "Birlik Sigorta Kooperatifi" kurulmuştur. 1960 yılında "Mahdut Mesuliyetli Sosyal Yardım Sigortacılık İşleri Kooperatifi" kurulmuştur.

Burada sunulan kooperatifler dışında çok farklı alanlarda 1163 sayılı yasaya göre çok sayıda kooperatif kurulmuştur.

2.2.3. ANAYASA VE KALKINMA PLANLARINDA KOOPERATİFÇİLİK

1961 Anayasası, kooperatifçiliğin geliştirilmesini görevi kooperatifçiliğin ekonomik ve toplumsal kalkınmadaki yerine bakarak devlete vermiştir. 1961 Anayasasının 51. Maddesi şöyledir: “ *Devlet, kooperatifçiliğin geliştirilmesini sağlayacak tedbirler alır.*” Devlete verilen diğer bir görevde tarım ürünlerinin değerlendirilmesini sağlamak ve tarımdaki gelişmelerle ilgili önlemleri yerine getirmektir. Anayasanın 52. Maddesinde ise “ *Devlet, halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplum yararına uygun olarak artırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek, tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için gerekli tedbirleri alır*” şeklinde hükümler yer almaktadır.

7 kasım 1982 tarihli ve 2709 sayılı T.C. Anayasası da; toplum kalkınmasında kooperatifçiliğin rolünü göz önünde bulundurularak, kooperatifçiliğin geliştirilmesini öngörmüştür. Anayasamızın konuyla ilgili 171. Maddesinde ise, “ *Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır. Kooperatifler, devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamazlar ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar*” şeklindedir. Temmuz 1995’deki Anayasa değişikliğiyle siyaset yasağı kaldırılmıştır.

2.2.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu kalkınma planında kooperatifçiliğe verilen önem büyüktür. Kooperatifçiliğe Hükümet Programlarında yer verilmiştir. Ürün pazarlama ve kredi konusunda kooperatifçiliğin geliştirilmesi üzerine çalışılmıştır (Koç,2006,s.7). Toplumsal kalkınmanın ancak toplum yapısının ve değer sistemlerinin olumlu şekilde değişmesi gerektiğini ve bu değişimin kooperatifler aracılığıyla uygulanan toplum kalkınması

yöntemiyle sağlanacağı belirtilmiştir (Ürper,1986,s.24). Tarımsal olarak kooperatifleşmenin yararlı olduğu kabul edilmiştir. Bu kalkınma planında kooperatifçiliğin desteklenmesi üzerine durulmaktadır. Bunun sebebi ise küçük ve orta işletmelerin ürün değerlendirilmesinde ve üretimde büyük işletmelerin sahip oldukları kazançlardan, faydalardan yararlanmayı sağlamaktır.

2.2.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma

Bu planda ise, kooperatifçiliği kalkınması için sosyal adaletin sağlanması, pazarlamanın geliştirilmesi ve üretimin artırılması gibi konuların önemli bir araç olduğu kabul edilmiştir. 1970 yılı icra planında kooperatifçiliğe özel bir önem verilmiştir (Alpaslan,2004,s.23). Kooperatifleşmenin teşvik edilmesine ve desteklenmesine yönelik önlemlere yer verilmiştir. Orta ve özellikle küçük tarım işletmelerinin üretimi arttırmak için giderleri sağlamadaki sermaye yetersizliğine bağlı olarak işletmelerin makine, donatım ve kredi gibi gereksinimlerini karşılamak ve pazarlamayı işletmecilik koşullarına göre yürütebilmek için teşvik edilecektir.

Bu plan döneminde, yasal düzenlemeler yapılmış ve 1163 sayılı “Kooperatifler Yasası”, 1196 sayılı “Türkiye Tütün Satış Kooperatifleri ve Bölge Birlikleriyle Türkiye Tütün Tarım Satış Kooperatifleri Genel Birliği yasası” ve 1581 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Yasası” çıkartılmıştır(Koç,2001,s.15).

2.2.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Kooperatif Merkez Bankası kurulması öngörülmüştür. Bu banka devletin verdiği yardımların koordine edilmesini sağlayacaktır. (Koç,2001,s.16).

2.2.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dördüncü beş yıllık kalkınma planında bahsedilen üç plana göre kooperatifçilik

kooperatifçiliğe daha fazla ağırlık verilmiştir. Kooperatifçilik, planın üç değişik yerinde ve ayrı başlıklar altında yer almıştır. Bu planda, tarımsal amaçlı kooperatifler hakkında verilen bilgiler ve öngörülen önlemler şunlardır: Kooperatifler, kırsal kalkınma temel araçlarından biri olarak kullanılacaktır, güçlü, etkin, gönüllü ve demokratik kooperatifçilik desteklenecektir, tarımsal üretimden artan gelir yine tarımsal üretimin artırılmasına, değerlendirilmesine ve planlanmasına sarf edilecektir ve üretim kooperatifleri ve üst kuruluşları ile tüketici ya da esnaf kooperatifleri ve üst kuruluşları arasında bağlantı ve işbirliği kurulacaktır(Koç,2001,s.16).

2.2.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Tarımsal alan başta olmak üzere, kooperatifçilik için öngörülen önlemlerin yine üretime yönelik olduğu görülmektedir. Üreticilerin tarımsal ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması gibi konularda üreticilere girdi ve kredi sağlanmasına yönelik destekler sağlanacaktır. Tarım kredilerinin dağılımı her yıl programlarla belirlenecektir, dağılımda başlıca tarım ürünlerine öncelik verilecektir. Kontrollü ve aynı olan kredilerin miktarları arttırılacaktır. Güvence sistemi kolaylaştırılacak ve mantığa uygun esaslara bağlanacaktır. Kredi ve pazarlama desteği tarım ürünlerinin değerlendirilmesi için arttırılacaktır. Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri rasyonel çalışacak ve birliklerinin amaçlarına olacak şekilde yeniden düzenleneceği öngörülmüştür(Koç,2001,s.16).

Kooperatifçiliğin gelişmesi bakımından incelenmesi gereken konulardan biride yasalardaki değişikliklerdir beşinci planda bu değişikliklere yer verilmiştir. Öncelikli olarak 1163 ve 2384 Sayılı Yasaların yeniden düzenlenmesi ele alınmış ve Tarım Satış kooperatifleri için 3186 ve tarım Kredi Kooperatifleri için 3223 sayılı yasa değişiklikleri yapılmıştır. Ayrıca Resmi gazete' de yayınlanan 3476 sayılı yasaya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Koç,2001,s.16).

2.2.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

Tarım satış kooperatifleri birlikleri üreticilerin ürünlerinin etkinliğini arttırmak ve en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla kurulan birliklerdir. Amaçları

doğrultusunda hizmet sağlamalarına, rasyonel çalışmalarına, kendi kendilerine yetebilecek duruma gelmelerine yönelik çalışmaların sürdürüleceği küçük ve orta ölçekli işletmelerin tarımsal ürünlerinin işleme ve pazarlamasını ve modern girdi kullanımının kooperatif eliyle denetleneceğini belirtmiştir (Koç,2001,s.17).

2.2.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu planda kooperatifler tarım alanında faaliyette bulunmak üzere kendilerini geliştirmek için üretici birlikler kurmaya özendirileceklerdir. Ayrıca, Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine ilişkin 3186 ve 2834 sayılı yasalarda değişiklik yapılacağından söz edilmiş ve bu kooperatiflerle ilgili 4572 sayılı yasa çıkarılmıştır. Bu değişiklik Tarım satış kooperatifleri birliklerinin yönetimlerinin özelleştirilmek istenmesi ve bunun yanında Tarım Satış Kooperatifleri' nin özerk bir yapıya kavuşturulması, ortaklarına daha iyi bir hizmet verebilmesi ve kooperatifçilik hizmetlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmesi ve son olarak kooperatifçilik ve işletmecilik faaliyetlerinin birbirinden ayrılması için gerçekleştirilmiştir. Tarım Satış Kooperatifleri birliklerine ilişkin (Koç,2001,s.17).

Bir diğer husus ise, Üretici Bölgesi Haller yasası' nın hazırlanmasıyla ilgili olup, bu konuda yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yasa taze meyve ve sebze üreticilerinin ve üretici birlik ve kooperatiflerinin ürünlerini pazarlayabilmeleri için düzenlenmiştir. Kırsal kesimde, yerel yönetimlerin katılımıyla girişimcilik ruhunun geliştirilmesi, ihtiyaçlara uygun hizmetin ve bilgi akımının kolaylaştırılması ve kooperatifçiliğin yaygınlaştırılması için, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasına özen gösterileceği üzerine durmuştur (Müftüoğlu&Aydos,2001,s.16).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİ

Kooperatifçiliğin en önemli özelliklerinden biri ilkeli kuruluşlar olmasıdır (Özmen,2018,s.25). Kooperatifçiliğin ilkeleri, kooperatifler tarafından faaliyetlerini sürdürürken uymaları gereken kuralları içermektedir. Kooperatifler; işletme, kurum ve kuruluşlardan bu ilkeler sayesinde ayrılmaktadırlar. Kooperatiflerin amaçları doğrultusunda yönetilmeleri, kooperatifçilik ilkelerini ne ölçüde kullandıklarına bağlı olarak değerlendirilmektedir (Kara, 2022,s.58).

Bugünkü anlamda ilk kooperatif bir tüketim kooperatifidir. Rochdale öncüleri adı verilen 28 dokuma işçisi tarafından İngiltere’de kurulmuştur. Rochdale kooperatifini kuran öncüler tarafından bazı ilkeler kabul edilmiştir. Rochdale öncülerinin kabul ettikleri bu ilkeler ilk kooperatifçilik ilkeleri olarak kabul edilmektedir.

Bu ilkeler aşağıdaki gibidir;

1. Piyasa fiyatına daha kaliteli mal satılması,
2. Alışveriş esasına göre kar farkı ödememesi (Risturn verilmesi),
3. Peşin satış uygulaması,
4. Demokratik idare(sermayeye bakılmaksızın her ortağın aynı hak ve imtiyazlara sahip olması),
5. Dini ve siyasi tarafsızlık,
6. Sermayeye sınırlı faiz ödenmesi,

1937 yılında kooperatif ilkeleri ilk defa bilimsel olarak ICA (Intenational Cooperative Alliance) tarafından tespit edilmiştir. Bu ilkeler;

Mutlak ilkeler:

1. Serbest giriş (açık kapı) ilkesi
2. Demokratik yönetim ilkesi
3. İşletme fazlalarının oranlı olarak dağıtılması (Risturn verilmesi)
4. Sermayeye sınırlı faiz verilmesi ilkesi

İkinci derecedeki ilkeler:

1. Siyasi ve dini tarafsızlık ilkesi
2. Peşin satış ilkesi
3. Kooperatif eğitiminin geliştirilmesi ilkesi

Mutlak ilkeler vazgeçilmez ilkelerdir ve ICA'a giriş sağlamak isteyen kooperatiflere en az dört mutlak ilkeyi uygulaması şartı koşulmuştur. Değişen dünya koşulları, yoğun sosyal, ekonomik gelişme ve değişiklikler kooperatifçilik ilkelerini de etkilemiş ve bu etki ilkelerin sık sık gündeme gelmesine neden olmuştur. Mutlak ve ikinci derecedeki ilkeler ayırımından vazgeçilmiştir, ilkeler bir bütün ve birbirine eş değer olarak kabul edilmiştir. Bu durum ICA tarafından belirlenen mutlak değişmez ilkelerin değişebileceğini göstermektedir. İlkelerin yeniden değerlendirilmesi gereği ortaya çıkan yeni sosyal ve ekonomik şartların olmasına bağlı olarak doğmuştur. Bunun üzerine ICA(Uluslararası Kooperatifler Birliği) 1963 yılında İngiltere'de tekrar toplanmıştır. Yeni ihtiyaçlar çerçevesinde değerlendirmeler yapmak üzere bir komisyon kurmuş bu komisyonun önerileri 1966 Viyana toplantısında tartışılarak kooperatifçilik ilkeleri yeniden düzenlenmiştir.

Bu yeni ilkeler;

1. Serbest giriş
2. Demokratik yönetim
3. Sermaye sınırlı faiz verilmesi
4. Fazlaların kooperatifle yapılan işlem oranında dağıtılması
5. Kooperatif eğitiminin geliştirilmesi
6. Kooperatiflerle işbirliği, ilkeleridir.

1966'da düzenlenen bu ilkeler de ICA'nın 1995 yılında Manchester'da gerçekleştirdiği toplantıda değişen dünya koşulları da dikkate alınarak kavramı yeniden tanımlanmış ve kooperatiflerin kimliklerinin gerçekleştirilmesi ve güçlendirilmesi açısından uluslararası kooperatif örgütünce(ICA) kooperatif ilkeleri belirlenmiştir.

Bu ilkeler;

1. Gönüllü ve serbest giriş ilkesi
2. Ortağın demokratik yönetimi ilkesi
3. Ortağın ekonomik katılımı ilkesi
4. Özerklik ve bağımsızlık ilkesi
5. Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi
6. Kooperatifler arası iş birliği ilkesi
7. Toplumsal sorumluluk ilkesidir.

Kooperatifçilik ilkeleri ilk örneklerinin ortaya çıktığı Rochdale ilkelerinden sonra 100 yıllık süreç içerisinde önemli bir gelişme süreci göstermiştir. Bu süreçte özellikle ICA'nın ortaya çıkması ve geliştirilen ilkeler, tüm dünyaya kooperatifçilik ilkelerinin yayılımının sağlanması noktasında önemi büyüktür.

3.1.GÖNÜLLÜ VE HERKESE AÇIK ÜYELİK

Gönüllü ve herkese açık üyelik ilkesine göre, *“kooperatiflerin gönüllülük esaslı olup, verilen hizmetlerden faydalanabilecek ve üye olmanın görev ve sorumluluklarını yerine getirebilecek olan herkese, din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi ve ideolojik düşünce ve sosyal ayrım olmaksızın açık olmasıdır.”* (Aktaş,2007,s.8).

Gönüllü ve herkese açıklık üyelik ilkesi, açık kapı ilkesi olarak da bilinir. Gönüllü ve herkese açık üyelik ilkesi üye sayısının sınırının olmaması ve kooperatife girişin yönetimin ve yönetimde sözü geçen kişilerin isteklerine göre olmaması, nesnel olan koşulların gerçekleştirilmesine bağlanması ve bu koşulların güçleştirilmemesi anlamına gelir (Kılıçarslan,2003,s.31).

Kooperatiflerin girişi, ekonomik olarak kendilerini geliştirmek isteyen ve korunma gereksinimi duyan bireylere açıktır. Kooperatiflerin kapısı çıkmak istendiği durumlarda da bireylere kapatılmaz. (Aktaş,2007,s.8).

Ayrıntılı olarak incelemek gerekirse Kooperatifler gönüllü kuruluşlardır cümlesi ortakların özgür iradeleriyle kurulmasını anlatmaktadır. Kooperatiflerde katılımın gönüllü olması demek ortakların kooperatife katılmakla sorumluluklarını da gönüllü olarak kabul etmesi anlamına gelmektedir.

Açık ortaklık, yani açık kapı ilkesi, yani açık kapı ilkesi, ortakların çıkmak istedikleri zamanda çıkışlarının da serbest olduğu anlama gelmektedir. Ortaklar kendi istekleri ile girdikleri kooperatiflerden kendi istekleriyle istedikleri zaman çıkmanın serbest olduğunu ifade etmektedir.

Kooperatif ortakları, kooperatif hizmetlerinden yararlanan ya da kooperatiflerde çalışanlardır. Kooperatif ortakları diğer ortaklarla karar almaya yetkili kişilerdir. Kooperatiflerin merkezini ortaklar oluşturmaktadır ve bu durum yedi kooperatifçilik ilkesinin yedisinde de görülmektedir. Kooperatifler ortaklar tarafından yönetilen örgütlerdir.

Herkese açık ifadesi ise ortak olmanın yüksek bir maliyeti olmayacağı anlamını taşımaktadır. Fakat ortak olmak için belirli bir parasal katkının olması gerekmektedir. Kooperatiflerde ortaklara belirli bir sermaye yatırması şartı koşulması açık ortaklık ilkesine aykırı olmamaktadır.

3.2. ÜYELER TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN DEMOKRATİK DENETİM

Kooperatifler demokratik kuruluşlardır. Kooperatifler karar alma ve pazar meydana getirme sürecinde ortaklar tarafından denetlenmektedir. Üyeler tarafından seçilen temsilcinin üyelere karşı sorumlulukları vardır. Bu ilke doğrultusunda üyelerin oy hakkı vardır ve bu oyların her bir üye için aynı olduğu bilinir (Everest, 2015,s.43). Üyelerin vermiş oldukları sermayelere bakılmadan her bir üyeye bir oy hakkı verilmesini ifade eder. Kooperatiflerde demokratik yönetimin olduğu üyelerin denetim ve yönetim kurullarını seçme, değiştirme ve eleştirme haklarının olmasından anlaşılır. (Kılıçarslan,2003,s.32).

Bu ilke Kooperatiflerin nasıl yönetileceğini belirtmektedir. Ortaklar, gönüllü olarak demokratik kurallar içerisinde içinde bulundukları kooperatiflerin yönetimine katılırlar. Ortakların gerçekleştirmiş olduğu bu kontrol kooperatiflere işlerlik kazandırmaktadır. Bu ilke ortakların karar alma yetkisine sahip olduğunu göstermektedir. Bir eylemi gerçekleştirmek için ortaklar demokratik bir şekilde temel politika konularında oy haklarını kullanarak yaparlar.

Temsilci olarak seçilen ve hizmet eden bireyler ortaklara karşı sorumludur. Kooperatiflerde ortaklar her biri eşit oy haklarına sahiptirler. Açıklık, saydamlık ve hesap verebilirlik başlıkları demokratik yönetimin temel taşlarını oluşturmaktadır. Yönetim kurulu toplantılarında ki gündem ve tutanakları tüm ortakların bilgisine sunulmalıdır.

Ortakların demokratik kontrolü, kooperatifi sermaye şirketlerinden ve yatırımcı ortaklıklardan ayıran en belirgin özelliğdir. Diğer bir özellik ise ortakların kooperatifin sağladığı mal ve hizmetleri spekülasyon amaçlı kullanmamalarıdır. Kooperatiflerin açık, şeffaf ve hesap verebilir oldukları özel denetimlerle sağlanmaktadır.

Seçimle gelenlerin değiştirilmesi ve görevine son verilmesi, kooperatif ana

sözleşmesinde demokratik bir şekilde seçilen temsilcinin demokratik yollarla değiştirilmesi ve görevini kötüye kullanması durumunda azledilmesine ilişkin hükümler içermektedir.

3.3.ÜYELERİN EKONOMİK KATILIMI

Üyelerin ekonomik katılımı ilkesi kooperatifleri ekonomik olarak düzene sokan bir ilkedir. Kooperatif için üyeler adaletli bir şekilde kooperatif sermayesine katkıda bulunur. Genellikle kooperatif üyeleri vaat edildiği şekilde sermaye üzerinden sınırlı miktarda gelir alırlar. Üyeler ortaya çıkan gelir fazlasını üyelere kar sağlamak, kooperatifleri geliştirmek amacı ile kullanırlar. Kooperatifte sermayeye faiz verilmesi kararı alınmış ise alınan karar doğrultusunda üyeler kooperatife vermiş oldukları sermaye ile orantılı olarak faiz alabilmektedir (Kanyılmaz Polat, 2010,s.24).

1966 yılında yapılan ICA genel kurulunda sermayeye sınırlı faiz ve risturn olarak geçen ilkelerin birleştirilmesi ile bu ilke ortaya çıkmıştır. Üyelerin kooperatife yapacakları yatırım şekline ve kooperatifin elde ettiği fazla paranın ortaklara nasıl pay edileceğini gösteren bir ilkedir.Üyelerin ekonomik katılımı ilkesine bağlı kalarak kooperatiflerde yerine getirilen faaliyetlerin ve uygulamaların yapılması kooperatifleri şirketlerden ayırır (Kara,2022,s.61).

Ortaklar, adil olacak şekilde kooperatiflerin sermayesine katkıda bulunur ve kooperatif sermayesini demokratik olarak yönetirler. Sermaye olarak ödenen ortaklık payları, sermaye şirketlerine göre kooperatiflerde farklılık göstermektedir. Havuzda biriken ortak sermaye para olup adaletli bir biçimde fiyatlandırma ile ortaklara hizmet sunmak istihdamı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

3.4.ÖZERKLİK VE BAĞIMSIZLIK

Kooperatifler yönetimi üyeleri tarafından gerçekleştirilen ve kendi kendilerine yeten özerk kuruluşlardır. Kendilerine özgü 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu olması özerk kuruluşlar olduklarını göstermektedir. Bazı durumlarda kooperatifler Vergi Usul kanunu(VUK) ve Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nın bazı hükümleri uygulansa da Kooperatiflerin tüm işlemleri kooperatifler kanununda belirtilmektedir bu durum da

kooperatiflere özerklik kazandırmaktadır. Kooperatifler bazı durumlarda üyelerin demokratik denetimini ve kooperatifin özerkliğini korumayı sağlamak zorundadır. Bu durumlardan ilki devletin de dahil olduğu diğer kuruluşlarla anlaşma yapma ikinci ise sermayeyi dış kaynak yoluyla arttırmadır. Kooperatiflerin bağımsız ve özerk olmaları dıştan gelecek olan müdahaleleri en aza düşürür (Yıldırım, 2019,s.32).

Kooperatiflerin bağımsız bir kuruluş olduğunun göstergesi de yönetim ve denetim süreçlerinin sözleşmelerinde belirtilen hükümler dahilinde karşılıklı yardım ve dayanışma içerisinde olmasından anlaşılmaktadır (Megep,2007,s.9).

Bu ilke kooperatif ilkelerinin yeniden düzenlendiği 1995 yılında kabul edilen ve kooperatiflerin hükümetlerle ilişkilerini düzenlemede dikkate alınması gereken konularda kooperatifin özerkliğini ve bağımsızlığını vurgulamaktadır.

Kooperatifler özerk, kendi kendine yardım kuruluşlarıdır. Bu ifade kooperatiflerin kendi kendilerini kontrol ettiklerini ve kendi kooperatif kurallarını kendilerini belirlediklerini açıklamaktadır.

Ortaklar tarafından kontrol edilen ifadesi kooperatifin bir diğer önemli bileşkesini ifade etmektedir. Bu ifadenin bu ilke kullanılması nedeni ise ortaklar tarafından kontrol edilmiyorsa kooperatifin özerk ve bağımsız olmadığı vurgulanmasıdır.

3.5.EĞİTİM, ÖĞRETİM VE BİLGİLENDİRME

Bu ilke kooperatifin ilkeleri ve yöntemleri hakkında halkın, yöneticinin, ortakların bilgilendirmesini ifade eder. Kooperatifler, kooperatifin gelişimine katkı sağlamak amacıyla üyelerine, çalışanlarına, yöneticilerine yönelik devamlı eğitim, öğretim ve bilgilendirme imkanı sağlarlar. Kooperatifler, kooperatifçiliğin yapısı, düzeni, faydaları hakkında toplumu ve önde gelen toplum üyelerini özellikle de genç kesimi bilgilendirirler (İnan,2004,s.53).

Eğitim, kooperatifçilik değerlerini ve kooperatifçilik ilkelerini anlamak ve bunları kooperatifin işleyişinde nasıl uygulanacağını öğrenmektir.

Öğretim, ortakların ve çalışanların kooperatifi etik kurallar doğrultusunda demokratik kontrol esaslarına dayanarak çalıştıracak, yönetimde sorumlu ve şeffaf olmak adına pratik becerileri kazanma sürecini ifade etmektedir.

Bilgilendirme, Kooperatif yöneticilerinin toplumun fertlerine, gençlere, kanaat

önderlerine kooperatifi tanıtmak adına bildiklerini paylaşma görevini anlatmaktadır.

Ortakların eğitimi, kooperatif ortaklarının kooperatifin vizyonunun, değer ve beklentilerinin neler olduğunu bilmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak ortak eğitimi kooperatif çalışmalarının ayrılmaz bir ögesi olup, tüm ortakları kapsaması gerekmektedir.

3.6.KOOPERATİFLER ARASINDA İŞBİRLİĞİ

Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, kooperatiflerin üyelerine karşı daha iyi hizmet ortaya koymak için farklı kooperatiflerle işbirliği yapması gerektiğini belirtir (Özcan,2007,s.90). Kapsam olarak geniş bir ilke olan kooperatifler arasında işbirliği ilkesi dünyada gerçekleşen sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak kapsamı genişlemiştir. Bu ilkenin var olması halinde ekonomik, teknik, eğitim gibi amaçlarını kooperatif yerine getirebilir.

Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, üyelerine fazla ve etkili hizmet sunmaya nazaran dünyada bulunan farklı kooperatiflerle iş ve yatırım yapma amacıyla hem ulusal hem de uluslararası alanda kooperatifçiliğin gelişim hareketini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Aktaş,2007,s.20).

Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel örgütlerle beraber çalışarak ortaklarına etkin bir şekilde hizmet etmekte olup kooperatifçilik hareketini güçlendirmektedirler. Bu ilke kooperatifler ile diğer tür işletmeler arasında ki farklılığı da göstermektedir. Kooperatifler arası işbirliği ilkesi ile kooperatifler grup halinde birleşerek ya da kooperatifler kurarak avantajlardan yararlanmayı yaygınlaştırmaktadırlar Birlik içerisinde çalışarak, işi birlikte yaparak, kooperatif masraflarını ve kaynaklarını paylaşarak, farkındalık yaratıp, sürdürülebilirlik konularında deneyim kazanarak ölçek büyüklüğünü elde etmektedirler.

3.7. TOPLUMA KARŞI SORUMLU OLMA

Topluma karşı sorumlu olma ilkesi kooperatifleri işletmelerden ayıran en önemli ilkelerden biridir. Kooperatifler ortaklar tarafından kabul edilip onaylanan politikalarla toplumların devamlı gelişimini sağlamaya, toplumu oluşturan bireylere ekonomik yönden fayda sağlamaya ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya çalışır, bunu sağlayan kooperatifler ortaklarına hatta ortak olmayanlara bireylere bile fayda sağlamış olur

(Aktaş,2007,s.22).

Bu ilke doğrultusunda hareket edilirse toplumda gerçekleşen dayanışma daha da artar, ülkede az olan kaynakların etkin kullanımı sağlanmış olur, kooperatiflerin elde ettiği karın sağlık ve eğitim gibi alanlara verilmesiyle toplumun gelişmesine fayda sağlanır (Mülayim,2006,s.76).

Sürdürülebilir kalkınma, günümüzdeki toplumların gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarına cevap verme yeteneğine zarar vermeden tehlikeye sokmadan karşılamak anlamına gelmektedir.

Kooperatifler kendi toplumlarının sürdürülebilir kalkınmasını için çalışanlar ifadesi hem bir tespiti hem de bir gerçeği yansıtmaktadır. Sosyal sorumluluk ve başkalarını düşünme değerleri kooperatiflerin sunduğu hizmetlerden ortaklar kadar içinde yaşadıkları toplumunda yararlanmasını öngörmektedir. Toplumların sürdürülebilir kalkınması kooperatiflerin toplumların ekonomik, sosyal ve çevresel gereksinimlerine yanıt vereceği belirtilmektedir. Kooperatifler yerel toplumun içinden çıkan kuruluşlardır. Kuruluş amaçlarının toplumun ihtiyaçlarını uygun koşul ve fiyatlarla karşılayıp, yerel olan ürünleri pazarlamak, yerel toplumda istihdam yaratmak ve finansman kaynakları yapmaktır. Kooperatifler sürdürülebilir sosyal kalkınmanın maddi boyutunun yanında manevi değerlere de katkı sağlamaktadır. Manevi ihtiyaçlar kültür, sanat, dini haklar, eğitim, tarih, yerel festivallerdir. Sürdürülebilir sosyal kalkınmanın bu başlıkları kooperatiflerin katkı sağlayabileceği alanları göstermektedir.

3.8.KOOPERATİFÇİLİK İLKELERİNİN SONUÇ OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Kooperatifin en önemli niteliği ‘işbirliği’dir. Bu nitelik karşılıklı yardımlaşma ve kendine yardımdan gelmektedir. Bir diğer nitelik ise gönüllülük esas ilkesidir. Bunda asıl olan kooperatife herkesin üye olabileceği ancak bu üyeliğin zorunlu olarak görülmemesidir. Demokratik yönetim ilkesi ise evrensel bir olgu olup kooperatifin olmazsa olmazıdır. Son ilke olarak kooperatife bağlı olan üyeleri ve yöneticileri bilgilendirme değil, üye olmayan bireylere de hitap edip onları bilgilendirerek kooperatifçiliğe özendirip yöneltmesidir (Geray,2014,s.28).

Kooperatifler ilkeleri gereğince üyelerinin ekonomik çıkarlarını gözeterek bu

çıkarları geliştirme amacına sahiptirler (Weeraman ve Sheshadri,1986,s.36). Kooperatif ilkelerinde üstünde durulması gereken iyi sebepler vardır. İnsanlar, kooperatiflerin kendilerine ait yapılarını veya dağıtım fazlalarını yani karlarını ilkelere gönderme yaparak açıklamaya çalışırlar. Yerel kooperatiflerin geleceğini göz önünde bulundurarak, üyelerin kabulü ve ilan edilmesi bu ilkelere bağlıdır. İlkeler kooperatifleri bir arada tutan araçtır. Kooperatif ilkeleri, kooperatiflerin güçlü olarak öncelikle bölgesel sonrasında ulusal daha sonrasında ise uluslararası daha üst örgütlenmelerine ön ayak olur(Patrizia ve Schröter, 2012,s.107).

Genel anlamda bakıldığında kooperatif ilkelerinin bir bütün olarak ele alınması gerektiği fikri öne çıkar. Asıl vurgulanmak istenen ise biri ya da birileri tarafından bu fikrin ortaya koyulduğu, bir ilkenin lehi için diğer bir ilkenin sınırlandırılabilmesi, değiştirilebileceğidir. Kooperatifçilik ilkeleri kooperatifi ayakta tutan bir sistem biçimidir. İlkelerden birine kayıtsız kalınması durumunda bütün olarak sistemi etkileyecektir. Bu ilkelerin yerine getirilmesinde sapmalar olduğunda, karşılıklı yardıma bağlı olarak üyelerin ilerlemesi, devamlı ve etkili olan kurumları tesis etmeleri mümkün olmayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.ARAŞTIRMA BİLGİLERİ

Araştırma, kooperatiflerde kooperatifçilik ilkelerinin uygulanma düzeyini ortaya koymaya çalışmaktadır. Araştırmaya konu olan kooperatifler Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleridir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş olup, hedef kitle yani Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatif başkanları için yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Kadın kooperatifleri için oluşturulmuş görüşme formu Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin başkanlarına uygulanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin betimsel analizi ve içerik analizi yapılmıştır.

4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Kooperatifler birden fazla ve farklı alanlarda faaliyette bulunan kuruluşlardır. Yerel kalkınmaya ekonomik açıdan katkıda bulunmanın yanı sıra sağlık ve eğitim alanlarında da faaliyette bulunurlar. Eğitim, sağlık, ulaşım ve konut gibi farklı alanlarda faaliyette bulunan kooperatifler dünyada ki gelişiminin yanı sıra Türkiye’de de önemli bir gelişim göstermektedir. Bu çalışma Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleriyle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda araştırma sonucunda Samsun ilinde faaliyette bulunan kadın kooperatiflerinin kooperatifçilik ilkelerini uygulama düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Literatür incelendiğinde kooperatifçilik ilkeleri üzerine araştırmaların olmaması bu araştırmaya özgünlük kazandırmaktadır. Araştırma literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada karşılıklı dayanışma, yardımlaşma ve işbirliğine dayalı olarak kurulan, dünya genelinde ekonomik ve toplumsal alanlarda kalkınmayı sağlamada önemli payı olan, insanlık kadar eskiye dayanan kooperatiflerin kooperatifçilik ilkelerini ne düzeyde uyguladıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin başkanlarıyla görüşmeler gerçekleştirip

kooperatiflerin kooperatifçilik ilkelerini ne düzeyde uyguladıkları hakkında sonuçlar elde etmek amaçlanmıştır. Kooperatifçilik kavramı günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde birçok alanda faaliyet içerisinde bulunmuş ve birden fazla kaynağa konu olmuştur. Bu kaynaklar incelendiğinde literatürde kooperatiflerin kooperatifçilik ilkelerini ne düzeyde uyguladıkları hakkında bir çalışma olmadığı tespit edilip bunun sonucunda literatürdeki boşluğu doldurup, bu çalışmanın diğer çalışmalara kaynak oluşturması hedeflenmiştir. Ayrıca Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların kurulmuş veya kurulacak olan kooperatiflere başarılı olmaları açısından yol göstereceği ve kooperatiflerinin gelişimine destek olacağı öngörülmektedir.

4.3. ARAŞTIRMA VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı esas alınmış olup görüşme tekniği kullanılmıştır. Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin başkanlarıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları formu oluşturulmuştur. 6 tane tanımlayıcı, 7 tane kooperatifçilik ilkelerine yönelik olmak üzere toplam 13 tane soru sorudan oluşan görüşme formu uygulanmıştır.

4.4.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın amacına etkili bir şekilde ulaşabilmek için nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Çalışma konusunun keşfedici bir niteliğe sahip olması ayrıca söz konusu çalışmanın evrenine ilişkin ele alınan nitel bir çalışma olmaması, nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinde belirleyici olmuştur.

Nitel araştırma öznel konuları ele alır bunlar; bireylerin algıları, duyguları, tecrübeleri, düşünceleridir. Nitel araştırma olgu ve olayları söz konusu doğal ortamı içinde anlamaya ve açıklamaya çalışır (Özdemir, 2010,s.328).Nitel veri toplama türleri ikiye ayrılır bunlar: “ temel veri toplama yöntemleri “ ve “ destekleyici veri toplama yöntemleri”dir. Nitel veri toplama türünün ilki olan temel veri toplama yöntemleri arasında doğal gözlem, katılımcı gözlem, belge incelemesi ve derinlemesine görüşme yöntemleri bulunmaktadır(Özdemir,2010,s.328).

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış (derinlemesine) görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniğinde görüşülen kişilerin kişisel görüşlerinin alınması amacıyla açık uçlu sorular bu tekniğin temel amacı katılımcıların kişisel düşüncelerinin nedenlerini ortaya koymaya çalışmaktır (Baş ve Akturan, 2017, s.113). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun sorular hazırlanmıştır. Nitel araştırmalarda soru oluşturulurken örneklemin özelliklerini ve çalışmanın kuramsal çerçevesini dikkate almak en doğru verilere ulaşmak için önemlidir. Buna bağlı olarak oluşturulacak soruların doğru şekilde kurgulanıp, örnekleme oluşturan kişilerin algı düzeylerine uygun olması gerekmektedir. Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin başlıklar altında oluşturulmuş olan sorulara verilen cevapların doğrudan alıntılanması ve yorumlanması nedeniyle betimsel ve içerik analizleri yapılmıştır.

4.5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Çalışmanın evreninin geniş olmasına ve çalışmanın amacına ulaşabilmesi için sınırları belirlenmiş örnekleme ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda araştırmanın örnekleme Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 1. Kooperatif bilgileri tablosu

Kooperatif Bilgileri Tablosu		
Kooperatifler	Yasal statü	Ortak sayısı
I No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	7 ortak
II No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	7 ortak
III No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	9 ortak
IV No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	18 ortak
V No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	13 ortak
VI No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	9 ortak
VII No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	10 ortak
VIII No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	8 ortak
IX No'lu Kooperatif	Kooperatif Şirket	8 ortak

Araştırmaya katılan kooperatiflere ait ortak sayısı bilgileri incelendiğinde, 2 tanesinin 7 ortaklı, 2 tanesinin 8 ortaklı, 2 tanesinin 9 ortaklı, 1 tanesinin 18 ortaklı, 1 tanesinin 13 ortaklı, 1 tanesinin 10 ortaklı olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma toplam dokuz görüşme ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin

gerçekleştirildiği katılımcılara ait veriler Mülakat bilgileri tablosunda özetlenmiştir. Görüşme kaydı için katılımcılardan onay alınmıştır. Ses kayıtları yazar tarafından yazıya dökülmüştür.

Tablo 2. Mülakat Bilgileri Tablosu

Mülakat Bilgileri Tablosu		
Kooperatifler	Görüşme Yapılan Kişi	Mülakat Süresi
I No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	21 dakika
II No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	21 dakika
III No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	28 dakika
IV No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	27 dakika
V No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	25 dakika
VI No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	27 dakika
VII No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	20 dakika
VIII No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	42 dakika
IX No'lu Kooperatif	Kooperatif Başkanı	18 dakika

Mülakat süreleri 18-42 dakika arasında gerçekleşmiştir. Görüşmeler kooperatif başkanları ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3. Kooperatif Faaliyet Alanları

Kooperatif Faaliyet Alanları	
Kooperatifler	Faaliyet Alanları
I No'lu Kooperatif	Gıda
II No'lu Kooperatif	Gıda, tarım, el sanatları
III No'lu Kooperatif	Gıda
IV No'lu Kooperatif	Gıda, el sanatları
V No'lu Kooperatif	Gıda
VI No'lu Kooperatif	Gıda
VII No'lu Kooperatif	Tarım
VIII No'lu Kooperatif	Gıda, tarım, el sanatları
IX No'lu Kooperatif	Gıda

Araştırmaya katılan kooperatiflerin faaliyet alanları incelendiğinde kooperatiflerin gıda, tarım ve el sanatları alanlarında faaliyette bulundukları gözlemlenmiştir.

4.6 MÜLAKAT SORULARININ HAZIRLANMASI

Araştırmanın amacı, Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinde kooperatifçilik ilkelerinin uygulanma düzeyini araştırmaktır. Bu kapsamda belirlenen sorular ilgili literatürden derlenerek hazırlanmıştır. Araştırma için yazar tarafından yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Oluşturulan mülakat formu üç ayrı uzman görüşüne sunulmuş sonucunda soruların geçerliliği belirlenmiştir. Mülakat formu iki bölümden oluşmaktadır. Mülakat formunun ilk bölümünde firmayı tanımaya yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümünde kooperatifçilik ilkelerine yönelik sorular yer almaktadır. Bu sorular katılımcıları sırasıyla sorularak, katılımcılardan cevaplandırmaları istenmiştir. Sorular kooperatifçilik literatüründen derlenerek hazırlanmıştır.

Tablo 4. Katılımcılara yöneltilen tanımlayıcı sorular

Sorular	
Tanımlayıcı Sorular	
1	Kooperatifinizin yıllara göre yıllık ciro ve karlılık değişimi nasıl gerçekleşmiştir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
2	Yıllara göre ürün çeşidi ve üretim miktarı nasıl gerçekleşmiştir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
3	Kooperatifinizin yıllara göre üye sayısındaki değişim nasıl gerçekleşmiştir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
4	Kooperatifinizin kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri nelerdir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
5	Kadın kooperatiflerini diğer kooperatiflerden ayıran özellikler nelerdir?
6	Sizin kooperatifinizi diğer kooperatiflerden ayıran özellikler nelerdir?

Tablo 5. Katılımcılara yöneltilen Kooperatif ilkelerine yönelik sorular

Kooperatifçilik ilkelerine yönelik sorular	
1	Kooperatifinize katılım koşulları nelerdir?
2	Kooperatifinizde karar alma süreçleri nasıl işlemektedir, denetim süreçleri nasıl işlemektedir?
3	Kooperatifinize ortakların ekonomik katkıları ve elde edilen karın ortaklara dağıtımı nasıl gerçekleşmektedir?
4	Kooperatifinizde ortaklar dışında karar verici konumunda herhangi bir paydaş var mıdır? Etkisi nedir?
5	Kooperatif bünyesinde gerçekleştirdiğiniz eğitim programları nelerdir?
6	Kooperatifiniz diğer kooperatifler ile işbirliği içerisinde midir?
7	Kooperatifinizin gerçekleştirdiği toplumsal katkılar nelerdir?

4.7. VERİLERİN TOPLANMASI

Çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırılan konuyu kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi sağlayan ve araştırmacının soruları genellikle sohbet tarzında yönlendirerek ve yanıtlara göre soruların düzenini veya yapısını uyumlayarak kullanılan bir görüşme tekniğidir (Nazlım, 2021,s.50).

Araştırmada verilerinde birincil veriler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan birincil veriler, araştırmaya katılan katılımcılara yöneltilen mülakat sorularından elde edilmiştir. Çalışmada ulaşım kolaylığı ve zaman kısıtı söz konusu olduğu için çalışma Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin başkanlarına uygulanmıştır. Görüşmeler yöneticiler ve çalışanlar için uygun şartlar belirlenerek yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında, izin veren katılımcılarla ses kaydı ve izin vermeyen katılımcıların ise görüşme boyunca söyledikleri not alınmıştır. Sonrasında katılımcıların ses kayıtları dinlenerek kâğıda dökülmüştür. Elde edilen bu verilerden analiz gerçekleştirilmiştir ve aşağıda ifade edilmiştir.

4.8. BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, kooperatiflerde kooperatifçilik ilkelerinin ne ölçüde uygulanıp uygulanmadığını belirlemektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcı kooperatiflerin yöneticileri ile yapılan mülakatlar neticesinde elde edilen veriler, ICA tarafından güncel olarak kullanılan kooperatifçilik ilkelerine bağlı olarak değerlendirilmiştir.

4.8.1. Kooperatiflere İlişkin Genel Bulgular

Araştırmada toplam dokuz kadın kooperatifi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin gerçekleştirildiği katılımcılara ait veriler aşağıda özetlenmiştir.

Katılımcı kooperatiflerin 2 tanesinin 7 ortaklı, 2 tanesinin 8 ortaklı, 2 tanesinin 9 ortaklı, 1 tanesinin 18 ortaklı, 1 tanesinin 13 ortaklı, 1 tanesinin 10 ortaklı olduğu

görülmektedir. En az 7 ortaklı en fazlada 18 ortaklı kooperatifler vardır. Araştırmada incelenen kooperatiflerden gıda üretimi, el sanatları ve tarım üzerine faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Katılımcı kooperatiflerin bazılarının tek bir faaliyet alanı üzerine çalışmadıkları farklı alanlarda da faaliyette bulundukları gözlemlenmiştir.

4.8.2. Kooperatifçilik İlkelerine Yönelik Bulgular

4.8.2.1. Gönüllü Ve Serbest Giriş İlkesi

Gönüllü ve serbest giriş ilkesi kooperatife girişin gönüllü olması gerektiğini, kooperatifin belirlemiş olduğu amaçlara uyan, bireyden istenen görev ve sorumlulukları yerine getirebilecek olan herkesin dil, din, ırk, sosyal ayrım, siyasi ve ideolojik düşüncelerine bakılmaksızın kooperatif üyesi olabileceklerini ifade etmektedir. (Güloğlu, & Korkmaz,2011,s.818). Yapılan görüşmeler neticesinde gönüllü ve serbest giriş ilkesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir.

Katılımcı kooperatiflerin üye alımlarında öncelikle ana faaliyet konusunda uygun ortakları alma konusunda bir duruşları söz konusudur.

VII Nolu kooperatif “Ben özellikle yani ana faaliyet konuma uygun üreticileri kooperatife kabul ediyorum özellikle arazide tarımsal üretim yapma benim koşulum var ana faaliyet konumuza uygun olması gerekiyor nitelikli bir çalışan olması gerekmektedir.”

Üyelerin beklentileri ile kooperatifin faaliyetleri arasında bazen ayrılıklar söz konusu olabilmektedir.

VI Nolu kooperatif “Öncelikle bir katılımcı geliyor bizde katılım şartlarımızı anlatıyoruz. Gelen kişi ben sadece el sanatları ürünlerimi satmak istiyorum diyor bizde hayır burada sadece el sanatları satılmıyor bizim bir lokantamızda var lokantada çalışmanız gerekiyor diyoruz çünkü orada çalışan diğer üyelerimize de haksızlık olacağını düşünüyoruz. Bizim baş şartımız lokantamızda çalışması sonrasında muhasebecimiz evraklarını onaylıyor ve katılımı sağlıyor.”

Kooperatiflerin yeni üyeye bakış açılarının katkı sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

VIII Nolu kooperatif “Gönüllülük esaslı isteyen herkes girebilir ama buradaki girebilir kısmında şöyle bir şey var belki az önce dediğiniz değerlendirme testi ya da rapor gibi bir şey ya da ön görüşme gibi bir şey en iyisi ön görüşme diyelim biz herkese açık ama bizim faaliyet alanlarımız belli bu alanlarda iş yapacak bize katkı sağlayacak kişilere açık aslında bunun yapabilecek ben bu işi yaparım diyen herkes katılabilir ya da katılım talebini iletebilir ve katılabilir.”

Katılımcı kooperatifler yeni üye alımlarında ırk, din gibi ayrımcılıklar yapmadıklarını ifade etmektedir.

IV Nolu kooperatif “biz de hiçbir şekilde değil din ırk kesinlikle ayırım yapmıyoruz onlara bakılmıyor.”

V Nolu kooperatif “Farklı bir seçim şartımız yok hiçbir din,dil, ırk farkı gözetmiyoruz.”

VI Nolu kooperatif” Üyelerin din, dil, ırk ayrımı göstermeden çalışıyoruz kapalı olanımız da var açığımızda.”

VII Nolu kooperatif” Yaşam tarzları inanışları tamamen farklı birçok insana bir araya getirdiğimiz kooperatifimiz de gerçekten keyif alıyorum bu durumdan belki sosyal yaşamlarımızda bizim çok tercih etmediğimiz ama üretim birliği ve fikir birliğiniz olduğu için dil din ırk siyasi düşüncelerini bakılmadan sadece üretime odaklı dayanışmaya odaklı bir topluluk oluşturuyoruz. “

VIII Nolu kooperatif” ... dil din ırk ayrımı zaten yok.”

IX Nolu kooperatif” Bizler için dil, din, ırk farkı dikkate alınmadan üye seçimi gerçekleştiriliyor.”

Ancak bazı kooperatiflerde kişilerin siyasi düşüncelerinin olumsuz etkileri olabileceği kaygısı olduğu görülmektedir.

II Nolu kooperatif “Siyasi olarak siyasi görüşü baskın üyeleri özellikle tercih etmiyoruz. Sadece surf bir partinin kurduğu kooperatiflerinde çok uzun süreli yol alamadığını da fark etmiş durumdayız o yüzden biz hiçbir şekilde siyasi parti üyesi üye almıyoruz.”

VIII Nolu kooperatif” siyasi görüşlere girmiyoruz herkesin görüşü kendine ait ve mümkün mertebe de kendi kooperatifimiz içinde de siyasi görüşlerin açık şekilde ifade edilmemesini istiyoruz. Kooperatifimizin adını çok böyle siyasetle bir araya getirmek istemiyoruz. Tarafsız bir kuruluş olmak istiyoruz.”

Kooperatiflerde yeni üye alımlarında çeşitli beklentiler söz konusudur.

IV Nolu kooperatif “İlk önceliğimiz beceriye bakıyoruz yeteneğe bakıyoruz el işçiliğine bakıyoruz ikinci olarak müşterilerle ve insanlarla iletişimine bakıyoruz.”

IX Nolu kooperatif “Bunun yanında uyumlu çalışacak dürüst olmak belirli bir maddiyata dayanabilecek bir gücünün de olması gerekir. Tabiki belirli bir el becerisi çalışma becerisi olması gerekli.”

I Nolu kooperatif “Kooperatifimizde katılım koşulları bize katılmak isteyen arkadaşlara belirli bir meblağ söylüyoruz o meblağı veren katılım sağlayabilir gönüllü katılan olması da bizler için önemli zorunluluk yoktur. Amaç gelir getirebilmesi için istihdam sağlaması”

III Nolu kooperatif “Bunun için de biz işe başlamadan önce bir deneme süreci gerekmede. Bizi m ile çalışabilmesi için bir el becerisi olması gerekmede ve işe gönülden isteyerek gelmesi gerekmektedir. Yapılan iş ortak yapılmalı ki ücret dağıtımı da ortak olabilsin.”

V Nolu kooperatif” Diğer arkadaşlar ile iletişimi nasıl uyumu nasıl el becerisi uygun mu gibi kriterler ile adayı bir süre gözlemliyoruz sonrasında üyelik gerçekleşiyor.”

VI Nolu kooperatif” Öncelikle bir katılımcı geliyor bizde katılım şartlarımızı anlatıyoruz. Gelen kişi ben sadece el sanatları ürünlerimi satmak istiyorum diyor bizde hayır burada sadece el sanatları satılmıyor bizim bir lokantamızda var lokantada çalışmanız gerekiyor diyoruz çünkü orada çalışan diğer üyelerimize de haksızlık olacağını düşünüyoruz. Bizim baş şartımız lokantamızda çalışması sonrasında muhasebecimiz evraklarını onaylıyor ve katılımı sağlıyor. Gelen üyemizin de lokantada çalışabilecek yetenekte olması gerekiyor. En önemli kriterimiz ise birlik ve beraberliği bozmayacak bir uyum içerisinde çalışabilecek nitelikte olması gerekmektedir.”

VII Nolu kooperatif” Ben özellikle yani ana faaliyet konuma uygun üreticileri kooperatifime kabul ediyorum özellikle arazide tarımsal üretim yapma benim koşulum var ana faaliyet konumuza uygun olması gerekiyor nitelikli bir çalışan olması gerekmektedir.”

VIII Nolu kooperatif” herkese açık ama bizim faaliyet alanlarımız belli bu alanlarda iş yapacak bize katkı sağlayacak kişilere açık aslında bunun yapabilecek ben bu işi yaparım diyen herkes katılabilir ya da katılım talebini iletebilir ve katılabilir.”

Kooperatiflerde yeni üye alımlarından önce görüşmeler ile tanınmaya çalışıldığı bu şekilde alım kararı verildiği anlaşılmaktadır.

IV Nolu kooperatif “Her üye olmak isteyeniyi direk üye yapmıyoruz. Ön bir görüşme hatta ön bir

deneme aşamamız da var.”

VIII Nolu kooperatif” Gönüllülük esaslı isteyen herkes girebilir ama buradaki girebilir kısmında şöyle bir şey var belki az önce dediğiniz değerlendirme testi ya da rapor gibi bir şey ya da ön görüşme gibi bir şey yapmak en iyisi.”

Kooperatiflerde yeni üye kabullerinde bir deneme süresi uygulaması da olduğu görülmektedir.

IV Nolu kooperatif “Bunun için de biz işe başlamadan önce bir deneme süreci gerekmekte.”

Katılımcı firmaların üyelerin alımı ile ilgili istişarede bulunarak karar verdikleri anlaşılmaktadır.

IX Nolu kooperatif “Bizler için dil din ırk farkı dikkate alınmadan sadece insan olması önemli. Bunun yanında uyumlu çalışacak dürüst olmak belirli bir maddiyata dayanabilecek bir gücünün de olması gerekir. Önce bir ürünü üretiyorsun sonra pazarda satışını yapıp en son bir şeyleri kazanmaya başlıyorsun yani bu sıralama için belirli bir gücü sahip olması gerekli. Tabi ki belirli bir el becerisi çalışma becerisi olması gerekli. Kendi içimizde konuşarak alınacak yeni üye ile de istişare ederek alınıp alınmayacağı hakkında bir karara varmış oluyoruz. Bizim yaşadığımız şehirde Samsun çok büyük değil insanları tanıyabiliyoruz ya bir tanıdık vasıtasıyla ya da tavsiye üzerine biriyle çalışmak daha faydalı oluyor.”

Katılımcı kooperatiflerin gönüllü ve serbest giriş ilkesine ilişkin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak, kooperatiflerin öncelikle eşitlik ilkesine bağlı olarak yeni katılımlar için bir ayrımcılık yapmadıkları anlaşılmaktadır. Ancak katılımcı kooperatiflere yeni üye alımlarına ilişkin çeşitli beklentiler ve kaygılar söz konusu olduğu görülmektedir.

Katılımcı kooperatiflerin yeni katılımcılardan en temel beklentilerin kooperatifin ana faaliyet konusu içerisinde katılım bedeli ödeme, maliyetlere katlanma, yer alma, becerili olma ve uyum sağlayabilme beklentileri söz konusudur.

Burada en temel kaygıların; uyum sağlama beklentileri karşılayamama olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı kooperatifler bu nedenle kural koyma, görüşmeler ve referanslar ile bu kaygılarını giderme yoluna gitmektedir.

4.8.2.2. Ortağın Demokratik Yönetimi İlkesi

Ortağın demokratik katılımı ilkesi demokratik kuruluşlar olan kooperatiflerde karar alma ve pazar meydana getirme sürecinde ortaklar tarafından denetlendiği, Üyeler tarafından seçilen temsilcinin üyelere karşı sorumluluklarının olduğunu ifade etmektedir. Kooperatiflerde üyelerin oy hakkı vardır ve bu oyların her bir üye için aynı olduğu bilinir (Everest, 2015,s. 43). Üyelerin vermiş oldukları sermayelere bakılmadan her bir üyeye bir oy hakkı verilmesini ifade eder. Kooperatiflerde demokratik yönetimin olduğu üyelerin denetim ve yönetim kurullarını seçme, değiştirme ve eleştirme haklarının olmasından anlaşılır (Kılıçarslan,2003,s.32). Yapılan görüşmeler neticesinde ortağın demokratik yönetimi ilkesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir.

Kooperatiflerde karar alma süreçlerinin kısa sürelerden uzun sürece aktarıldığı görülmektedir. Bu durum daha uzun soluklu işlemlerin yapılıp planlamaların hazırlanmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

I Nolu kooperatif” 1 yıla çıkarılmış durumda daha önce 6 aydı genelde bu konu ile muhasebecimiz ilgilenmektedir.

Kooperatifte karar alma süreçleri demokratik bir süreçle sağlamaktadır. Buna göre yönetim kurulunun sayısına göre çoğunluk karar alma sürecinde etkili oluyor.

III Nolu kooperatif” Bir karar alınırken tüm ortakların fikirleri görüşleri alınıyor çünkü biliyorsunuz bir çoğunluk sağlanması gerekmekte. Yıllık genel kurullarımız oluyor orada da herkes bir araya gelip fikirlerini söylüyorlar. Biz kooperatifimiz içerisinde ortaklarımızla öyle sorunlar yaşamadık.

Üyelerin temsil edilişinde etkinliğin sağlanması adına dışa karşı bir temsilcinin belirlenmesi önemli görünmektedir. Bu kooperatifin kendine güvenini göstermesi adına da oldukça önemli olduğu söylenebilir.

V Nolu kooperatif” Üyeler arasında dışa karşı bir temsilcimiz var. Bu temsilcide üyelerin oyları ile belirlenmiştir. Her üyemizin bir üye hakkı vardır her genel kurul öncesinde gündem önceden belirlenir konu hakkında karar verilirken de üyelerimiz özgür hür şekilde oylarını kullanarak bir karar alınmış olur. Ortaklarımız temsilcinin değişmesini istiyoruz dediklerinde olağanüstü toplantı yapılarak yeni temsilcimiz belirlenir.

Katılımcı kooperatifler üyeler tarafından seçilen bir yönetim kurulunun olduğunu belirtmektedir.

IV Nolu kooperatif” Yönetim kurulu 3 kişiden oluşuyor. Yönetim ve denetim kurulu üyeleri 3 yıllığına seçiliyor zaten Ortaklar tarafından oylamaya sunuluyor bu oylama sonucunda ortakların kararıyla seçiliyor yönetim kurulu üyeleri.”

V Nolu kooperatif” Üyeler arasında dışa karşı bir temsilcimiz var. Bu temsilcide üyelerin oyları ile belirlenmiş yönetim kuruludur.”

VIII Nolu kooperatif” Üyeler tarafından seçilen temsilcimiz yani yönetim kurulumuz var. Yönetim kurulu başkanı var yönetim kurulu üyesi var bir de yönetim kurulu yedek üyesi var.”

IX Nolu kooperatif” Üyeler tarafından seçilen yönetim kurulumuz var. Bir başkanımız var yönetimde üç kişimiz var bunlarda oylama ile belirleniyor.

Katılımcı kooperatifler her üyenin bir oy hakkı olduğunu ifade etmektedir.

II Nolu kooperatif “Her üye eşit söz hakkına ve eşit oy hakkına sahiptir.”

IV Nolu kooperatif” Kooperatiflerde her bireyin bir oy hakkı vardır Bizim kooperatifimizde de her birey bir oy hakkına sahiptir.”

VI Nolu kooperatif” Her üyemizin bir oy hakkı vardır oylamalarda en yüksek oy alan karar onaylanmış olur.”

VIII Nolu kooperatif” Bir oy hakkına sahip sözleşmede herkesin bir oy hakkı vardır şeklinde geçmektedir herkes eşit sermaye koydu biz ilk başladığımızda 11 eşit paya sahip 11 kurucu ortak bundan sonra gelenler de bir hisseyle girecek ve bir oy hakkına sahip olacak.”

IX Nolu kooperatif” Üyelerimiz oy hakları eşit şeklindedir. Parasal anlamda da her üyemiz aynı miktarda ücret ödeyerek katılım sağladığı için bir pay oranına göre oy hakları yoktur. Her üyenin bir oy hakkı vardır.”

Kooperatif üyelerinin, seçilmiş olan yönetim kurulunu eleştirme ve değiştirme haklarının olduğu görülmektedir.

VI Nolu kooperatif” Tüm üyelerimizin eleştirme hakkında vardır. Her konuda her zaman eleştiriye

açığız.”

IX Nolu kooperatif” Üyelerimizin bizi eleştirmeye değiştirme hakları da vardır.”

V Nolu kooperatif” Ortaklarımız temsilcinin değişmesini istiyoruz dediklerinde olağanüstü toplantı yapılarak yeni temsilcimiz belirlenir.”

Kooperatiflerde her kararın üyeler tarafından verilmediği, seçilmiş olan temsilciler tarafından karar verilebileceği anlaşılmaktadır.

II Nolu kooperatif” Genel kurulda yönetim kurulunun hangi konuda ortaklara danışacağı hangi konularda tek başına kara alabileceği belirtmiş durumdayız. Ortaklara da mutlaka danışılması gereken konularda örneğin para çekilecektir kredi kullanılacaktır veya toplu bir iş alınacaktır ortak verilmesi gereken kararlarda tüm üyelere danışılır. Ama kooperatifin günlük rutini sağlayan veya kooperatifin ticari yapısına hiçbir zarar vermeyecek kararlar yönetim tarafından alınır.

Katılımcı kooperatiflerin ortağın demokratik yönetimi ilkesine ilişkin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Karar Alma Süreçleri: Kooperatiflerde karar alma süreçlerinin demokratik bir şekilde işlediği ifade edilmektedir. Kooperatiflerde, üyelerin görüşleri alınarak çoğunluk kararı ile işlemler yapılmaktadır. Bazı kooperatifler karar alma sürelerini uzatarak daha kapsamlı planlama ve işlem yapma olanağı sağladıklarını belirtmişlerdir. Yönetim kurulunun çoğunluk kararına dayalı bir yaklaşımı olduğu ifade edilmiştir.

Temsilci Seçimi ve Temsil Hakkı: Kooperatiflerde üyeler, dışa karşı temsilci seçme hakkına sahiptir ve bu temsilciler, üyelerin oylarıyla belirlenmektedir. Temsilcinin değişmesi gerektiğinde olağanüstü toplantılar düzenlenip yeni temsilciler belirlenmektedir. Bu durum, kooperatifin içindeki demokratik yapıyı ve üyelerin söz hakkını vurgulamaktadır.

Yönetim Kurulu ve Temsilci Seçimi: Katılımcı kooperatiflerde, yönetim kurulu üyeleri ve temsilciler üyeler tarafından seçilmektedir. Genellikle yönetim kurulu üyeleri belirli bir süre için seçilir ve bu süreç oylama ile gerçekleşir. Katılımcı kooperatiflerin çoğu, yönetim kurullarının üyelerin kararları doğrultusunda seçildiğini belirtmiştir.

Eşit Oy Hakkı: Kooperatiflerde her üye, sermaye miktarına bakılmaksızın bir oy hakkına sahiptir. Bu, kooperatiflerin eşitlikçi bir yapıya sahip olduklarını ve tüm üyelerin karar süreçlerine eşit katkı sağladığını gösterir. Yani, her üye aynı derecede söz sahibidir.

Eleştiri ve Değiştirme Hakkı: Kooperatif üyeleri, seçilen yönetim kurulunu eleştirme ve gerektiğinde değiştirme hakkına sahiptir. Bu durum, üyelerin kooperatifin yönetimine katılımını ve kontrolünü sağladığını ifade eder. Kooperatif üyeleri, istedikleri zaman yönetim hakkında geri bildirimde bulunabilir ve temsilcilerinin değişmesini talep edebilirler.

Yönetim ve Kooperatif Kararları: Bazı kooperatiflerde, yönetim kurulu üyeleri kooperatifin günlük işleyişine dair kararları alabilmektedir. Ancak, daha büyük ve önemli kararlar, tüm üyelere danışılarak alınır. Bu, kooperatifin işleyişinde yönetim kurulunun belirli bir bağımsızlık ve yetki sınırına sahip olduğunu gösterir.

Sonuç olarak; Kooperatiflerde "ortağın demokratik katılımı" ilkesi genellikle uygulanmaktadır. Her üye, eşit oy hakkına sahiptir ve kararlar çoğunlukla ortakların katılımıyla alınır. Ayrıca, yönetim kurulları üyeler tarafından seçilir ve gerektiğinde değiştirilebilir. Kooperatifler, demokratik yapıları sayesinde üyelerinin söz hakkını korur ve onlara yönetim süreçlerine katılma fırsatı tanır. Ancak, bazı kooperatiflerde yönetim kurulları günlük operasyonel kararları tek başlarına alabilmektedir, bu da karar alma süreçlerinde üyelerin aktif katılımını kısıtlayabilir

4.8.2.3. Ortağın Ekonomik Katılımı İlkesi

Ortağın ekonomik katılımı ilkesi kooperatifleri ekonomik olarak düzene sokan bir ilkedir. Kooperatif için üyeler adaletli bir şekilde kooperatif sermayesine katkıda bulunur. Genellikle kooperatif üyeleri vaat edildiği şekilde sermaye üzerinden sınırlı miktarda gelir alırlar. Ortaya çıkan gelir fazlasını üyelere kar sağlamak, kooperatifleri geliştirmek amacı ile kullanırlar. Kooperatifte sermayeye faiz verilmesi kararı alınmış ise alınan karar doğrultusunda üyeler kooperatife vermiş oldukları sermaye ile orantılı olarak faiz alabilmeyi (Kanyılmaz Polat, 2010,s.24) ifade etmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde ortağın ekonomik katılımı ilkesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir.

Katılımcı kooperatiflerin üye alımlarında belirledikleri meblağın yine kooperatif faaliyetlerinde kullanımı söz konusudur. Bununla birlikte gönüllük konusunda da ciddi bir bakış söz konusudur. Ortak tavır olarak bu konu açıkça belirtilmiştir.

V Nolu kooperatif Farklı bir seçim şartımız yok hiçbir din dil ırk farkı gözetmiyoruz. Gönüllülük esasımız var tabi her kooperatifte olduğu gibi. Kooperatif ortakları ile uyum sağlayabilecek mi el becerisi

var mı uyumlu mu bunlara bakılıyor. Her üye olmak isteyenini direk üye yapmıyoruz.

Kooperatiflere girişte meblağ sadece bir ön şart olarak görülmektedir. Asıl önemli olan ise birlikte çalışmaya uygunluk ve beceriler konusundaki yetkinlikler.

V Nolu kooperatif “Kooperatif ortakları ile uyum sağlayabilecek mi el becerisi var mı uyumlu mu bunlara bakılıyor. Her üye olmak isteyenini direk üye yapmıyoruz. Ön bir görüşme hatta ön bir deneme aşamamız da var. Diğer arkadaşlar ile iletişimi nasıl uyumu nasıl el becerisi uygun mu gibi kriterler ile aday bir süre gözlemliyoruz sonrasında üyelik gerçekleşiyor.”

Katılımcı kooperatiflerde elde edilen kar paylaşımı dağılımının adil olduğu görülmektedir.

I Nolu kooperatif” Dağılım oturulup çalışan kaç kişi varsa herkese aynı oranda ve eşit şekilde pay edilir.”

II Nolu kooperatif” kar paylaşımı olduğunda ise paylaşım herkese adil şekilde olur.”

V Nolu kooperatif” Her yıl düzenlenen yılsonunda ki genel kurulda yıllık kar payı her üyeye eşit miktarda dağıtılır.”

IX Nolu kooperatif” Bizde ayrı bir hak dağıtımı olmamakta. Üretim yaparken gerekli masraflar kardan düşülüyor kalan kar miktarları üyeler arasında eşit şekilde dağıtımı sağlanıyor. Borçlarda karlarda eşit şekilde bölünüyor.”

Ortakların yaptığı bireysel satıştan elde edilen karın kooperatif bünyesine belli ölçüde katkı sağladığı görülmektedir.

IV Nolu kooperatif” El sanatlarında kendi ürettikleri ürünlerinden elde ettikleri karın %20'sini kooperatifi bırakmak kaydıyla satış yapılıyor.”

VI Nolu kooperatif” Ortaklar kooperatifte çalıştıkları zamanlarda ve el işçiliği ile ürettikleri ürünlerden para kazanmaktadır. Yani biz bir ürün satıldığı zaman %20-25 kooperatife, diğerleri kişiye kalıyor.”

VIII Nolu kooperatif” kendi yaptığı ürün için arkadaşlar kardan % 20 civarında kooperatife pay bırakıyorlar geriye kalan ücreti kendileri alıyorlar.”

Ortağın ekonomik katılımı ilkesi, kooperatif üyelerinin sermayeye adil katkı sağladığı ve elde edilen gelirlerin kooperatifin gelişimi ve üyeler arasında eşit şekilde dağıtılması esasına dayanır. Kooperatiflerde üye alımları, sadece belirli bir sermaye katkısı değil,

aynı zamanda üyelerin beceri ve uyum yeteneklerine de bağlıdır. Kooperatif üyeleri, elde edilen karı adil bir şekilde paylaşmakta ve bireysel satışlardan elde edilen gelirlerin bir kısmını kooperatife bırakmaktadırlar. Bu paylaşımlar, kooperatifin ekonomik düzenini sağlamaya yönelik bir ilke olarak benimsenmiştir.

4.8.2.4. Özerklik Ve Bağımsızlık İlkesi

Özerklik ve bağımsızlık ilkesi, kooperatiflerin kendi iç yönetimlerini özgürce belirleyebilmeleri ve dış etkilere karşı bağımsız olmalarını ifade eder. Bu ilke, kooperatiflerin dışarıdan müdahale olmadan kendi kararlarını alabilmesini ve üyelerinin çıkarlarını en iyi şekilde savunabilmesini sağlar. Kooperatifler, ticarî ya da siyasi baskılardan uzak durarak kendi amaçlarına uygun şekilde faaliyet gösterirler.

Yapılan görüşmeler neticesinde özerklik ve bağımsızlık ilkesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir.

Katılımcı kooperatifler karar mekanizmasının kendileri olduğunu ifade etmektedirler.

V Nolu kooperatif” Yok kooperatifler üyeler tarafından yönetilen bir kuruluştur. Kendi kendilerine yeten özerk kuruluşlardır.”

VIII Nolu kooperatif” Kooperatifimize dışarıdan herhangi bir etki yok kooperatifimiz tamamen bağımsız ve özerk bir kuruluştur kendi kararlarımızı kendimiz alıyoruz herhangi bir müdahale edecek ya da bizim kararlarımıza etki edecek herhangi bir kurum ve kuruluş yok.”

IX Nolu kooperatif” Ortaklar dışında paydaş olmaz sadece kooperatif üyeleri karar verebilir.”

Kooperatiflerin karar verme sürecinde dış kaynaklardan destek almaları söz konusudur.

VII Nolu kooperatif” Kararları kendi aramızda alıyoruz ama tabii birilerine yani bilenlere danışıyoruz bu anlamda üniversite hocalarımız olsun belediye'deki kırsal hizmetlerdeki arkadaşlar olsun ya da Tarım İl Müdürlüğü'ndeki kendi üretim alanımızla ilgili profesyonellere danışıyoruz ama kararları sadece kooperatif içerisinde alıyoruz.”

VI Nolu kooperatif” Bizimle ilgilenen destekleyici kuruluşlar vardır bu durumda biz karar alırken bize yardımcı olurlar fakat karar kooperatif üyeleri tarafından alınır.”

Katılımcı kooperatiflerin özerklik ve bağımsızlık ilkesine ilişkin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak anlaşıldığı üzere kooperatif bir birlik oluşturmakla birlikte katılımcılar kooperatifin gelirleri dışında kendilerine ait özerk bir gelire sahip olurlar.

VI Nolu kooperatif” Ortaklar kooperatifte çalıştıkları zamanlarda ve el işçiliği ile ürettikleri ürünlerden para kazanmaktadır. Yani biz bir ürün satıldığı zaman %20-25 kooperatife diğerleri kişiye kalıyor ayrıyeten elde edilen gelirden üyelerin çalışma sürelerine göre dağıtımı yapılıyor. Kim kaç saat çalıştıysa girdi çıktı defterimize yazılarak çalışma saatine göre ücretleri belirleniyor.”

Dolayısı ile burada bir hak dağıtımından öte üyelerin bireysel çaba ve karları pay ediyor. Bu da bağlı olduğu kooperatiftan özerk bir durumu ortaya çıkarıyor.

“IX Nolu kooperatif” Bizde ayrı bir hak dağıtımı olmamakta. Üretim yaparken gerekli masraflar kardan düşülüyor kalan kar miktarları üyeler arasında eşit şekilde dağıtımı sağlanıyor. Borçlarda karlarda eşit şekilde bölünüyor.”

Özerklik ve bağımsızlık ilkesine dair katılımcı kooperatiflerin verdikleri yanıtlardan şu sonuçlar öne çıkmaktadır:

Kooperatiflerin Karar Mekanizmaları: Kooperatifler, dış müdahale olmaksızın kendi kararlarını alma hakkına sahip olduklarını ifade etmektedirler. Karar alma süreci tamamen kooperatif üyelerinin iradesine dayanmaktadır.

Dış Kaynaklardan Destek Alınması: Kooperatifler, karar alırken bazı durumlarda uzman kişilerden ya da ilgili kurumlardan tavsiye alabilmektedirler. Ancak nihai kararlar kooperatif içinde alınmaktadır.

Gelir Paylaşımı ve Özerklik: Kooperatif üyeleri, kooperatif faaliyetlerinden elde edilen geliri, kişisel katkıları ve çalışma sürelerine göre paylaşmaktadırlar. Bu durum, üyelerin kooperatiftan bağımsız gelir elde etmelerini ve özerk bir kazanç yapısını mümkün kılmaktadır.

Genel olarak, kooperatiflerin özerkliği ve bağımsızlığı, hem karar alma süreçlerinde hem de gelir paylaşımında belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır.

4.8.2.5. *Eğitim, Öğretim Ve Bilgilendirme İlkesi*

Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi, kooperatifçiliğin ilkeleri ve yöntemleri hakkında halkın, yöneticinin, ortakların bilgilendirmesini ifade eder. Kooperatifler, kooperatifin gelişimine katkı sağlamak amacıyla üyelerine, çalışanlarına, yöneticilerine yönelik devamlı eğitim, öğretim ve bilgilendirme imkanı sağlarlar. Kooperatifler, kooperatifçiliğin yapısı, düzeni, faydaları hakkında toplumu ve önde gelen toplum üyelerini özellikle de genç kesimi bilgilendirmelerini (İnan,2004,s.53) ifade etmektedir.

Ayrıca kooperatiflerin eğitimi kendileri tarafından vermedikleri ve bunu yetkin kurum ya da kişilerden aldıkları da anlaşılmaktadır. Ayrıca eğitimlerin teorik olmaktan öte pratiğe uygun olmasına da dikkat edildiği görülmektedir.

I Nolu kooperatif” Şuanda bunların hepsini söyleyemem ama epeyce bir eğitim aldık. Bunların hepsinde de ticaret il müdürlüğü ticaret bakanlığı kadın emeği desteklendirme vakfı destekleriyle aldık. Diğer arkadaşlarımda söylemiştir eğitim isimlerini onların hepsini bizde aldık. Eğitimler tabiki uyguladık makine ekipman kullanım eğitiminden dijitalleşmeye kadar işte satış eğiti gıda eğitimi hijyen eğitimi bunların hepsi alınmakta. Bu eğitimleri tüm ortaklar almakta. Eğitimler alanlarına göre alınmakta gıdacı gıda eğitimini alması gibi. Ürün çeşitliliği olduğu için herkes kendi adına göre eğitimini almakta.

Yapılan görüşmeler neticesinde eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir.

Katılımcı kooperatifler faaliyet alanlarıyla ilgili olan eğitimlere katıldıklarını ifade etmektedirler.

I Nolu kooperatif” Faaliyette bulunduğumuz gıda sektörü üzerine Samsun ilindeki kooperatiflerin bir araya gelmesi ile gerçekleştirilen eğitime bizde kooperatif üyelerimizle birlikte katıldık.

II Nolu kooperatif” Eğitimler tabiki uyguladık makine ekipman kullanım eğitiminden dijitalleşmeye kadar işte satış eğitimi, gıda eğitimi, hijyen eğitimi bunların hepsi alınmakta. Bu eğitimleri tüm ortaklar almakta. Eğitimler alanlarına göre alınmakta gıdacı gıda eğitimini alması gibi. Kooperatifimizde farklı faaliyet alanı olduğu için herkes kendi adına göre eğitimini almaktadır.”

IV Nolu kooperatif” kooperatif olarak ben ve ortakların katıldığı eğitimler vardır kooperatifçilik eğitimi ve gıda eğitimine katıldık Ticaret Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu muhasebecilik ve mevzuatı içeren bir eğitim aldık.”

VIII Nolu kooperatif “kooperatifçilik eğitimi ile başladık sulama eğitimleri aldık hem çiftçimiz olduğu için hem de tarımsal bir bölgede olduğumuz için yani tarımsal üreticimiz olduğu için sulama eğitimleri aldık suyun nasıl kullanılması damla sulama gibi onun haricinde tıbbi aromatik bitkiler yetiştiriciliği, bahçe bitkileri yetiştiriciliği, çilek yetiştiriciliği eğitimlerini aldık onun haricinde yine gıda güvenliği, gıda üretiminde hijyen eğitimlerini aldık onun haricinde Tarım İl Müdürlüğü'nden gıda güvenliği eğitimi aldık.”

Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesinin beklentilerini katılımcı kooperatiflerle denk düşmediği noktalar söz konusudur.

III Nolu kooperatif” Kendimiz şahsi olarak eğitim yapmadık.”

IV Nolu kooperatif” Şimdi şöyle söyleyeyim kendi adımıza vermiş olduğumuz bireysel bir eğitimimiz yok.”

V Nolu kooperatif” Şuana kadar biz hiçbir eğitim vermedik.”

VII Nolu kooperatif” Kooperatifimiz henüz eğitim düzenlemedi.”

VIII Nolu kooperatif” Kooperatif olarak bir eğitim vermiyoruz.”

IX Nolu kooperatif”Bizim kooperatif olarak gerçekleştirdiğimiz bir eğitim yok.”

Kooperatifler için düzenlenen eğitimlere kooperatif ortakları tarafından katılım sağlandığı görülmektedir.

I Nolu kooperatif” ... gerçekleştirilen eğitime bizde kooperatif üyelerimizle birlikte katıldık.”

III Nolu kooperatif” Düzenlenen eğitimlere katıldık. Eğitime katılmak isteyen herkesi eğitime götürdük.”

IV Nolu kooperatif” kooperatif olarak ben ve ortakların katıldığı eğitimler vardır. Genelde eğitim olduğu zaman eğitimi veren taraftan sadece yönetim kurulu katılacak ifadesi kullanıldığı zaman yönetim kurulu katılıyor onun dışındaki eğitimleri biz duyuru yapıyoruz kendi ortaklarımıza katılmayı arzu eden ortaklarımızın katılımlarını sağlıyoruz.”

V Nolu kooperatif” Biz de kooperatif olarak Samsun’da düzenlenen her eğitime tüm üyelerimizle katılıyoruz.”

VI Nolu kooperatif” Eğitim programlarına katılım sağlıyoruz. Üyelerden katılmak isteyenler her eğitime katılabiliyor.”

VII Nolu kooperatif” Mümkün olduğunca açıkçası ben herkesin eğitime katılmasını istiyorum bir eğitim olduğunda bu tarz durumlarda bilgilendirme yapıyorum arkadaşlarıma ama onlar gelemese de ben mümkün olduğu sürece eğitimlere katılmaya çalışıyorum onların adına onları da bilgilendiriyorum ama ilk bir eğitimden haberdar olduğumuzda bilgilendirmeyi kesinlikle hepsine yapıyorum uygunluk durumuna göre geliyorlar ya da gelemiyorlar gelemeseler de eğitimlere ben katılıyorum.”

VIII Nolu kooperatif” Eğitimlerimize biz mümkün mertebe tüm kooperatif üyelerimiz olarak katılıyoruz.”

IX Nolu kooperatif” Ticaret il müdürlüğünün ya da ticaret kalkınmadın programları oluyor bir kişi davet ediliyor bunlara başkan ya da yardımcılarından birisi katılım sağlıyor. Katılan arkadaş programlardan aldığı bilgi ve tecrübeleri diğer üyelere aktarıyor.”

Katılımcı kooperatiflerin eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesine ilişkin verdikleri yanıtlardan yola çıkarak, kooperatiflerin eğitim vermedikleri ancak kooperatifçilik ile ilgili eğitim aldıkları anlaşılmaktadır. Genel olarak;

Kooperatiflerin Eğitim Yöntemleri: Kooperatifler, üyeleri, çalışanları ve yöneticileri için eğitim, öğretim ve bilgilendirme faaliyetleri düzenler. Bu eğitimler genellikle teorik değil, pratiğe yönelik olup, kooperatiflerin faaliyet alanlarına özgü içerikler sunmaktadır. Eğitimler, genellikle kooperatifler tarafından sağlanmakta ve bazen dışarıdan yetkin kişiler veya kurumlar tarafından sunulmaktadır.

Eğitim Konuları: Eğitimler, kooperatiflerin faaliyet gösterdiği sektörlerle özgü olarak düzenlenmektedir. Örneğin, gıda sektörü ile ilgili hijyen, gıda güvenliği, ürün çeşitliliği, dijitalleşme, makine kullanım eğitimi gibi konularda eğitimler verilmektedir. Ayrıca, tarım kooperatifleri sulama, bitki yetiştiriciliği gibi tarımsal eğitimlere de katılmaktadır.

Eğitimlere Katılım: Katılımcı kooperatiflerin çoğu, düzenlenen eğitimlere katıldıklarını ve katılımı sağlamak için duyurular yaptıklarını ifade etmektedir. Eğitimlere katılmak isteyen üyeler, kooperatif tarafından bilgilendirilmekte ve katılım sağlanmaktadır. Ancak bazı kooperatifler, yalnızca yönetim kurulunun katılmasını

sağlarken, bazıları ise tüm üyelerinin katılımını teşvik etmektedir.

Eğitim Vermek: Bazı kooperatifler, eğitim veren bir rol üstlenmemektedir. Birçok kooperatif, eğitim alırken, kendi üyelerine eğitim vermediklerini belirtmiştir. Bu durum, kooperatiflerin dışarıdan alınan eğitimi daha çok içselleştirdiğini, ancak bireysel eğitim vermede genellikle bir boşluk bulunduğunu göstermektedir.

Eğitimlerin Etkinliği ve Katılımcı Görüşleri: Katılımcılar, eğitimlerin sektörel bilgi ve becerilerini artırmada etkili olduğunu belirtmektedir. Ancak, bazı kooperatifler için eğitimler yalnızca bir katılım biçimi olarak kalmakta ve eğitimin daha derinlemesine uygulanmasına yönelik adımlar atılmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak; Kooperatifler, üyelerinin eğitimine önem verse de, eğitim verme noktasında eksiklikler bulunmaktadır. Katılımcıların çoğu, düzenlenen eğitimlere katılmakta ve bu eğitimleri sektörel fayda sağlamak için kullanmaktadır. Ancak kooperatiflerin kendi içlerinde eğitim vermemeleri, eğitimin yalnızca dışarıdan alınan bilgiyle sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Kooperatifler, daha geniş kapsamlı ve sürekli eğitim programları sunarak kendi kapasite ve etkilerini artırabilirler.

4.8.2.6. Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesi

Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, kooperatiflerin üyelerine karşı daha iyi hizmet ortaya koymak için farklı kooperatiflerle işbirliği yapması gerektiğini belirtir. Kooperatiflerin rekabet edebilmeleri için işbirliği içinde olmaları gerekir (Özcan,2007,s.90).Kapsam olarak geniş bir ilke olan kooperatifler arasında işbirliği ilkesi dünyada gerçekleşen sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak genişlemiştir. Bu ilkenin var olması halinde ekonomik, teknik, eğitim gibi amaçlarını kooperatif yerine getirebilir. Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, üyelerine fazla ve etkili hizmet sunmaya nazaran dünyada bulunan farklı kooperatiflerle iş ve yatırım yapma amacıyla hem ulusal hem de uluslararası alanda kooperatifçiliğin gelişim hareketini güçlendirmeyi amaçlamayı ifade etmektedir(Aktaş,2007,s.20).

Yapılan görüşmeler sonunda genel manada bir işbirliği söz konusu olmakla birlikte bazılarının henüz böyle birlik inşaa etmedikleri görülmektedir. Bunların diğerlerine göre genç kooperatifler oldukları da görülmektedir.

I Nolu kooperatif” Biz her türlü işbirliğine hazırız ama bu zamana kadar herhangi bir iş teklifi almadık. Bizlerde bir iş teklifi almak için teklifte bulunamadık. Çünkü onlar daha önce kurulmuş

kooperatiflerdi

Bazı kooperatifler yukarıdakine nazaran iş birliklerini başka şehirlerle de kurabilmişlerdir. Buradan anlaşıldığına göre işbirlikleri tamamen tecrübe ile de alakalıdır.

II Nolu kooperatif” Evet. Biz yedi kooperatifiz aslında. Samsunda olması da gerekmez mesela Siirtte'ki bir kooperatif nar ekşisi ürettiyor ben üretmiyorum onun nar ekşisini alıyorum satıyorum bir sipariş aldığım zaman hep beraber bir araya gelip genel kurulda bunları nasıl yaparız karşılayabilir miyiz karşılayamaz mıyız nerede yaparız şeklinde ortak bir karar alıp üretimini yapıyoruz.

İşbirliklerinin teorik bilgi alışverişine bağlı olması yanında zaman zaman yaşanan stok sıkıntısına bağlı ürün alışverişine de ulaşabildiği görülmektedir. Bu her kooperatifin daha geniş bir ürün ağına sahip olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

V Nolu kooperatif” Her kooperatifle iş birliği içerisine girmeyi sağlıyoruz. Üyelerimiz içinde uyumlu çalışmayı önemseydiğimiz gibi diğer kooperatiflerimizle de bir uyum içinde olmaya çalışıyoruz. Bir birlerimizden hem ürün alışverişi hem fikir alışverişi stoklarımız yetersiz ise iletişime geçerek birbirimizin eksikliğini tamamlamaya çalışıyoruz. Tabi ki aynı kalitede yapılıyorsa, müşteriyede bu bilgiyi veriyoruz bunu biz üretmedik ancak aynı reçete ile aynı kalitede şu firma yaptı diye bilgisini veriyoruz.”

İş birliğinin kurulmasında kadın kooperatiflerinin daha zor bir seçenek olduğu da düşünülmektedir.

VII Nolu kooperatif” Kadın kooperatiflerinde işbirliği biraz zor altını çizmek isterim niye olduğunu bilmiyorum ama kooperatifler arasında bir rekabet mi diyelim ben bireysel kurduğum ilişkilerle bunu yapmaya çalışıyorum ama genel olarak kooperatifler arasında işbirliğini çok göremedim.

Kooperatifler arası işbirliği ilkesi, kooperatiflerin daha iyi hizmet sunabilmesi için önemlidir. Yapılan görüşmelerde, genel olarak kooperatiflerin işbirliğine açık oldukları ancak bazı kooperatiflerin henüz bu işbirliğini kuramadığı görülmüştür. Özellikle daha tecrübeli kooperatifler, farklı şehirlerle işbirlikleri geliştirmişken, genç kooperatifler henüz bu noktaya gelmemiştir. Ayrıca, işbirlikleri bazen bilgi ve ürün alışverişine dayalı olurken, kadın kooperatiflerinin işbirliği konusunda zorluklar yaşadığı ifade edilmiştir. Katılımcıların verdiği yanıtlardan, kooperatiflerin işbirliği faaliyetlerinin sınırlı olduğunu ancak bu konuda istekli oldukları anlaşılmaktadır.

4.8.2.7. Toplumsal Sorumluluk İlkesi

Toplumsal sorumluluk ilkesi, kooperatifler ortaklar tarafından kabul edilip onaylanan politikalarla toplumların devamlı gelişimini sağlamaya, toplumu oluşturan bireylere ekonomik yönden fayda sağlamaya ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya çalışır, bunu sağlayan kooperatifler ortaklarına hatta ortak olmayanlara bireylere bile fayda sağlamış olduğunu ifade etmektedir(Aktaş,2007:22).

Katılımcı kooperatiflerin kadın istihdamına katkı sağladıkları görülmektedir.

II Nolu kooperatif” biz faaliyetten yapılan en büyük katkı sosyal alanda kadınlara destek olmak. Yani evinde oturup emeğini nasıl değerlendireceğini bilmeyen evine para sokamayan para kazanamayan kadınların para kazanmasının yolunu açması kooperatiflerin en önemli amacı ve en büyük kadına sağladığı artıdır.”

III Nolu kooperatif” Kuruluş amacı kadın istihdamını desteklemek.”

IV Nolu kooperatif” Toplumsal katkı olarak bir kere farkındalık yarattığımızı düşünüyorum ortaklarımız özellikle ev hanımlarından oluştuğu için evlerini ekonomik olarak bir katkı sağlıyorlar.”

V Nolu kooperatif” Kadınlarımıza ekonomik olarak katkıda sağlamakta en büyük katkılarımızdan olarak görmekteyiz.”

VI Nolu kooperatif” İstihdamı sağlanan ortakların kooperatif içinde birlik ve beraberliği öğrenmekte iş dünyasını süreçlerini ticaret yapmanın yollarını daha fazla kişiye ulaştırarak ekonomik ya da kültürel gelişmeyle hane ekonomisine katkı sağlamıştır.”

VII Nolu kooperatif” Kadın istihdamı da sağlıyoruz tarımsal üretim olduğu için günlükçi dediğimiz günlük olarak çalışan tarımsal üretimde kadınlara çok ciddi bir istihdam sağladık.”

VIII Nolu kooperatif” Kooperatifimizin kadınlarda bir heves bir istek uyandırdığını düşünüyorum şu an belki tam anlamıyla beklediğimiz, istediğimiz ve hedeflediğimiz yerde değiliz ama ilerleyen zamanlarda ben kadın istihdamıyla beraber kadınların sosyo-ekonomik yaşantısına da büyük katkılar sağlayacağını düşünüyorum. Kendi içimizdeki arkadaşlar için de şu an bunu görüyoruz.

IX Nolu kooperatif” Bizler çalışmayıp evde olan kadınlara bir ekmek kapısı bir gelir kazanmasını sağlıyoruz.

Katılımcı kooperatiflerin üyelerine karşı sosyal anlamda destekleri söz konusudur.

II Nolu kooperatif” Faaliyette bulunduğumuz süre içerisinde yapılan en büyük katkı sosyal alanda kadınlara destek olmak.”

IV Nolu kooperatif” üyelerimizin sosyalleşmelerine de katkı sağladığımızı düşünüyorum.”

V Nolu kooperatif” En güzel katkı kadınların birbiriyle iletişimi ve bu zamanı kaliteli geçirmiş olmaları.

VI Nolu kooperatif” Biz daha çok ev hanımlarını gelmesini istiyoruz ki kendileri de sosyalleşebilsinler.”

VIII Nolu kooperatif” sadece parasal olarak da düşünmeyelim bazı toplantılara gidiyoruz geliyoruz bizim toplumumuzda çevrede önemli bir etken ya da motivasyon gidip gezdiğimiz yerleri gördüklerinde kadınlarımızda sosyalleşme hevesi ve isteği uyandırdığını düşünüyorum.

Kooperatiflerin istihdama katkı ve kendi üyelerine yönelik olarak sosyal faydaları olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunun yanında kooperatiflerin toplumsal katkı sağlamak konusunda özellikle yaşadıkları zorluklara bağlı olarak sıkıntılar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu da toplumsal katkı konusundaki umutlarını zayıflatmaktadır.

II Nolu kooperatif” Şuanda toplumsal katkımız var dersek iddialı olmuş oluruz. Çünkü şuanda faaliyette olan bir kooperatif değiliz. Ama biz faaliyetten yapılan en büyük katkı sosyal alanda kadınlara destek olmak. Yani evinde oturup emeğini nasıl değerlendireceğini bilmeyen evine para sokamayan para kazanamayan kadınların para kazanmasının yolunu açması kooperatiflerin en önemli amacı ve en büyük kadına sağladığı artıdır.”

Genel manada istihkam katkısı haricinden en önemli katkı olarak girişimcilik noktasındaki katkı sundukları anlaşılmaktadır. Bunun da köylere ve bölgeye vizyon sağladığı düşünülmektedir.

VII Nolu kooperatif” Biz ayrıca girişimciyiz ve girişimci olduğumuz için de şöyle bir katkı söyleyebilirim yeni spesifik farklı ürünleri bölgemizde deneyerek aslında tabii bunun birileri deneyecek birileri görecektir bundan para kazanılıyor mu bakacak ona göre dikim yapacaklar gibi mesela ben aronya meyvesini diktim ve güzel de bir talep gördüm sonra tabii bunu görenler aronya dikmek istediler şu anda yenilikçi anlamda bir örnek oluyor kooperatifimiz böyle bir katkımız oldu çevre, biz kadın istihdamı da

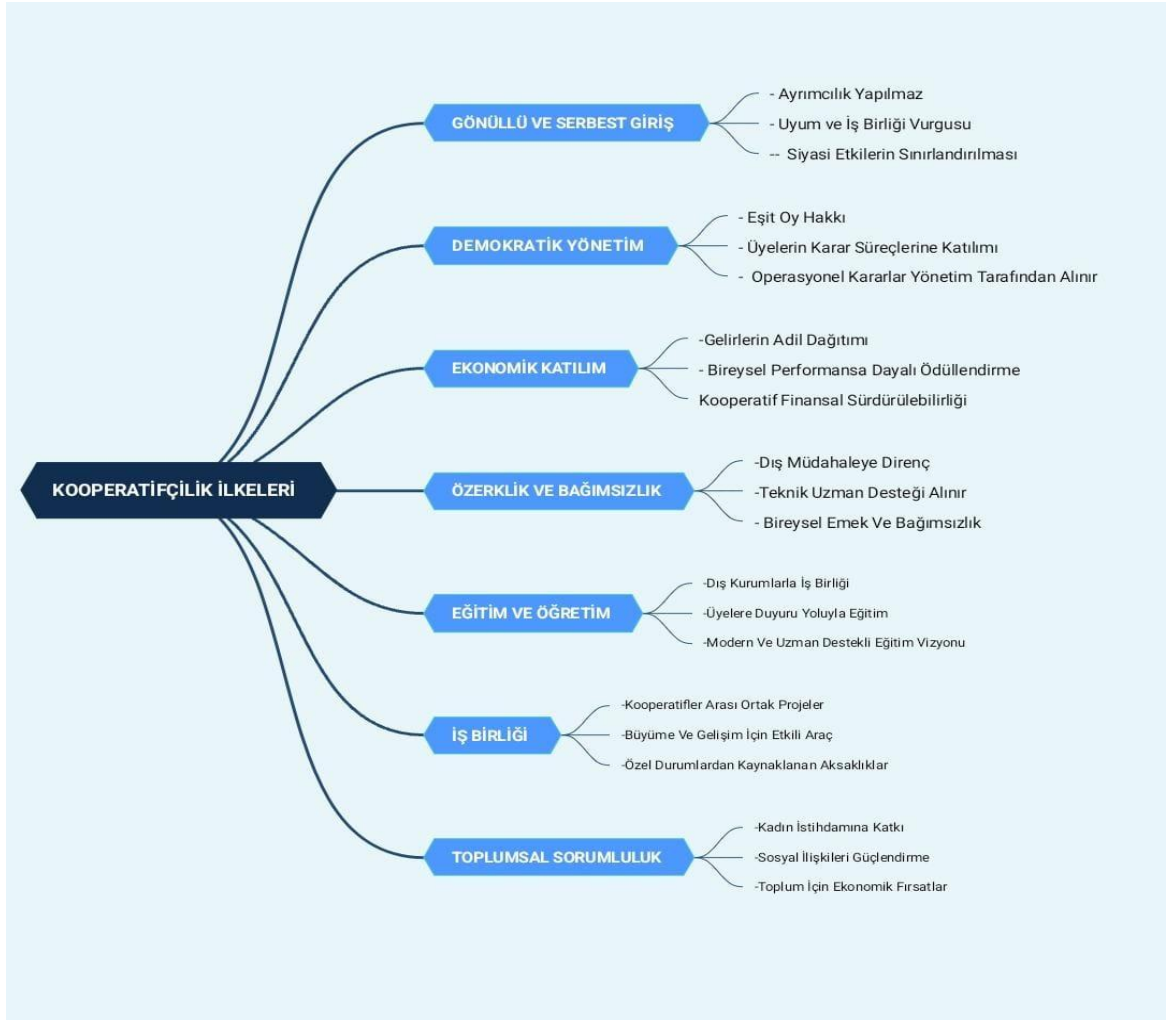
sağlıyoruz tarımsal üretim olduğu için günlükçü dediğimiz günlükçe olarak çalışan tarımsal üretimde kadınlara çok ciddi bir istihdam sağladık

Katılımcı kooperatif yöneticilerinin sosyal sorumluluk bilincine sahip oldukları görülmektedir. Ancak verilen yanıtlardan yola çıkılarak sosyal katkıların ana faaliyet konularına bağlı olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Katılımcı kooperatifler toplumsal sorumluluk ilkesine büyük önem vermekte ve özellikle kadın istihdamına ciddi katkılar sağlamaktadır. Kooperatifler, ev hanımlarına ekonomik bağımsızlık kazandırmak ve onları iş gücüne katmak amacıyla faaliyet gösterirken, üyelerinin sosyalleşmesine de destek olmaktadır. Ayrıca, kooperatifler, yenilikçi girişimcilik anlayışı ile bölgesel kalkınmaya katkı sağlamakta ve çevrelerine vizyon kazandırmaktadır. Ancak, bazı kooperatifler, faaliyette bulundukları dönemde toplumsal katkı sağlama konusunda zorluklarla karşılaşmış ve bu durum, sosyal katkıların sınırlı olmasına yol açmıştır. Kooperatif yöneticileri sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmekte, ancak bu katkılar genellikle kooperatifin faaliyet alanlarına ve karşılaşılan zorluklara bağlı olarak şekillenmektedir.

4.8.3. Kooperatifçilik İlkelerinin Uygulama Düzeylerine İlişkin Genel Görünüm

Katılımcıların verdikleri yanıtlardan yola çıkarak kooperatifçilik ilkelerinin nasıl uygulandığı hususunu görselleştirmek amacıyla bir zihin haritası oluşturulmuştur. Bu harita, Samsun ilindeki kadın kooperatifleriyle yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan bulguları bir arada sunmaktadır. Zihin haritası, kooperatifçilik ilkelerine dair temel başlıkları ve bu başlıklar altındaki uygulamaları görselleştirmekte, bu ilkelerin saha çalışmasındaki yansımalarını organize bir şekilde göstermektedir.

Şekil 2. Kooperatifçilik İlkeleri Zihin Haritası

Zihin haritasında görüldüğü üzere, Samsun'daki kadın kooperatifleri genel olarak kooperatifçilik ilkelerine bağlı kalmaktadır. Ancak bu bağlılık, ilkelerin uygulanma düzeylerinde farklılıklar göstermektedir. Haritaya göre:

Gönüllü ve serbest giriş ilkesi, genellikle üyelik süreçlerinde ayrımcılık yapılmaması ve iş birliği uyumu ile öne çıkmaktadır. Eğitim ve öğretim ilkesi, dış kurumlara bağımlı kalınarak uygulansa da üyelerin gelişimi için modern bir vizyon sunmaktadır. Toplumsal sorumluluk ilkesi ise, kadın istihdamına ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik olumlu etkilerle dikkat çekmektedir.

Bu harita, kooperatiflerin güçlü yönlerini ve gelişime açık alanlarını görselleştirerek, gelecekteki çalışmalar için bir rehber niteliği taşımaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın sonucunda, Samsun ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatiflerin genel olarak kooperatifçilik ilkelerini benimsedikleri ve uygulamaya çalışacakları öngörülmektedir. Ancak, kooperatiflerin bu ilkeleri uygulama düzeyleri arasında farklılıklar olacağı öngörülmektedir. Özellikle, gönüllü ve herkese açık üyelik, demokratik denetim ve topluma karşı sorumlu olma gibi ilkelerde bazı kooperatiflerin daha etkin olacağı, ancak ekonomik katılım ve eğitim, öğretim, bilgilendirme gibi alanlarda eksiklikler bulunacağı öngörülmektedir. Kooperatiflerin daha etkili ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için bu ilkelerin tüm yöneticiler tarafından daha iyi anlaşılması ve uygulanması gerekeceği öngörülmektedir. Ayrıca, kooperatiflerin üyelerine ve topluma sağladığı faydaları artırmak amacıyla kooperatifler arası işbirliğinin güçlendirilmesi ve eğitim faaliyetlerine daha fazla önem verilmesi gerekeceği öngörülmektedir. Bu bulguların, hem mevcut kooperatiflerin gelişimine katkı sağlayabileceği hem de yeni kurulacak kooperatifler için yol gösterici olacağı öngörülmektedir. Bu araştırmada, kooperatifçilik ilkelerine yönelik olarak katılımcı kooperatiflerin faaliyetleri ve uygulamaları incelenmiştir. Bulgular, kooperatiflerin ilkelerine bağlılık düzeylerinin yüksek olduğunu ancak her bir ilkenin uygulanmasında farklılıklar olabildiğini göstermektedir. Bu noktada her bir ilkeye dair varılan sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir.

Katılımcı kooperatifler, gönüllü ve serbest giriş ilkesini uygulama konusunda genel bir hassasiyet göstermiştir. Kooperatifler, ayrımcılık yapmaksızın her bireye katılım şansı sunduklarını belirtmiş, ancak faaliyet alanlarına uygun üyelerin seçilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Özellikle üyelerin beceri ve faaliyet uyumluluğuna yönelik ön değerlendirme süreçlerinin yaygın olduğu görülmüştür. Bu uygulama, kooperatiflerin uyum ve iş birliği sağlama kaygılarını gidermeye yönelik olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, siyasi görüşlerin etkisinin sınırlanması gerektiğine dair kaygılar, bazı kooperatiflerde gözlenmiştir. Bu durum, kooperatiflerin tarafsızlığını koruma çabası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca özellikle taşrada kooperatiflerin temsil hakkı konusunda yeterli yetkinliğe sahip olmayan paydaşları bu noktada eğitime çabaları da dikkat çekicidir. Sendikavari dış temsilci tercihleri önemli bir ayrıntı olarak düşünülmelidir. Bir

anlamda iş hayatındaki bu katılım geniş anlamda ülke yönetimine olan katılımı da eş değerdir. Yani kooperatifler bir demokrasi simülasyonu da sunmaktadır.

Araştırma, tüm katılımcı kooperatiflerin demokratik yönetim ilkesini uyguladığını ve üyeler arasında eşit oy hakkının sağlandığını göstermiştir. Yönetim kurullarının üyeler tarafından seçilmesi, üyelerin karar alma süreçlerine katılımını sağlamıştır. Ancak, karar mekanizmalarının tamamında üyelerin yer almadığı, günlük operasyonel kararların yönetim kurulları tarafından alındığı tespit edilmiştir. Bu durum, demokratik yönetim ilkesinin pratikte uygulanabilirliğini artırmak için gereken bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

Kooperatifler, ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelirlerin adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktadır. Üyelerin bireysel satışlarından kooperatiflere belirli bir oran aktarmaları, kooperatiflerin finansal sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Bununla birlikte, üyeler arasında ekonomik katkının eşit olmasına yönelik çabaların olduğu görülmüştür. Bu durum, ekonomik katılım ilkesinin uygulanmasında adaletin sağlandığını göstermektedir. Burada önemli nokta bireysel performansın genel üzerinden ödüllendirilmemesidir. Yani kooperatife aktarılan mebla sonunda kişinin bireysel başarısı kendine ödenmektedir. Eşitlikten öte adil bir düzenlenmenin yapıldığı görülmektedir.

Kooperatiflerin büyük çoğunluğu özerklik ve bağımsızlık ilkesine bağlılık göstermekte, dış müdahalelere karşı dirençli bir yönetim yapısı sergilemektedir. Bununla birlikte, karar alma süreçlerinde dış uzmanlardan destek alınması, bu ilkenin uygulanmasında esneklik sağlandığını göstermektedir. Özellikle teknik bilgi ve uzmanlık gerektiren konularda danışmanlık alınması, kooperatiflerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Ayrıca özerkliğin kooperatife bağlılık üzerinden değil bireysel temsil ve emek üzerinden sağlanması da değerlidir. Yani üyeler kooperatif üyeliği sebebi ile bireysel emek kaybına uğramamakta hem temsile katılmaları hem de ödemelerini bireysel performans üzerinden almaları sebebi ile de özerkliklerini korumaktadırlar.

Kooperatiflerin eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılım gösterdiği ancak kendi bünyelerinde eğitim düzenleme konusunda yetersiz kaldıkları görülmektedir. Eğitimlerin genellikle dış kurumlar tarafından sağlandığı ve bu eğitimlerin duyurular yoluyla

kooperatif üyelerine iletildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, eğitim ve öğretim ilkesinin uygulanmasında dış kaynaklara bağımlılık olduğunu göstermektedir. Ya da başka bir bakış ačısı ile dışınıldığında kooperatifin eğitimi kendi yetişmişliklerine indirgemediği bunun yerine konuyu bir vizyon haline getirerek uzmanlarca sağladığı da görölmektedir. Bu yol kooperatiflerin sadece gelir güvenliği sağlamadığı bunun yanında da çađa ayak uydurma konusunda bir dayanak haline geldiği fikrini güçlendirmektedir. Yani belki de sadece modern eğitimi pratik manada almak için dahi kooperatife eklenmek önemli bir gelecek tasavvuru olarak durmaktadır.

Katılımcı kooperatifler, iş birliği ilkesine yönelik spesifik uygulamalardan bahsetmemiştir. Ancak bu ilkenin, kooperatiflerin büyüme ve gelişim süreçlerinde etkili bir araç olabileceği değerlendirilmektedir. Yine bazı kooperatiflerin zaman zaman başka illerdeki kooperatiflerle dahi ortak projeler yürüttükleri anlaşılmaktadır. Aksaklıkların da kooperatiflerin -kadın kooperatifleri gibi- özel durumlarından kaynaklandığı görölmektedir.

Kooperatiflerin kadın istihdamına yönelik önemli katkılar sağladığı ve üyelerinin sosyal entegrasyonunu desteklediği tespit edilmiştir. Özellikle ev hanımlarına ekonomik fırsatlar sunulması, toplumsal sorumluluk ilkesinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, kooperatiflerin üyeleri arasındaki sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi ve motivasyon artırıcı etkinlikler düzenlemesi, toplumsal faydayı artıran önemli uygulamalar olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında bazı kooperatiflerin spesifik ürünler ile köyleri tanıştırmaları, mesleki eğitime katkı sağlamaları, köyler arasında iletişimi arttırmaları gibi konular açısından ciddi sorumluluklar aldıkları da görölmektedir.

Sonuç olarak; kooperatiflerin temel ilkeleri genel olarak uygulanmakta ancak uygulamalarda belirli farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar, kooperatiflerin faaliyet alanlarına, üye profillerine ve yerel dinamiklere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ayrıca faaliyet alanları ve yöneticilik ilkeleri ile kuruluş amaçlarına göre değişmektedir ki bu da normaldir.

Kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınmaya ve toplumsal faydaya katkıda bulunmak

için ilkelerine bağlı kalmaları, bu kuruluşların etkinliğini artırmak için kritik öneme sahiptir. Araştırma bulguları, kooperatiflerin özellikle eğitim, iş birliği ve toplumsal sorumluluk ilkeleri üzerinde daha fazla çalışma yapması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yani ar-ge olarak bilinen pratik öncesi araştırmaların sıklaştırılması ve eylem planlarının ortak katılımlı toplantılarla belirlenmesi oldukça önemlidir. Ve elbette saha çalışmaları da çok önemlidir.

Bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. İlk olarak, araştırma sadece Samsun’ da faaliyet gösteren kadın kooperatifleri ile sınırlıdır, bu nedenle elde edilen bulguların genellenebilirliği sınırlı olabilir. Yine sosyolojik verilerle desteklendiği takdir Karadeniz bölgesine dair genel sonuçlar ortaya koyması da mümkündür. İkinci olarak, çalışmada kullanılan nitel veri toplama yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcıların subjektif görüşlerine dayanmaktadır; bu durum, elde edilen verilerin nesnelliğini kısmen kısıtlayabilir. Bu kaçınılmaz olmakla birlikte sundukları açısından kısıtlayıcı durmaktadır. Üçüncü olarak, araştırma kapsamında yalnızca yöneticilerin görüşlerine başvurulmuş olup, üyelerin ve diğer paydaşların görüşleri değerlendirilmemiştir; bu da bulguların bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmasını sınırlandırabilir. Belki ilerleyen zamanlarda yapılacak başka bir araştırmada üyelere de uygulanacak bir mülakattan elde edilecek veriler ile bu sorun giderilebilecektir. Son olarak, zaman ve kaynak kısıtları nedeniyle bazı kooperatiflerin araştırmaya dahil edilememesi, çalışmanın kapsamını daraltmış olabilir. Bu kısıtlar, araştırmanın bulgularının dikkatli yorumlanması gerektiğini göstermektedir.

Gelecek çalışmalar için, kooperatifçilik ilkelerinin uygulanabilirliğini ve bu süreçte karşılaşılan zorlukları ele alan derinlemesine araştırmalar yapılması önerilmektedir. Bu bağlamda, vaka analizleri ile ilkelerin hayata geçirilmesine yönelik pratik çözümler sunulabilir. Ayrıca, kooperatiflerde düzenlenen eğitim ve bilgilendirme programlarının üyeler üzerindeki etkileri incelenerek, bu tür eğitimlerin bilgi düzeylerini ve performansı artırma potansiyeli araştırılabilir. Kooperatifler arası iş birliğinin ekonomik, sosyal ve kültürel faydalarını inceleyen çalışmalar, bu iş birliği mekanizmalarının nasıl geliştirileceğine dair önemli veriler sunabilir. Bunun yanı sıra, sorumluluk projelerinin, özellikle kadın istihdamı ve sosyo-ekonomik kalkınmaya katkılarının değerlendirilmesi, bu projelerin etkililiğini artırmaya yönelik stratejilere ışık tutabilir.

Dijitalleşme süreçlerinin ve teknoloji kullanımının kooperatiflerin verimliliği üzerindeki etkilerinin araştırılması, özellikle kooperatiflerin dijital dönüşüm süreçlerine adaptasyonu için yol gösterici olabilir. Üye katılımını artırmaya yönelik modellerin geliştirilmesi ve bu modellerin pilot uygulamalarının incelenmesi, kooperatif yönetiminde daha aktif bir katılımı teşvik edebilir. Farklı sektörlerde ve bölgelerde faaliyet gösteren kooperatiflerin uygulama şekillerini karşılaştıran çalışmalar ise bölgesel ve sektörel dinamiklerin kooperatifçilik üzerindeki etkilerini anlamaya katkı sağlayabilir. Bunun yanında, kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıları ve çevresel etkileri üzerine odaklanılmalı, özellikle çevre dostu üretim ve tüketim modelleri geliştiren kooperatiflerin başarı hikâyeleri incelenmelidir. Kooperatiflerin sosyal ve kültürel sermaye üzerindeki etkilerini ele alan araştırmalar, bu yapıların toplumsal dayanışmaya olan katkılarını daha iyi anlamaya olanak tanıyabilir. Son olarak, kooperatiflerin faaliyetlerini etkileyen yasal ve politik çerçevelerin analiz edilmesi, bu çerçevelerin kooperatifçilik ilkelerine uygunluğunu değerlendiren çalışmalarla desteklenmelidir. Özellikle yerel yönetimlerin kooperatiflere sağladığı desteklerin incelenmesi, bu alanda daha etkin politikalar geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu çalışmaların hem teorik hem de pratik çıktılar sunması, kooperatiflerin etkinliğini artırmaya yönelik önemli adımlar atılmasını sağlayacaktır.

Tüm bunların yanında kooperatifçiliğin tanımının yeniden ve sıklıkla yapılması, tarihinin bilinmesi buna dair AB projelerinin inşasında konunun fayda noktasındaki eksikliklerinin giderilmesi açısından faydalı olacaktır. Kooperatif hem bir hak hem de mühim bir verimlilik arttırıcı çalışma alanıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında köy enstitüleri ile sağlanmaya çalışılan yetişmiş ve yönetime katılmış köylü tipinin inşası yanında bu çalışmaya konu olan köylü kadın katılımının katılımcılığının arttırması da çok ciddi bir toplumsal meseledir. Üretimde, eğitimde, köy ve şehir de güçlü kadın profilinin yeniden inşasında kooperatifler mühim bir rol üstleneceklerdir.

Öneriler

- Kooperatifler, temel ilkelerine genel olarak bağlıdır ancak uygulamalarda farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar, kooperatiflerin faaliyet alanları, üye profilleri ve yerel koşullara göre değişiklik gösterebilir.

- Kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal fayda sağlama açısından eğitim, işbirliği ve toplumsal sorumluluk gibi alanlarda daha fazla çalışma yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

- Kooperatiflerin daha etkin ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilmesi için kooperatifçilik ilkelerinin daha iyi anlaşılması ve uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

Çalışma, kooperatiflerin gelişimi için önemli bir yol haritası sunarken, gelecekteki araştırmaların daha geniş katılımlı, derinlemesine çalışmalar olması gerektiğini önermektedir. Ayrıca, kooperatiflerin dijitalleşme ve teknoloji kullanımı gibi modern unsurları da araştırarak verimliliklerini artırmalarına yardımcı olacak stratejiler geliştirilmelidir.

Bu araştırma, kooperatiflerin sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkı sağlayabileceği konusunda fikir verirken, kooperatifçilik anlayışının toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve ekonomiye katkı sunan önemli bir model olduğunu da vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adar,A., Dedeoğlu,S.(2023). Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Kadınların Güçlenmesine Etkisi. *fe Dergisi*. 15:8-49.
- Alpaslan, H.İ, *Tüketim Kooperatiflerinde Kart Sistemi ve Muhasebeleştirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2004
- Altuğ, O.“Kooperatifçilik Üzerine”, Kooperatif Dünyası Dergisi, Ankara, Sayı.282 (Eylül 1994), s.3.
- Aktaş, C. (2007). *Türkiye’de kooperatifçilik eğitiminin gelişimi* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi.
- Atasoy, Ö. A. (1990). Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi, Konut Yapı Kooperatiflerinin Sorunları Ve Çözüm Önerileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(9), 171-188.
- Bal, Ö.(2002). *Perakendeci Bir İşletme Olan Tüketim Kooperatiflerinde Veri Tabanına Dayalı Pazarlama Sistemi Ve Orko Üzerinde Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bekar, E. (1997). *Özel Öğretim Kurumları ve Kooperatifleşme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bektaş, S., 2016, *Biga İlçesinde Süt Üretim Kooperatiflerinin Etkinlik ve Verimlilik Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Çanakkale (yayımlanmamış).
- Bilgin,N.&Tanıyıcı,Ş.(2008).*Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,2008(2),136-156.
- Can Mf, Sakarya E.(2012) Historical develoment, economic impoerte and current status of agriculture and livestock cooperatives in turkey and around the World. *Vet Hekim Derg*.83(1):s.27-36.

- Cenkış, S. (2014). Kooperatif ve Birliklerde Profesyonel Yönetime Geçiş. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*. 129, 1-7.
- Çıkın, A., Karacan,(1994) A.*Genel Kooperatifçilik* (s.32). İzmir: Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi.
- Çıvgın, H. (2011). *Charles Fourier: Kuramı ve Ekolojik Kriz Ortamında Bir EkoFilozof Olarak Okunabilme İmkânları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı.
- Doğan, N.Ö. ve Ersoy, Y. (2017). Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Swot Analizi: Uşak İli Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52, Özel Sayı, 952-969.
- Erçin, F, Mustafa Kemal ATATÜRK ve Türk Kooperatifçiliği, Derin Yayınları, İstanbul, 2006
- Everest, B. (2018). *Türkiye’de Kooperatifçiliğin Nicelik, Mevzuat Ve Kamu Yönetimi Boyutlarıyla İrdelenmesi*. *Third Sector Social Economic Review*, 53(3), 1008
- Everest, B., & Yercan, M. (2016). Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılamaları üzerine bir araştırma: Tarım kredi kooperatifleri örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 53(1), 67-73.
- Everest, B., Yavaş, A., Tatar, E., İlker, A. C. A. R., & ÇAKAR, F. (2019). Çiftçilerin Kooperatifçilik eğitimi alma isteğini etkileyen faktörler: Çanakkale ili örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34(1), 40-46.
- Geray, C. (1992). *Kooperatifçiliğin Dünya’daki ve Türkiyedeki Nicel Gelişimi*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47(01). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001544
- Geray, C. (2014). *Kooperatifçilik*, Ankara: Nika Yayınları.
- Geray, Cevat (2014), *Kooperatifçilik*, Ankara: Nika Yayınları.

Guo, X., Schmit, T. M., & Henahan, B. M. (2008). Rural Supply and Marketing Cooperatives in China: Historical Development, Problems, and Reform. *Journal of Rural Cooperation*, 36(886-2016-64652), 157-174.

Güloğlu, T., & Korkmaz, A. (2011). *Kooperatifçilik İlkeleri, Küreselleşme Ve Kooperatifçilikte Yeni Eğilimler*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55(1), 811-831.

Gülpak, M. (1997), *Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Gelişimi ve Bu Gelişimde Ahmet Hamdi Başar’ın Yeri ve Önemi*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE.

Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı (2012), Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016 (TÜKOSEP), Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Ankara.

Hans Steiner,, *Az Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifler ve Devlet*, Celal Uzel, Haluk Uzel. 1. Basım. İstanbul. 1966. s.30.

Hazar, N. *Kooperatifçilik Tarihi*. Ankara: Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Yayınları No.1.1970

<https://www.tarimkredi.org.tr/kurumsal/temel-%C4%B1lkeler/kooperatifcilik-%C4%B1lkeleri/>, Erişim tarihi 18.06.2023

International Cooperative Allience, “What is a Cooperative?”, <https://www.ica.coop/en/cooperatives/what-is-a-cooperative>, İndirilme tarihi: 28.08.2023

İnan, H. 2008; ... *Kooperatifçilik*. Ankara: Nika Yayınevi.

İnan, İ. Hakkı (2004), Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası,2004,s.53.

İnan, İ. Hakkı (2008). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli. İstanbul: İTO Yayınları.

Kanyılmaz P, E. (2010). Kooperatif Birliklerinin Küyerelleşme Sürecindeki Dönüşümü. Üçüncü Sektör Kooperatifçilik, 45 (2), 15-33.

Kara, M.. *Kooperatifçilik*. 1.Basım. Bolu:Poyraz Ofset. 2003.

Kara, M. A. (2022). *Türkiye’de kurumsal yönetim konusu ile ilgili yayınlanan doktora tezlerinin bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmesi*. Journal of Business Innovation and Governance, 5(2), 199-222. <https://doi.org/10.54472/jobig.1209345>

Karadeniz, R.F. (2019). Ulusal Kooperatiflerden ‘Neoliberal Kooperatiflere’: Neoliberal Küreselleşme Sürecinde Kooperatiflerin Dönüşümü. Krize Karşı Kooperatifler içinde (Edt. Öngel ve Yıldırım). İstanbul: Notabene Yayınları. S. 301-322.

Karalar, R. (2000). *Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları İçin Kooperatifçilik Teknikleri*(s.21). 1. Baskı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karanlık, S. (2009). Kooperatifler ve Muhasebesi, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karanlık, S. (2001). Kooperatifler ve Muhasebesi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kılıçarslan, Mesut (2003). *Nakliye Kooperatiflerinin Üyeleri Üzerinde Meydana Getirdiği Kooperatif Etki (Yozgat Kamyoncular Kooperatifinde Bir Uygulama)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

Kılıç, S., & Aydoğan, E. (2022). *Türkiye’de kooperatifçilik ve toplumsal kalkınmadaki rolü*. Atatürk Dergisi, 11(2), 45-50.

Kınıklı,F. (2017). Tarımsal Kooperatiflerde Ortakların Hizmet Kalitesi Algısı: İzmir İli Sütçülük Kooperatifleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi.

KOÇ, H. *Kooperatifçilik Bilgileri*. 2. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2001.

Koç, Türkiye’de Kooperatifçiliğin Temel Sorunları ve Gazi Üniversitesi Kooperatifçilik

Araştırma ve Uygulama Merkezi (Koop-Mer), 08.09.2006 tarihli Koop-Mer Merkez Danışma Kurulu Toplantısı'nda yapılan konuşma, s.7

Koçtürk, O. M., & Gölalan, M. (2010). 1923-1950 Türkiye ekonomisinin yapısal analizi. *Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, 45(2), 48-65.

Kooperatifler Kanunu ve İlgili Mevzuat, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005,s.5.

Köy İşleri Kooperatifler Bakanlığı Kooperatifler Destekleme Genel Müdürlüğü, *Kooperatifçilik Çalışmaları*, Şevil Matbaası, Ankara, 1981, s.1

Kurtaslan,T.(2004). *Kooperatiflerin Piyasa Ekonomisindeki Yeri ve Önemi*, Karınca Dergisi, Ankara, Sayı.811 (Temmuz 2004), s.14.

Lorenzo, H. M. (2013). *Cooperativism and Self-Management in Marx, Engels and Lenin. Cooperatives and Socialism A View of Cuba* içinde (Edt. C.P. Harnecker). UK: Palgrave Macmillan, 63-89.

Low, S., Donovan, G. T., & Gieseking, J. (2012). Shoestring Democracy: Gated Condominiums And Market-Rate Cooperatives İn New York. *Journal of Urban Affairs*, 34(3), 279-296.

Müftüoğlu, H.& AYDOS,V.2001;*Türkiyede kooperatifçilik Türk Konut Kooperatifçiliğine Alternatif Bir Model:Almanya. 1. Baskı. İstanbul: Lebin Yayın Matbaası .16*

Mülayim Z.G. (2006). *Kooperatifçi Atatürk ve Kooperatifçilik*, Yetkin Yayınları, 1.Basım, Ankara, 2006.

Mülayim, Z.G. “Kooperatifçilik”, 5. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları,2006, s.52.; Karalar, s.29.

Mülayim, Z.G. (1992). *Kooperatifçilik*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Narbay, Ş., ve KILIÇ, A. Ş. (2022). 7339 Sayılı Kanun'un Kooperatifler Kanunu Ve

Diğer Kanunlarda Yaptığı Değişiklikler Üzerine Düşünceler. Ticaret Hukuku Dergisi Journal of Commercial Law.

Öcal, H. (2019). Tüm Yönleriyle Kurumsal Yönetim. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Ökçesiz, A. (1999). Üçüncü Sektör (Kooperatifler – Kooperatifçilik). Trabzon: İnkilap Matbaacılık.

Öksüz, E. (1982). Kooperatifçilik Kavramı ve İlkelerinin Işığında, Türkiye'de Köy Kalkınma Kooperatifleri. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 31, pp. 329-358).

Özcan, O, *Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihi Gelişimi ve Cumhuriyet Dönemi Kooperatifçiliği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

Özdemir,G.(2016).*Kooperatifçilik*,Nobel yayın, 1.basım,Ankara,2016. s.15-16

Özmen,K. (2012). *Kooperatiflerde Genel Kurul İşlemleri*.Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özmen, S., & ERDEM, R. (2018). *DAMGALAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ*. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 185-208.

Özolgun, H. (2018). *Tarım Kredi Kooperatiflerinde Kar Ve Zararın Dağıtımı*. Sosyal Bilimler Metinleri, 66-73.

Polat,H. (2017). *Yarının İşletmesi Kooperatif*. Ankara: Orkide Matbaası.

Reyes, Jc, Harnecker, Cp (2013). Kooperatiflere Giriş. Harnecker, CP (editörler) Kooperatifler ve Sosyalizm. Palgrave Macmillan, Londra. <https://doi.org/10.1057/9781137277756>

Sanders, H. (2002). *Les Sky Stratchers: Bacground*. International Institute of Social History. <http://www.iisg.nl/collections/stratchers/background.php> Erişim: 30.08.2022

Sengupta, U. (2015). Indigenous cooperatives in Canada: The complex relationship between cooperatives, community economic development, colonization, and culture. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, 4(1), 121-152.

Serinikli, N. (2017). *Kooperatifçilik ve Ahi Birlikleri*. Bilecik şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 680-689.

şahin, Ç.E. (2019). Türkiye Tarımının Güncel Sorunlarının Çözümünde Kooperatifler Bir Model Olabilir mi? Fırsatlar ve Handikaplar Üzerine Düşünceler. *Krize Karşı Kooperatifler içinde* (Derl. F. Serkan Öngel ve U. Dursun Yıldırım), İstanbul: Notabene Yayınları. 79-116.

Tan, S., & Karaönder, İ. (2013). Türkiye’de tarımsal örgütlenme politikalarının ve mevzuatının irdelenmesi: tarımsal amaçlı kooperatifler örneği. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 87-94.

TDK (2005). *Türkçe Sözlük*, 10.Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tongyu, Z. Ve D. Weimin (2011). *The New Stage of Capitalism: A Marxist Update on Its Evolution*. London: Canut International Puplichers.

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı Eğitim Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Temel Kanun Mevzuat, Yayın No: 79, Ankara 2008.

Yazıcı, H. Gümrük ve Ticaret Bakanı, Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı Açılış Konuşması, Ankara, 2012

Yıldırır Kocabaş, Ö. (2010). Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik Düşüncesinin Gelişimi. *Libra Kitapçılık ve Yayıncılık*, İstanbul.

Yıldız, S. “Kooperatiflerin Gelişimine ve Kooperatiflerde İnsan Kaynağına Yönelik Eğitim Faaliyetlerine Genel Bakış”, *Journal of Social Humanities Sciences Research*, 7, (2020): 2359-2372.

Ültanır, M.S. (2019). *Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihsel Seyri: Devlet İnişiyatifi Kalkınma İdeali*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, V. VE Yercan, M. (2006). Türkiye’de Su Ürünleri Kooperatifleri ve Balıkçılar İçin Önemi. *Su Ürünleri Dergisi*, 23(1), 221-227.

Ürper, Y. Kooperatif İşletmeciliği, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmalar Vakfı Yayınları No: 75, Eskişehir 1989, s.3.

Yıldırım, U.D. (2019). Belediyeler ve Kooperatifler Ekseninde Türkiye Tarımında Alternatif Kamusal Deneyimleri, Olanaklar ve Sınırlar, Krize Karşı Kooperatifler içinde (Derl. F. Serkan Öngel ve U. Dursun Yıldırım), İstanbul: Notabene Yayınları. 25-78.

Williams, R.C. (2007). *The Cooperative Movement Globalization from Below*. England: Ashgate Publishing Limited

<http://www.turkey.coop/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi-Tarihcesi/11>. Erişim tarihi:27.11.2023 I. Kooperatifçilik Kurultayı,

[http://www.turkey.coop/uploads/menu/t%C3%BCrkiye_kooperatif%C3%A7ilik_strateji_isi_ve_eylem_plan%C4%B1_\(2012-2016\).pdf](http://www.turkey.coop/uploads/menu/t%C3%BCrkiye_kooperatif%C3%A7ilik_strateji_isi_ve_eylem_plan%C4%B1_(2012-2016).pdf), Erişim tarihi:27.11.2023

EKLER

EK 1.MÜLAKAT SORULARI

Sorular	
Tanımlayıcı Sorular	
1	Kooperatifinizin yıllara göre yıllık ciro ve karlılık değişimi nasıl gerçekleşmiştir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
2	Yıllara göre ürün çeşidi ve üretim miktarı nasıl gerçekleşmiştir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
3	Kooperatifinizin yıllara göre üye sayısındaki değişim nasıl gerçekleşmiştir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
4	Kooperatifinizin kısa, orta ve uzun vadeli hedefleri nelerdir? Bu değişime neden olan faktörler neler olabilir?
5	Kadın kooperatiflerini diğer kooperatiflerden ayıran özellikler nelerdir?
6	Sizin kooperatifinizi diğer kooperatiflerden ayıran özellikler nelerdir?

Kooperatifçilik ilkelerine yönelik sorular	
1	Kooperatifinize katılım koşulları nelerdir?
2	Kooperatifinizde karar alma süreçleri nasıl işlemektedir, denetim süreçleri nasıl işlemektedir?
3	Kooperatifinize ortakların ekonomik katkıları ve elde edilen karın ortaklara dağıtımı nasıl gerçekleşmektedir?
4	Kooperatifinizde ortaklar dışında karar verici konumunda herhangi bir paydaş var mıdır? Etkisi nedir?
5	Kooperatif bünyesinde gerçekleştirdiğiniz eğitim programları nelerdir?
6	Kooperatifiniz diğer kooperatifler ile işbirliği içerisinde midir?
7	Kooperatifinizin gerçekleştirdiği toplumsal katkılar nelerdir?

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU KARARLARI

KARAR TARİHİ	OTURUM NO	KARAR SAYISI
31.10.2023	17	01-29

Üniversitemiz Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanı Prof. Dr. Nail YILDIRIM Başkanlığında toplandı.

KARAR 17.16- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğünün 10.10.2023 tarih ve 348759 sayılı yazısı görüşüldü.

Aşağıda bilgileri yer alan araştırmacıların yapmak istediği uygulamaların ve kullanacağı veri toplama araçlarının etik açıdan uygunluğuna oy birliği ile karar verildi.

ÇALIŞMANIN TÜRÜ	Yüksek Lisans Tezi
BAŞLIK	Kooperatiflerin Başarılarını Etkileyen Faktörler: TR83 Bölgesinde Faaliyet Gösteren Kadın Kooperatifleri Örneği
TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ/ YAZARI	Doç. Dr. Ersin IRK Tuğba IRMAKLIOĞLU (İşletme Anabilim Dalı)
RAPORTÖR GÖRÜŞÜ	OLUMLU

Prof. Dr. Nail YILDIRIM
Etik Kurul Başkanı
(İmza)

Prof. Dr. Mehmet Serkan UMUZDAŞ
Başkan Yardımcısı
(İmza)

Prof. Dr. Emine ÖĞÜK
Üye
(İmza)

Prof. Dr. Mehmet KARGÜN
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Muhittin DEMİRAY
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Tuğba KILIÇER
Üye
(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin Baha ÖZTUNÇ
Üye
(İmza)